

ЮРІЙ ФЕДЬКОВИЧ

ТВОРИ

Том п'ятий

ПУБЛІЦИСТИКА
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ПРАЦІ
ЛИСТИ

Чернівці
Видавництво „Буковина”
2022

ББК 84 (НУКР)

Ф 35

Упорядкування, підготовка текстів
Б.І.МЕЛЬНИЧУКА, Л.М.КОВАЛЕЦЬ, Л.М.ЧЕРНЯК.
Вступна стаття Б. І. МЕЛЬНИЧУКА.
Примітки Л. М. КОВАЛЕЦЬ.
Післямова Л. М. ЧЕРНЯК.

Ця книга побачила світ завдяки програмі
підтримки книговидання
Чернівецької обласної державної адміністрації.

ISBN 978-966-7840-20-4

- © Упорядкування, підготовка текстів
Б.І.МЕЛЬНИЧУКА, Л.М.КОВАЛЕЦЬ,
Л.М.ЧЕРНЯК, 2021.
- © Вступна стаття Б. І. МЕЛЬНИЧУКА.
- © Примітки Л. М. КОВАЛЕЦЬ, 2021.
- © Післямова Л. М. ЧЕРНЯК, 2021.
- © Видавництво „Буковина”, 2021.

ПРИМІТКИ

В останньому, заключному томі п'ятитомного (в шести книгах) видання творів Юрія Федьковича подано одним розділом публіцистичні, науково-популярні, суто популярні праці письменника, іншим — його листи. Там і там дотримано хронологічного принципу.

Підкреслимо, що матеріал першого розділу в такому збірному систематизованому вигляді досі ніколи не друкувався. Крім публіцистичних виступів Ю. Федьковича, це здебільшого авторські передмови до художніх творів, фольклористичних збірок, а також праці педагогічної тематики, підготовлені Ю. Федьковичем як інспектором народних шкіл Вижницького повіту. Більшість уміщеного нині, але без коментарів, увійшло свого часу до першого повного і критичного видання творів письменника (в 4-х томах, 7-ми книгах) „Писання Осипа-Юрія Федьковича” (далі — „Писання...”) (Львів, 1902–1938), притім до різних його книг, і відтоді не передруковувалось. Окремі матеріали, розпоршені на сторінках періодики XIX — початку XX ст., випали з поля зору упорядників (І. Франка, О. Колесси, О. Маковея) і до вказаного видання не потрапили. Три праці („Наука о самоголосних”, „Що тото є ландштурм, або Загална оборона”, „Дівочко-ворожечко...”) досі взагалі не друкувались, фрагменти з них подаємо на основі автографів письменника, що зберігаються у відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України. Чотири німецькомовні, раніше не перекладені праці, представлено у спеціально підготовлених перекладах Марії Никирси, ті, що перекладались і надруковані в радянський час, та й то один раз (як-от інспекторські звіти письменника), — в оновлених редакціях. Запропоновано також сучасний переклад (пера Зіновія Слободяна) гостроактуальної публіцистичної праці Ю. Федьковича „Щоб не було запізно!” У кожному відповідному випадку авторство того чи іншого перекладача зазначається. Коментування усіх поданих текстів здійснено вперше.

Епістолярна спадщина Ю. Федьковича у нашому виданні представлена виключно його листами до інших осіб, до того ж це всі доступні на сьогодні тексти. Із 91 одиниці 77 надруковані в „Писаннях...”, 13 — в інших виданнях, 1 — не друкований раніше, 11 уперше перекладені з німецької спеціально для цього тому. Відомості щодо датування листів, свого місцезнаходження на той час Ю. Федькович оформляв по-різному: іноді спочатку листа у верхньому правому його кутку, іноді внизу після тексту, а то й зовсім

не подавав. У нашому виданні ця інформація зазначена вгорі перед текстом кожного листа; якщо ж вона не була вказана автором, то в квадратних дужках подаємо припущення. Німецькомовні епістоли письменника вперше подано в перекладах Марії Никирси. Коментування усіх поданих листів так само здійснено вперше.

Зазначимо, що, попри чималий пласт уміщеного в нашому виданні матеріалу, залишаються у першодрукові і не перекладеними з німецької, а отже, неактуалізованими, зокрема, вагомі причинки до історії громадського життя, суспільних рухів на Буковині в середині XIX ст. — Федьковичеві протоколи, списані перед локальним сервітутовим комісаром у Вижниці влітку 1864 р. („Писаня...”, т. 4, с. 408–475), листи письменника і громадсько-культурного діяча до властей і Буковинського сойму у справі сервітутного процесу Довгопільського околу в 1863–1867 рр. („Писаня...”, т. 4, с. 476–491). У рукописах залишаються майже всі документальні німецькомовні свідчення діяльності Ю. Федьковича як ученого-астролога — унікальні креслення, розрахунки, пояснення, велика астрологічна праця письменника „Apotelesmata oder das Buch der Decrete” (відділ рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 58 (Ю. Федьковича), од. зб. 424, 425) тощо.

Позаяк Ю. Федькович кореспондував, і то в деякі періоди життя досить активно, з діячами Відня, Берліна, Будапешта, Кракова, то припускаємо, що його листи могли б бути в тамтешніх архівах, виявлення їх істотно збагатило б історію української літератури, не кажучи про фєдьковичезнавчу науку.

Стосовно мови уміщуваних текстів, то в передмові до першого тому „Писань...” (1902, с. VII–VIII) його упорядник І. Франко зауважив: „І хоча не можна сказати, що Федькович писав діалектом, хоча єго мова являється українською літературною мовою, тою самою, якою писали Квітка, Шевченко і пізнійші красші наші письменники, то все-таки те загальноукраїнське язикове тло у Федьковича підмальоване в досить значній мірі прикметами галицького, спеціально гуцульського діалекту, яких не заховати значило би не в однім разі сфальшувати язикову фізіономію твору”.

Упорядники тому серед іншого якраз мали на меті максимально зберегти „язикову фізіономію” кожного з Федьковичевих писань, їх лексичні, стилістичні і навіть граматичні особливості. Хронологічно подані тексти, надто листи, зафіксували дуже цікавий процес навчання письменника на літературних зразках,

його чимраз пильнішого вироблення більш сталих правописних принципів. Отож, попри розбіжності у вживанні Ю. Федьковичем граматичних форм (певний час іноді навіть у межах одного абзацу, одного рядка вживано „ходить” і „ходить”, „мене” і „мня” і т. под.), ми залишали їх так, як це було у першодруках чи автографах задля передачі складнощів означеного процесу. Літературною мовою подано хіба що сучасні переклади з німецької. Малозрозумілі слова пояснено у словнику в кінці книжки.

ПУБЛІЦИСТИКА, НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ПРАЦІ

Народна поезія русинів. Ця передмова до восьми переспівів Ю. Федьковичем німецькою мовою українських пісень уперше друкувалася в додаткові до чернівецької газети „Bukowina” – виданні „Sonntagsblatt der Bukowina” („Буковинський недільний листок”), 1862, № 4, 6 під назвою „Die Nationalpoesie der Ruthenen”. Редагував цю газету Ернст-Рудольф Нойбауер. Добірка складалася з творів „Verkannte Liebe” („Невизнане кохання”), „Die Liebe Schicksal” („Доля кохання”), „Der Huzulen-Bergschütz” („Гуцул-стрілець”), „Der Kozak” („Козак”), „Kriegers Tod” („Смерть жовніра”), „Der bewährte Rath” („Надійна порада”), „Liebe” („Кохання”), „Und wenn ich einst” („І коли я колись...”), окремі з яких є оригінальними творами самого Ю. Федьковича. Передрук їх у супроводі передмови подав І. Франко в поетових „Писаннях...”, т. 1, Львів, 1902, с. 717–724.

Подається вперше в перекладі українською мовою Марії Никирси.

...після іллірійської... – Іллірійською мовою (іллірійськими мовами) розмовляли в античний період у західній частині Балканського півострова племена іллірійців. Упродовж ХІХ ст. прикметник „іллірійський” було вживано в політичних і літературних колах, зокрема, для опису слов'янської ідеї об'єднання і незалежності слов'ян від іноземних держав.

...Бодяньський назвав її [українську пісню] вершиною... – У своїй праці „Про народну поезію слов'янських племен” (1837), з якою Ю. Федьковича скоріш за все ознайомив К.Горбаль, учений-славист Осип Бодяньський справді підкреслив, що „пісні українські настільки вище стоять пісень інших слов'ян, наскільки драма вища

за всі інші роди поезії <...> Крім того, вона [народна поезія] вивисується над іншими своєю музикою, наспівом, голосами, мовою, найвищою мірою поетичною і музичною...”.

...*під воєнний гул останнього італійського походу...* — Мається на увазі похід в Італію, в якому взяв участь Ю. Федькович у першій половині 1859 р. в зв'язку з австро-італо-французькою війною.

Буковинські пісні з голосами. Це передне слово разом зі словами й нотами „Пісні молодецької” („Гей попід гай зелененький / Брала вдова лен дрібненький”) та створене за її мотивом оповідання вперше друкувалось у львівському науково-літературному часописі „Нива”, 1865, ч. 1, с. 9–11. Від себе редакція додала замітку: „Знаючи усю славу нашої пісні народної і усю силу таємничого її та чуло-сумовитого дзвону, та й до того добачуючи превелику користь, яка виходить з неї для співливого молодого товариства — бо як нігде так до ґрунту не висповідався наш народ, як в піснях своїх, так і ніяк ліпше добратись до глибині його духа, як за голосом тих пісень! — подаєм ми щиро вдячні дорогому збирачеві оці буковинські пісні. Вповаємо, що молода братія наша щиро їх привітає. А поки що наша така думка, щоб невгомно одзивались гарні пісні народні одна за другою на словесній „Ниві” нашій”.

Передрук „Буковинських пісень з голосами” здійснили згодом М. Драгоманов як видавець збірки „Повісті Осипа Федьковича”, 1876, с. 61–63 та О. Колесса в „Писанях...”, т. 2, с. 89–93.

Подається за „Писаннями...”.

Наука о самоголосних (Фрагмент). Написання цієї статті мовознавчого змісту датується, ймовірно, 1866 р., коли Ю. Федькович підготував рукопис „Букваря для господарских діточок” — першу на Буковині шкільну книжку, виклад у якій здійснювався живою народною мовою і фонетичним правописом. Стаття була додатком до „Букваря...” („приміченням для учителя”) і стосувалась голосних звуків. Зберігся тільки фрагмент „Букваря...” (16 рукописних сторінок, розрахованих на 29 сторінок друкованого тексту), відповідно маємо тільки фрагмент статті.

Попри трирічне намагання Ю. Федьковича видрукувати свій „Буквар...”, той так і не побачив світу. Автограф його зберігається у Відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 58, № 457).

Фрагмент публікується вперше.

Рускі граматики... – Маються на увазі галицькі видання: передовсім „ГраMATика руского языка” (1862, перевид. 1865) М. Осадци, підготовлена згідно з ученням Ф. Міклошича етимологічним правописом, але оперта на народну мову, а також „Мала граMATика языка руского” (1865) Гр. Шашкевича, „Методична граMATика языка малорусского” (1865) П. Дячана. Крім того, термін „самоголосний” стосовно голосних звуків використовував П. Павлуевич, Федьковичів адресат, у своїх мовознавчих студіях, друкованих у львівському часописі „Мета”.

Преіотовані (голосні) – тобто такі, де „і” („й”) стоїть попереду іншого звука. Відповідно „поіотовані” – після іншого звука.

Нариси з гуцульського життя. Німецькомовна (без назви) передмова до задуманого Ю. Федьковичем циклу „Skizzen aus dem Huzulen Leben” („Нариси з гуцульського життя”) разом із першим нарисом „Ein Don Juan” („Дон Жуан”) спочатку була надрукована в газ. „Czernowitzer Zeitung”, 1868, ч. 51, 53 за 3 і 7 квітня. У підзаголовку до „Нарисів...” значилось авторство: „Von einem Huzulen” („Від одного гуцула”). Цим же псевдонімом Ю. Федькович у 1882 р. підписав свою збірку віршів німецькою мовою „Am Tschereemus”. На початку ж передмови стояв криптонім „F. F.”, скоріше за все поданий помилково – замість „J. F.”. Задекларувавши цикл творів на теми з гуцульського життя і тим самим, очевидно, плануючи познайомити з цим життям німецькомовного читача, Ю. Федькович, однак, видрукував тільки один твір, вільно перероблений з оповідання „Побратим”.

Передмова разом із нарисом „Ein Don Juan” увійшла до Федьковичевих „Писань...” т. 2, Львів, 1902, с. 463–470. Переклад „Нарисів...” українською мовою та його першопублікацію здійснив О. Маковей і видрукував у газ. „Буковина”, 1901, ч. 134.

Подається за цим виданням.

Щоб не було запізно! (Голос з-посеред руського народу). *

Написання статті датується 1869 роком, коли на Буковині значно активізувалася діяльність москвофілів. Ю. Федькович призначав свою роботу для німецькомовного часопису „Czernowitzer Zeitung” („Чернівецька газета”), але з невідомих причин вона не

* Примітки до цієї статті підготував Т. Ковалець.

була там опублікована. Тоді автор передав її львівському часописові „Правда”, який редагував Н. Вахнянин, але й там вона не побачила світу. Вперше видрукувана у львівському журн. „Руслан”, 1897, ч. 171-173 в перекладі Н. Вахнянина. Передрук німецькомовної версії здійснено в „Писаннях...”, т. 4, с. 493–495. Ще одну републікацію статті (німецькомовного тексту й сучасного перекладу його українською мовою пера Зіновія Слободяна) здійснив Микола Юрійчук у „Буковинському журналі”, 1994, ч. 3–4, с. 129–130. В оновленій редакції та з коментарями стаття друкувалася також у газ. „Буковина”, 2019, 9 серп., с. 4.

Подається за „Буковинським журналом”.

Битва під Полтавою (1708)... – Неточність. Битва під Полтавою між військами короля Швеції Карла XII та царя Московії Пьотра I відбулася 8 липня 1709 р.

...цар Петро привласнює ім'я переможеного народу, бере собі титул царя Руси... – Насправді після Північної війни 1700–1721 рр. Пьотр I змінив статус та назву своєї держави: замість Московського царства з'явилася Російська імперія. Першим же царем у російській історії став 1547 р. Іван IV Грозний.

...уже в XIII ст. вони нав'язали своїм ордам християнство і церковнослов'янську мову... – У цьому фрагменті Ю. Федькович припустився кількох відступів від історичних фактів. До кінця XIII ст. Москва залишалася невеликим поселенням без будь-якого стратегічного значення, згодом стала столицею невеликого князівства, яке тільки до кінця XIV ст. під протекторатом Золотої Орди поступово почало об'єднувати довкола себе руські князівства. Щодо насадження християнства та церковнослов'янської мови, то йдеться радше про асиміляцію слов'янами у вказаний період конгломерату угро-фінських племен, котрі заселяли ці землі (мещера, меря, голядь та ін.), а не татарських орд. Підкорення останніх відбулося загалом у XV–XVI ст. (Астраханське, Казанське, Тюменське та інші ханства).

...назва Русь належить тільки теперішній Південній Руси, а назва русин — тільки теперішнім русинам. – Справді, назва Русь початково поширилася на Галицьку та Волинську землі, Південну і Південно-Західну Русь. Цей термін, як і похідні від нього („русин”/„русини” та „руський”) вживалися згодом упродовж століть для означення українського та білоруського етносів. Стосовно ж

російського, то його розрізняли в козацькій і литовсько-польській традиції, використовуючи поняття „московит”/„московити” (збірне: москва) й „московський”.

...оскільки вона творилася в монастирях, то культивувався тільки монахами, які, з одного боку, не знали народної мови, а з другого, соромлячись її, користувалися церковнослов'янською (старослов'янською)... — Церковнослов'янська для поліетнічної Київської Русі із прийняттям християнства стала уніфікованою літературною мовою. Через вплив на її формування носіїв південнослов'янських мов, зокрема болгарської (представники цього етносу масово приїжджали на Русь і проживали там у статусі священників), церковнослов'янська дуже відрізнялася від мов місцевої людності.

...деякі письменники <...> жорстоко переслідувалися і переслідуються московським урядом... — Очевидно, маються на увазі передовсім Т. Шевченко та його соратники по Кирило-Мефодіївському братству.

...пишуть жаргоном руських монахів XIII ст., тобто церковнослов'янською мовою... — Ця різка, дещо суб'єктивна оцінка продиктована, вочевидь, Федьковичевим незадоволенням політикою громадського і церковного діяча на Буковині Василя Продана. Він (подібно до інших тодішніх буковинських літераторів Гаврила Продана, Василя Ферлеєвича, Михайла Коморошана) у своїй поетичній творчості послуговувався етимологічним правописом, виступав проти запровадження живої розмовної народної мови у широкий вжиток.

...підтримує всіх нібито руських письменників усілякими можливими способами: посадами, титулами, орденами, нагородами й обіцянками. — Ідеться про всебічну підтримку, у т. ч. грішми, москвофілів Росією на західноукраїнських землях.

...до московської один лише зовсім незначний крок... — Російська мова значно більше від української потрапила під вплив церковнослов'янської, тому її характеризує зовнішня схожість до останньої.

...„панові півночі”... — Мається на увазі — російському імператорові, яким тоді був Александр II.

...пан міністр освіти не говорить по-руськи... — Йдеться, очевидно, про Леопольда Газнера фон Арта, у 1867–1870 рр. міністра культу і освіти в Цислейтанії як частині Австро-Угорської монархії, до якої належала Буковина.

Теперішнє повстання в Далмації... — Мається на увазі Кривошійське повстання, виступ сербів проти австрійських властей у жовтні 1869 — січні 1870 рр. в Далмації (історичній області на Балканах, розташованій на території сучасної Хорватії та Чорногорії). Тоді мешканці округу Кривошіє повстали проти введення у їх округі загальної військової повинності і здобули кілька перемог у зіткненнях із регулярними австрійськими підрозділами.

Доповідна записка виконавчому комітету Буковинського сейму про реформу початкової школи на Буковині. Уперше надруковано Г. Гуменюк та Л. Шпитальник у матеріалі „Музей поповняється новими документами”, вміщеному в журн. „Вопросы архивоведения”, 1960, № 7 (17), с. 70–72. Автограф „Доповідної записки...” зберігається в Державному архіві Чернівецької області (Краєве управління Буковини, Президія, т. 3, ф. 3, од. зб. 3057). Примітно, що Ю. Федькович підготував її одразу ж після свого призначення інспектором народних шкіл Вижницького повіту 31 серпня 1869 р., ще навіть не розпочавши таку свою діяльність.

Подається в перекладі з німецької мови Марії Никирси.

Буковинський сейм (нім. Bukowiner Landtag) — представницько-законодавчий орган краєвого управління в Австрійській імперії коронного краю Герцогства Буковина. Розпочав роботу навесні 1861 р. До компетенції сейму належали, зокрема, питання культури краю, шкільної справи тощо. Виконавчим органом сейму був Буковинський крайовий віділ.

...він протягом шести століть захищав від лютих ворогів. — Мається на увазі — з часів монгольської навали на Київську Русь — вторгнення монгольських військ на території руських князівств у XIII ст.

...так можна сказати про північнонімецьких селян... — Тобто селян Північної Німеччини, примітною значним розвитком сільського господарства.

...в той час, коли монахи Західної Європи займалися інквізиціями... — Йдеться про дії, які провадили т. зв. трибунали віри, покликані від 1215 р. викривати, наvertати й карати зятятих еретиків. Інквізитори призначались папою і мали широку компетенцію, а від 1231 р. діяли незалежно щодо державної і місцевої церковної влади.

У XII столітті <...> українська література розквітала в своїй класичній формі, це показано Ігорем і Нестором... – Ю. Федькович, вочевидь, має на увазі „Слово о полку Ігоревім”, авторство якого пов’язує з новгород-сіверським князем Ігорем, і „Початковий літопис”, упорядником першої редакції якого вважається чернець Києво-Печерського монастиря Нестор.

...вчений Караджич... – Ідеться про Вука Караджича (1787–1864), сербського лінгвіста, письменника, мислителя, діяча сербського національного відродження. Реформував сербську літературну мову і стандартизував сербську кирилицю. В основу сербського правопису поклав принцип „як чуємо, так і пишемо”.

Куліш Пантелеймон (1819–1897) – український письменник, громадсько-культурний діяч, фольклорист, етнограф, мовознавець. Наприкінці 1850-х рр. запровадив перший український правопис на фонетичній основі – „кулішівку”. Цей правопис перенесли на галицький ґрунт часописи 1860-х рр. („Вечерниці”, „Мета”, згодом „Правда”), які активно читав Ю. Федькович.

...евфонічний спосіб письма, без старої етимології... – Тобто заснований на увазі до милозвучності мови, на відміну від колишнього історичного, так званого етимологічного правопису.

Покутний писар – тобто потайний писар, що криється зі своїм заняттям.

Що тото є ландштурм, або Загална оборона (Споминка). Написання під цією назвою популярної брошури для народу датується, ймовірно, 1869 роком. Підставу так вважати дає згадка у вступній частині про затверджений 5 грудня (у Ю. Федьковича помилково „5 юнія”) „тогідного [тобто минулого, 1868] року” цісарем Францом Йосифом Закон про оборону (ландштурм). У Німеччині та Австро-Угорщині так називалися формування із військовозобов’язаних третьої черги, резерв збройних сил, що скликалися тільки на час війни (від *Land* – земля, країна, *Sturm* – оборона). В Австро-Угорщині призову в ландштурм підлягали у разі мобілізації чоловіки 19-42 років та колишні офіцери до 60 років.

Отож, тематично праця співвідноситься із військовим минулим автора. Складається вона зі вступу („Споминки”) та семи розділів („У загалі”, „Увільнене уставичне і тимчасове”, „Особлива служба”, „О ціль”, „Поволанє, покликанє і рукованє оборони”, „Поділ, одіж, образ ландштурму”, „Урльоп і розволя ландштурму”). Праця залишилась

недрукованою, її автограф зберігається у Відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 58, № 481). Загальний обсяг автографа – 10 аркушів.

Подається за автографом вступний фрагмент за підписом „Руська громада у Чернівцях” та початок першого розділу.

По других державах... – Маються на увазі Пруссія, де ландштурм запроваджено 1813 р., та Німеччина.

...у нас, в Австрії, лиш у Тиролях. – У федеративній землі Австрії Тироль ландштурм з'явився ще в 1809 р.

Ландвер (від нім. Land – земля, країна і Wehr – захист, оборона) – категорія військовозобов'язаних другої черги.

...способом катехізації... – Тобто способом запитань і відповідей.

Лише правду! Уперше надруковано в перекладі з німецької українською мовою при публікації Наталя Вахнянина „Федькович яко політик і педагог”, вміщеної у львівському часописі „Руслан”, 1897, ч. 171–173. Переклад здійснив сам Н. Вахнянин. Публікатор, у 1869–1871 рр. редактор львівської газети „Правда”, зазначив, зокрема, що цей допис зберігся у нього з пори редакторства, був писаний німецькою мовою й адресований „Czernowitzer Zeitung” („Чернівецькій газеті”). Крім того, як згадує Н. Вахнянин, „до сего письма долучив Федькович таке письмо до редакції згаданої часописи: „Сю статью, за котрої зміст я беру повну одвічальність, зволіть помістити в вашій цінній часописи тим ласкавійше, позаяк в сій статті порушене третє з черги найважнійше питанє шкільне. З поважанєм: Федькович, окружний шкільний інспектор. Сторонець-Путилля, 24 жовтня, 1869”. Підпис під статтею – „Один, що багато би знав розказати” є фактично одним із псевдонімів письменника.

Подається за першодруком.

...нос. Ковач... – Йдеться про поміщика із с. Станівці А. Ковача, вочевидь, людину справді непроукраїнську, якщо під час передвиборної кампанії до Буковинського сейму він, зокрема, заявляв, що не представляє жодної народності. Між тим, він таки став депутатом.

Перший звіт з інспекції шкіл від 30 липня 1870 р. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 509–515. Це один із чотирьох звітів та інших німецькомовних офіційних матеріалів, що вийшли з-під

пера Ю. Федьковича в час його перебування на посаді інспектора народних шкіл Вижницького повіту впродовж 22 вересня 1869 р. – 20 вересня 1872 р. Як зазначив О. Маковей у передмові до т. 4 Федьковичевих „Писань...”, „сі акти роздобув д. Григорій Никорович, тепер професор учительської семінарії в Чернівцях” (с. XI).

Звіти в перекладі українською мовою Ярослави Погребенник і з передмовою Федора Погребенника вперше публікувалися в „Наукових записках Чернівецького державного університету” під назвою: „Юрій Федькович: статті та матеріали”. – Вип. 9. – Т. XXXVIII. – Чернівці, 1959, с. 222–241 (Серія філологічних наук).

Подається за цим виданням в оновленій редакції.

... в Дихтинці... – Йдеться про село, яке до початку ХХ ст. належало до Вижницького повіту, відтак до Путильського. У цьому селі народилась мати Ю. Федьковича Анна Ганіцька (у заміжжі Гординська). Відомо, що початкова школа тут була заснована в 1860 р.

... в Розтоках і Вилавчу... – Йдеться про села, розташовані на правому березі р. Черемош. Розтоки тепер належать до Путильського, а Вилавче (з 1946 р. воно носить назву Коритне) до Вижницького районів. Відомо, що в Розтоках однокласна народна школа була відкрита в 1863 р.

Карапчів, Вашківці, Александердорф... – Йдеться про села Вижницького повіту Карапчів-над-Черемошем, Вашківці-над-Черемошем та одну з німецьких колоній, заснованих у Вижницькому повіті біля с. Берегомет-над-Серетом (тепер смт. Берегомет Вижницького р-ну Чернівецької обл.).

Сторонець-Путилів (інші давні назви – Сторонець, Путилів, Сторонець-Путилла) – село у Вижницькому повіті, розташоване над р. Путилкою за 46 км від м. Вижниця. Від 1949 р. – смт. Путилла, районний центр Чернівецької обл. Двокласна народна школа була відкрита у Сторонці-Путилові в 1863 р. Рідне село Ю. Федьковича.

... у Замостю... – Йдеться про село, розташоване на правому березі р. Бережниця за 26 км від м. Вижниця.

...римо-католицької школи у Вашківцях... – Це розташоване на правому березі р. Черемош село Вижницького повіту у ХІХ ст. було центром судової округи, з 1903 р. – містом, центром повіту. Нині – місто у Вижницькому р-ні Чернівецької обл. Державну початкову школу в селі було відкрито в 1869 р. Відомо, що на 1880 рік у селі мешкало 458 поляків, які, вочевидь, у час інспекторської діяльності Ю. Федьковича мали і свою школу.

Берегометський вчитель... — Тобто вчитель с. Берегомет-над-Серетом Вижницького повіту.

...в Лукавці... — Йдеться про село, розташоване по обидва береги р. Серет за 28 км від м. Вижниця.

...до колонії Катеринендорфу... — Одна з 19-ти німецьких колоній, розташованих на території Буковини.

Другий звіт з інспекції шкіл від 20 лютого 1871 р. Уперше надруковано німецькою мовою в „Писанях...”, т. 4, с. 534–538. У перекладі Ярослави Погребенник українською мовою цей звіт уперше публікувався у виданні „Наукові записки Чернівецького державного університету” під назвою: „Юрій Федькович: статті та матеріали”. — Вип. 9. — Т. XXXVIII. — Чернівці, 1959, с. 225–230 (Серія філологічних наук).

Подається за цим виданням в оновленій редакції.

...закону про догляд над школами... — Йдеться про один із п'яти основних державних законів, чинних на австрійських територіях Австро-Угорщини, в т. ч. в Галичині та на Буковині, від 1867-го до 1918 рр.

...таблиць, що додаються до звіту. — До звітів Ю. Федькович долучив таблиці, які, вочевидь, покликані були стисло, конспективно унаочнювати висновки інспектора. Але ці таблиці не збереглися.

...про пароха з с. Розтоки Ейвелінга... — Йдеться про Теодозія Айвелінга (Ейвелінга), православного священника в с. Розтоки Вижницького повіту. 16 жовтня 1872 р. був тимчасово призначений інспектором народних шкіл Вижницького повіту замість Ю. Федьковича, котрий перейшов тоді на роботу до Львова.

... міністерське розпорядження від 20 серпня 1870 р. — Йдеться про прийняте австрійським Міністерством віросповідань і освіти розпорядження про „Порядок шкільний і науковий для загальних шкіл народних, важний для країв, заступлених в Раді державній, крім королівства Галичини і Володимирії з великим князівством Краківським і марграфства Істриї”.

...щоб тільки ... не мучили німці. — Натяк на проурядову політику інтелігенції на теренах Австро-Угорщини.

Промова на повітовій учительській конференції 30 березня 1871 р. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 529–534. Організована зусиллями Ю. Федьковича конференція вчителів

Вижницького повіту відбулась 28–30 березня 1871 р. Зберігся її рукописний протокол („Писаня...”, т. 4, с. 524–529), у якому організатор представлений як цісарсько-королівський повітовий інспектор І. Федькович фон Гординський, учасниками були вчителі Константин Шербановський, Петро Тимкович, Олександр Влад, Георг Кадешук, Олександр Цурканович, Георг Віцега, Микола Білінкевич, Онуфрій Заремба, Іван Крилатий, Леон Маков’євич, Микола Лукевич, Валентин Харгешеймер.

У перекладі українською мовою, здійсненому Ярославою Погребенник, „Промова...” уперше побачила світ у „Наукових записках Чернівецького державного університету” під назвою: „Юрій Федькович: статті та матеріали”. – Вип. 9. – Т. XXXVIII. – Чернівці, 1959, с. 241–243 (Серія філологічних наук).

Подаємо за цим виданням в оновленій редакції.

Один досвідчений сучасний педагог сказав... – Можна припустити, що Ю. Федькович не мав на увазі якогось конкретного діяча, а висловив свої власні думки. Це міг бути своєрідний ораторський прийом – завдяки цитуванню робити мовлене переконливим і яскравим.

Немезіда – давньогрецька богиня людської долі, покровителька суспільного порядку, уособлення кари богів.

Третій звіт з інспекції шкіл від 18 липня 1871 р. Уперше надруковано німецькою мовою в „Писанях...”, т. 4, с. 538–542. У перекладі Ярослави Погребенник українською мовою цей звіт уперше публікувався у виданні „Наукові записки Чернівецького державного університету” під назвою: „Юрій Федькович: статті та матеріали”. – Вип. 9. – Т. XXXVIII. – Чернівці, 1959, с. 230–232 (Серія філологічних наук).

Подається за цим виданням в оновленій редакції.

Испас – село, розташоване на правому березі р. Черемош за 8 км від м. Вишніця. Початкову школу в селі засновано в 1860 р.

Мигова (Мигово) – село, розташоване по обох берегах р. Мигівка, правій притоки р. Серет, за 26 км від м. Вишніця. Початкову школу в селі було збудовано в 1860 р.

Вишніця – місто, з 1855 р. – повітовий центр. Початкова школа для хлопчиків була відкрита в 1871 р. У Вишніці, на

вул. Д. Загула, 7, зберігся будинок, у якому в 1869–1870 рр., під час своєї інспекторської діяльності, мешкав Ю. Федькович.

... *вчителєві Петру Тимковичеві...* — До 1872 р. П. Тимкович учителював у Банилові, відтак у Вашківцях, на 1902 р. — директор тамтешньої школи. Залишив спогади про Ю. Федьковича як інспектора (див.: Заклинський Р. „За слідами Федьковича (Записки з прогульки по Буковині)”, Львів, 1905).

...*греко-католицького священника Ферлієвича.* — Йдеться про священника Епіфанія Ферлієвича.

Четвертий звіт з інспекції шкіл від 10 травня 1872 р. Уперше надруковано німецькою мовою в „Писанях...”, т. 4, с. 540–560. У перекладі Ярослави Погребенник українською мовою цей звіт уперше публікувався у виданні „Наукові записки Чернівецького державного університету” під назвою: „Юрій Федькович: статті та матеріали”. — Вип. 9. — Т. XXXVIII. — Чернівці, 1959, с. 232–241 (Серія філологічних наук).

Подається за цим виданням в оновленій редакції.

Виженка — село у Вижницькому повіті, колись називалось Верхня Вижниця, розташоване відразу за м. Вижниця.

Чорногузи — село у Вижницькому повіті, розташоване відразу за м. Вижниця в напрямку с. Вашківці. Відомо, що за підтримки Ю.Федьковича І. Фочук, двірник (староста) с. Чорногузи, організував будівництво в селі приміщення початкової школи. У рік смерті поета в селі було споруджено пам'ятний знак — хрест висотою 2,3 м.

„*Manuale de Armonia muzicala*” *Воробкевича.* — Йдеться про „Підручник музичної гармонії” Ізидора Воробкевича, виданий у Чернівцях 1869 р. Це перша румунськомовна музично-теоретична праця.

... *книжечка Бока „Gesundheit des Schulkindes”.* — Йдеться про одну з популярних праць німецького лікаря Карла Ернста Бока (1809–1874), її повна назва „Über die Pflege der körperlichen und geistigen Gesundheit des Schulkindes: eine Mahnung, Vätern Lehrer und Schulbehörden” („Про догляд за фізичним і психічним здоров'ям школяра: нагадування батькам, учителям і керівництву школи”). Вперше видана 1871 р. в Лейпцигу.

„Наука” – ілюстрований популярний місячник москвофільського спрямування, розрахований на селян. Заснований 1871 р. І. Наумовичем. У 1870-х рр. друкувався народною мовою.

„Ластівка” („Ластівка”) – ілюстрований часопис для юнацтва. Виходив у Львові в 1869–1881 рр. спочатку як додаток до газ. „Учитель”, з 1875 р. – як самостійне видання. Незважаючи на москвофільське спрямування, друкував статті з історії України, фольклорні матеріали, а також твори Т. Шевченка, С. Руданського, І. Воробкевича. У „Ластівці” були надруковані також деякі твори Ю. Федьковича, зокрема його казка „Глогорожечка” і науково-популярний нарис „Людська кров”.

„Руська рада”... – Йдеться про популярний політичний двотижневик москвофільського спрямування „Русская рада”. Виходив у Коломиї в 1871–1912 рр. у видавництві Михайла Білоуса. Спершу друкувався церковною кирилицею, з 1875 р. – „громадянкою” – мовою, наближеною до народної.

„Учитель” – часопис, присвячений справам народних шкіл. Виходив у Львові в 1869–1874 рр. Крім статей педагогічного змісту і літературних творів, друкував статті на економічні, культурно-освітні теми, матеріали з питань сільського господарства тощо.

Наша Маланка Дністровая (*Передне слово*). Уперше надруковано О. Маковеем у „Неділі” – літературному додаткові до газ. „Буковина”, 1894, ч. 33, с. 257–258. Текст передмови, так само, як і цикл „Наша Маланка Дністровая”, О. Маковей подав за одноіменною рукописною збіркою – однією з трьох, які вміщували пісні цієї тематики і над якими Ю. Федькович працював від початку 1870-х рр., можливо, й до кінця життя.

У передмові зафіксувалось, зокрема, прагнення письменника упорядкувати слов'янську міфологію: йдучи за дослідженнями з міфології (зокрема, працями Івана Левицького „Світогляд українського народу. Ескіз української міфології” (1876), Климентія Ганкевича „Grunds der slavischen Philosophie” („Нариси слов'янської філософії”), 1863, 1873), Ю. Федькович прагнув відтворити бодай частково родовід слов'янських язичеських богів. На основі слов'янських міфів поет і створив цикл маланочних пісень. І. Франко, готуючи ці пісні до друку, зазначив: „Федькович тоном народних щедрівок зложив свою поетичну міфологію, основану на фрагментах староруської міфології, на живих іще народних віруваннях, але переважно

черпаних з власної фантазії” (Перше повне видання творів Федьковича // Франко І. Збір. творів: у 50 т. Т. 33. К. : Наук. думка, 1982. С. 120).

Подається за „Писаннями...”, т. 1, с. 655–658.

Зельман – тут: ігровий персонаж гаївки „Їде, їде Зельман...” та ін. Ідеться про жорстокого управителя маєтків Дрогобицького староства 30-50-х рр. XVIII ст.

Рос-ігри – У власноруч зроблених примітках до своєї рукописної збірки „Дикі думи. Думав Гуцул-Невір”, а саме в примітці, що стосувалася вірша „Гуцул-кобзарь”, Ю. Федькович так пояснив поняття „Роз-игри”: „четверь по Зелених святых, в котрий то день нечисті духи гуляють” (див. „Писаня...”, т. 1, с. 407).

Дванацять пісень про святого Николая [Післямова].

Уперше надруковано кирилицею як післямову до видання „Дванацять пісней во честь и славу святого отця нашего Николая, Миръ-Ликійского чудотворця, Руси и школь патрона. Зложив Ю. Федьковичъ”, що побачило світ у Львові 1873 р. накладом товариства „Просвіта”, с. 29–31, тиражем 3 тис. примірників. У наступних перевиданнях книжки (1874, 1899 рр.) післямова пропускала. Відтак її передрук здійснив І. Франко у „Писаннях...”, т. 1, Львів, 1902, с. 562–564. У примітці до цієї публікації І. Франко висловив припущення, що прозова відозва з початковим зверненням „Православні християне!” мала, очевидно, супроводити збірку, автограф якої втратився, „Руський лірник”. „Під таким титулом лагодив, мабуть, Федькович видати збірку набожних легенд віршованих на лад лірницьких пісень і призначених для співу в супроводі ліри”, – зазначив видавець.

У „Писаннях...”, т. 4, с. 591 О. Маковеєм на основі таки знайденого автографа „Руського лірника” було спростовано Франкове припущення про приналежність сюди „Дванацяти пісень про святого Николая”, бо ж справді „Руський лірник. Побожні пісні для руського народу” творився Ю. Федьковичем пізніше – у 1876–1886 рр.

Колядник (*Слово до колядників*). А. Коляди старовічки (*Передне слово*), Наука для Пережи. „Слово до колядників”, надруковано в „Писаннях...”, т. 1, с. 604–605. Уперше надруковано у виданні „Рускі церковні и народні коляды и щедрівки для охоты

и забавы усѣхъ рускихъ колядникѡвъ, а Богу во честь и славу. Зладив Юрій Федьковичъ”, що побачило світ у Львові 1873 р. накладом товариства „Просвіта”, с. 3–4. Зіславшись на Федьковичів автограф рукописної збірки „Колядник руского народа. Зібрав і зладив Ю. Федькович”, І. Франко вперше подав до „Коляд старовіцких” „Передне слово” в „Писанях...”, т. 1, с. 606.

Подається за „Писанями...”.

...святкували єму [Сонцю] кожного року три великі праздники. – Йдеться про свята й обряди, що відповідали річному колу Сонця, основою того кола якраз і було поклоніння Сонцю. Перше свято – на честь відродження Сонця, яке справляли 24 грудня за ст. ст.; християнство приурочило свято Коляди до Різдва, відсторонивши його назву. Суть цього свята полягала в обрядах, пов'язаних із побажанням врожаю і достатку. Друге свято – свято Весни, торжества на честь Лада, воскресіння чи повернення Сонця, коли відбувався обряд потоплення Зими і закликання та прикликування Весни. І третє – свято літнього сонцестояння, ідеєю якого було поклоніння Сонцю в час найбільшої його діяльності.

Куке-амоні звалися у давних єгиптян [sic!] пшеничні книші. – Прим. Ю. Федьковича.

Дика коза була пам'ятков, що день тогди зачинає рос-ти, коли сонце вступає у небесний знак Козорога. – Прим. Ю. Федьковича.

Дівочко-ворожечко!.. Штука, як кукурудзами, фасоліями або бобом ворожити... (*Наука*). Праця досі не друкувалась. Як засвідчує автограф, який зберігається у Відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 58, № 426), повна назва цієї підготовленої Ю. Федьковичем популярної брошури для народу така: „Дівочко-ворожечко! Вповіж мені правдочку, як я маю на світі жити? То є штука, як кукурудзами, фасоліями або бобом ворожити. Книжечка дуже забавна хоть для кого! Написав один великий ворожбит, Гуцул родом”.

Рукопис має обсяг 33 аркуші, не датований, повідомлення в кінці про книжки, які має видати „Просвіта” у 1873 році, дає підстави припускати, що ця робота Ю. Федьковича була підготовлена чи то в кінці 1872-го, чи на початку наступного року під час його перебування у львівській „Просвіті” на посаді редактора популярних книжок для народу. Складається зі вступу („Науки”) та запитань

і відповідей переважно гумористичного змісту. Наприклад, на запитання „З чого я буду щастє мати?“ варіанти відповідей такі: „Скуповуй много поля; з усього, лиш не з ярмарків; не бійся, що запізно, але вчися читати; лиш з корчми та з горівки не знайдеш; з пасіки; сад великий собі розведи; вчися борше якого-небудь ремесла”.

Подається за автографом вступна частина із незначним скороченням.

Моя воля стосовно мого похорону і що слід далі чинити.

Своє „Завіщанє” Ю. Федькович написав улітку 1873 р., перебуваючи у Львові на посаді редактора популярних видань товариства „Просвіта” і звідуючи при цьому стан крайньої меланхолії. Після смерті автора цей документ зберігався у спадкових актах по Ю. Федьковичу в повітовім суді в Чернівцях. Мовою оригіналу – німецькою – текст уперше побачив світ 1910 р. у „Писанях...”, т. 4, с. 367–371. Уміщуючи там „Завіщанє”, О. Маковей зазначив у примітці: „Поет розпоряджує тут, який має бути його пам’ятник і як його мають ховати, та притім висказує багато цікавих думок, які з завіщанєм не мають нічого спільного”.

Переклад українською мовою вперше надруковано у кн.: „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”. К.: ДВХЛ, 1958. С. 221–225.

Подається за цим виданням в оновленій редакції та в супроводі коментарів.

...я належу до греко-орієнтального віросповідного товариства... – Тобто до православної церкви. З римо-католицької віри Ю. Федькович вийшов навесні 1863 р. і прийняв православ’я.

...И смыслящие просвѣтятся... – Цей рядок і наступні є фрагментом із Книги пророка Даниїла – однієї з пророчих книг Старого Завіту. У християнській традиції пророк Даниїл належить до так званих „великих пророків”.

Вмрти – спати... – Ю. Федькович цитує рядки зі свого власного перекладу українською мовою трагедії В. Шекспіра „Гамлет”.

„О божевільство! Мені ся снить, / Що я спаситель ваш...” – Це перекладений Ю. Федьковичем фрагмент із поезії Г. Гайне „Nächtliche Fahrt” (зб. „Romanzero”, 1851). Примітно, що Г. Гайне назвав цю свою збірку „золотою книгою переможеного”: він створював її, лежачи в „матрацній могилі”, тяжко хворий, назавжди прикутий до ліжка, зазнаючи жахливих фізичних

страждань. Цитований вірш, невідомо, чи повністю, перекладений Ю. Федьковичем, українською мовою, наскільки знаємо, ще не перекладався.

...поки прийде Лютер або Кальвін... – Йдеться про засновників основних течій протестантизму – католицького священика, ініціатора руху, пізніше названого Реформацією, Мартіна Лютера (1483–1546) і французького проповідника Жана Кальвіна (1509–1564), засновника кальвінізму.

„Нечасто трапляється...” (і далі) – Це початковий фрагмент із уміщеної в популярному лейпцизькому виданні „Illustrierte Zeitung” (1873, №1569, с. 63) статті (без підпису) „Prof. Schilligs Slater des Schiller-Dentmats für Wien” („Статуя проф. Шиллінга для пам'ятника Шиллеру у Відні”).

...у Семена Нарівняка... – Йдеться про приятеля Ю. Федьковича з часів військової служби. Поет присвятив йому поему „Пуга”.

Людска кров. Уперше надруковано в додаткові до львівської газети „Учитель” – ілюстрованого часопису для юнацтва „Ластівка”, 1874, ч. 15–16, с. 111–112, відтоді жодного разу не передруковувалось.

Подається за першодруком.

Довбуш, або Громовий топір і знахарський хрест. (Переднє слово). Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 3, ч. 1 „Б” („Драматичні твори”), с. 492, німецькою мовою як передмову до німецького варіанта драми про Довбуша – „Dowbusch oder der Sonnentopog und das Zauberkreuz”. Видання побачило світ 1918 р. заходами О. Колесси. Робота над твором була закінчена Ю. Федьковичем улітку 1875 р., прихильно оцінена Е.-Р. Нойбауером, однак спроби видрукувати п'єсу у Відні, Штуттгарті не увінчалися успіхом.

Подається за першодруком уперше в перекладі українською мовою Марії Никирси.

... Александр Довбуш... – Таку форму імені ватажка опришківського руху Ю. Федькович запропонував з огляду, вочевидь, на відсутність у німецькій мові імені „Олекса”, що має грецьке походження.

... музою трагедії... – Йдеться про Мельпомену, одну з дев'яти доньок Зевса і Мнемосіни.

„Довбуш”. *Трагедия в пять ділах. (Передне слово).* Уміщене тут переднє слово супроводило другу українськомовну редакцію трагедії. Окрема відбитка її спочатку друкувалась у Львові 1876 р., відтак у „Руській Хаті” – виданому на 1877 рік альманасі Данила Млаки (Із. Воробкевича), потім, 1906 р., у Федьковичевих „Писанях...”, т. 3, ч. 1 „А”, с. 165–168.

Переднє слово було написане, вочевидь, водночас із другою редакцією твору, тобто в першій половині 1876 р. Зазначимо, що Ю. Федькович перебував тоді під враженням історичної праці свого приятеля – німецького поета й педагога Ернста-Рудольфа Нойбауера „Grund zur Geschichte von Seretland” („Вступ до історії Серетської землі”) (1874) та його ж поеми „Nogaia oder die Steppenschlacht” („Ногайя, або Степова битва” (1876). Зокрема, там була викладена фантастична теорія, нібито гуцули – це зрусифіковані угри чи монголи, які прийшли у Карпатські гори з берегів Каспійського (у Ю. Федьковича – Чорного) моря. Якраз друга, а також третя редакції „Довбуша” стали втіленням історичних поглядів на походження гуцулів самого Федьковича, а його Довбуш тут – уже представник чорноморських уців-монголів.

Подається за „Писаннями...”, т. 3, ч. 1 „А”, с. 165–168.

...за часів ляцкого шляхоцтва, румунского боярства, мадярского магнацтва... – Ю. Федькович має на увазі перебування Гуцульщини до 70-х рр. XVIII ст. у складі Польщі, Молдови, Угорщини.

Довбуш Олекса (1700–1745) – український опришок, найвідоміший з опришківських ватажків у Карпатах у 30-40-х рр. XVIII ст.

...він не тільки на великі села, але навідь і значні міста серед білої днини важивсь нападати... – Відомо, що в 1744–1745 рр. опришки О. Довбуша здійснили, зокрема, напади під Дрогобичем, Туркою, Солотвином, Надвірною, Рогатином.

Навідь у піснях далекої України є про него споминка... – В передмові до „Історичних пісень малоруського народу” (1874–1875) М. Драгоманова є згадка про опришків Карпатської Русі. Крім того, в „Примѣчаньях” до збірки Ю. Федьковича „Поезії” (1862), с. 138, її видавець Б. Дідицький зазначив: „Українскіи братья мають народну думу о „Добошѣ”, напечатану в „Ужинку родно́го поля, выстаченомѣ працею М. Г.” (печат. въ Москвѣ 1857 р.).

... *гуцулский нарід має 'го конечно за свого Барбароссу, що він, як сей с своєми рицарями у Кифгайзер, з своєми ледінями у величавім Соکیلскім дрімає...* – Йдеться про Фрідріха I Барбароссу (1122–1190) – правителя Священної Римської імперії, короля Німеччини, який прославився подвигами і став героєм народних легенд, національним героєм Німеччини. За переказами, в печері на горі Кіфгайзер поблизу Ерфурта спить Барбаросса з усім своїм військом і чекає часу, щоб порятувати Німеччину. Таким чином, не без впливу німецької літератури, зокрема творів Гете, Гайне, де йшлося про дивовижний сон Барбаросси, а також під впливом переказів про гору Соکیلський Ю. Федькович трактує О. Довбуша як короля-гуцула, майбутнього визволителя гуцулів.

„Дажбог=Довбуш?” – Вочевидь, Ю. Федькович знайшов зв'язок між ватажком опришків і вигаданим богом світла і юності Ладом-Дажбогом і зрівняв їх між собою.

...*каже оден славний німецький критик...* – Можливо, йдеться про німецького історика літератури, теоретика драми Густава Фрайтага.

Гороскопія, або Єгипетська астрологія Й. Федьковича.
[Вступне слово]. Наслідком багаторічних студій Ю. Федьковича над астрологією наприкінці 1870-х – першій половині 1880-х років стали кілька підготовлених ним німецькомовних книжок. О. Маковей у „Житєписі Осипа Юрія Гординського-Федьковича” (1911) називає їх шість, даючи зрозуміти, що нотаріальний інвентар, на який він покликається, може бути неповний. Зокрема, це підготовлена в 1883 р. і супроводжувана різними таблицями та обчисленнями „Die Horoskopie oder aegyptische Astrologie von J. Fedkowicz” („Гороскопія, або Єгипетська астрологія Й. Федьковича”). У „Писанях...”, т. 4, с. 637–643 О. Маковей уперше видрукував вступне слово до названої праці, відтак у „Житєписі...” поета, с. 540–545 – переклад цього слова українською мовою.

Подається за цим виданням.

...*Круг...* – Цей філософ і письменник був популяризатором критичної філософії з точки зору „здорового смислу”, прихильником вільнодумства і просвіти, професором філософії в Кенігсберзі, потім у Лейпцигу. Полемізував із Фіхте, Шеллінгом, Гегелем.

...*Кольб доказав сей свій погляд [...] у своїм підручнику порівняльної статистики...* – Йдеться про працю Г. Ф. Колба

„Handbuch der vergleichenden Statistic”, яка у 1879 р. була увосьме перевидана в Лейпцигу і яку, очевидно, читав Ю. Федькович.

...мені замолоду виворожив один астрольог будучину... – Про якого астролога-ворожбита йдеться, невідомо. Але О. Маковей у Федьковичевій „Житєписі...” (1911) подав знайдений після смерті письменника його гороскоп „Durch die Sterne marquirt” („Передбачено зірками”), с. 547.

...старохалдейські астрольоги... – Тобто астрологи давніх семітських племен, які в першій половині I тисячоліття до н. е. жили в Південній Месопотамії.

Манілій Марк (I ст. до н. е. – I ст. н. е.) – давньоримський поет і астролог часів імператора Августа, Тиберія, автор „науки про гороскопи” – дидактичної поеми „Astronomicon” („Астрономіка”) (у 5 кн.) латинською мовою, однієї з перших книжок з астрології, що збереглась і написана віршем. Основні характеристики астрології намагався поєднати з науковими знаннями з астрономії. Фактично це підручник із базових принципів астрології, хоч тут нема практичних вказівок на склад і тлумачення гороскопів.

Птоломей Клавдій (бл. 87–165) – давньогрецький учений (математик, астроном, географ, астролог), твори якого мали великий вплив на розвиток астрономії, географії та оптики. Видав, зокрема, велику астрономічну працю „Альмагест”, де обґрунтував геоцентричну систему світу, а також астрологічну таблицю, фактично енциклопедію древньої астрології „Тетрабіблос” („Чотирикнижжя”), де заклав основи наукової астрології – від природної, котра вивчає ритміку природних явищ, до політичної, яка досліджує розвиток держав і народів. Автор тут уникнув містичних настроїв і всюди, де це можливо, підвів під свої спостереження природно-наукову базу, створив теорію взаємозв'язку і взаємопроникнення космічних і земних начал „макрокосм в мікрокосмі”, про яку мовить Ю. Федькович у своїй „Гороскопії...”. Перекладена на латинську мову, праця К. Птолемея витримала понад сто видань.

Фірмік Юлій Матерн (IV ст. н. е.) – давньоримський письменник та астролог часів пізньої Римської імперії, один із основоположників класичної астрології. Автор праці „Mathesis” („Матесис”), написаної у 330-х рр., у якій, зокрема, захищав тезу про те, що людське життя підпорядковане долі і що про долю можна дізнатись за зірками. Особливо цікавився проблемами моральності.

В часи Птолемея Єгипет був уже зовсім не тим, чим колись, тільки тінь з него осталася. – Ю. Федькович указує

на політичний та економічний занепад Єгипту в часи діяльності Клавдія Птолемея (порівняно з його розквітом за перших правителів царської династії Птолемеїв), унаслідок чого держава була завойована Римом.

Петосіріс і Неценсо... – Йдеться про грецького астролога (чи астрологів), який працював у Єгипті бл. 150 рр. до н. е. і використав як псевдонім ім'я фараона Нехепсона (Necherso) та верховного жреця Петосіріда (Petosiris). Цитати і фрагменти трактатів Нехепсона-Петосіріда засвідчують, що ці роботи були важливим кроком у розвитку гороскопної астрології. В основі їх лежать месопотамська астрологія передбачень, єгипетське знання про зірки та еллінська філософія. Нехепсону і Петосіріду приписується світовий гороскоп і створення медичної астрології.

...передав нам астрологічні традиції <...>, але зробив він [Фірмік] се без добору і критики... – Дехто з фахівців вважає „Матесис” Фірміка Юлія Матерна компіляцією із праць грецьких і єгипетських астрологів. З цієї причини у ньому багато помилок.

...наукою про „деканів”. – В астрології це дуга Зодіаку в 10 град. Декани з'явилися у стародавньому Єгипті не пізніше середини II тисячоліття до н. е. і спочатку не мали нічого спільного із Зодіаком, ні з астрологією взагалі. Ці 36 зірок (чи сузір'їв) були призначені для календарних цілей і вимірювання часу впродовж ночі.

В еллінську епоху декани були співвіднесені зі знаками Зодіаку. У працях Гермеса вони перетворилися на могутніх властителів людських доль.

Вельми честні земляки! Уперше надруковано в газ. „Буковина”, 1886, 1 (13) липня, ч. 13 (додаток), с. 1. Передрук здійснювався О. Маковеєм у праці „Житєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича” (Львів, 1911, с. 569–570) та її перевиданні „Маковей Осип. Житєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича” / За редакцією Б. І. Мельничука, Л. М. Ковалець, О. В. Добржанського, К. М. Лук'янюка (Чернівці, 2005, с. 376–377), а також у праці „Юрійчук М. І., Івашкевич З. А. Юрій Федькович: семінарій” (К., 1981, с. 139–140). Це своєрідне подячне слово Ю. Федьковича як відповідь на влаштоване літературним товариством „Руська Бесіда” у Чернівцях 24 червня (6 липня) 1886 р. святкування 25-річчя його письменницької діяльності.

Подається за першодруком.

... *товариству „Руська Бесіда”*... — Йдеться про українську громадсько-культурну й освітню організацію на Буковині, засновану в 1869 р. Перші 15 років перевагу у ній мали москвофіли. 6 липня 1886 р. на загальних зборах товариства Ю. Федьковича було іменовано його почесним членом.

...*відслонила мій образ в своїх комнатах...* — Спеціально до ювілею художник Ю. Пігуляк у червні 1886 р. намалював портрет письменника. Цей факт і мається на увазі.

...*дякую також всім хвальним товариствам, читальням сільским з Галичини і Буковини, редакціям руских і польских газет...* — Ю. Федьковича привітали, зокрема, НТШ у Львові, оголосивши ювіляра своїм почесним членом, віділ товариства „Просвіта” у Львові, товариство „Руська Бесіда” у Львові, „Руська Бесіда” в Тернополі, Руська академічна громада у Кракові, редакція часописів „Діло” (Львів), „Nowa Reforma” (Краків), „Gazeta Polska” (Чернівці), „Kurjer Lwowsky” (Львів) та ін.

...*всім панам добродіям, що при бенкеті своїми щирими промовами мене звеличили...* — На спільній вечері з нагоди 25-літнього ювілею літературної діяльності Ю. Федьковича промовляли Омелян Попович, Ізидор Воробкевич, фінансист Іван Тимінський, голова студентського товариства „Союз” Григорій Ганкевич, редактор видання „Gazeta Polska” Николай Колаковський, співробітник редакції газети „Czernowitzer Zeitung” М. Єренфелд, радник суду Ізидор Винницький, радник консисторії о. Келестин Костецький, голова товариства „Руська Рада” Єротеї Пігуляк, маляр Юстин Пігуляк.

„Хмельницький”. *Трагедія в п'ять отборах (Передне слово).* Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 3, ч. 1 „Б”, с. 377–379 як передмову до третьої (останньої) редакції твору, написання якого Ю. Федькович завершив наприкінці 1887 р. У цьому ж томі видання на с. 617–620 подано німецькомовний варіант передмови, що є, за О. Колесою, „немов брүліоном [тобто чернеткою], першою концепцією тексту українського”. Передрук українського тексту як остаточного здійснено в „Писанях...”, т. 3, ч. 2 „Б”. Зауважмо, що „Передне слово” стосується не змісту твору про події Хмельниччини, а питань його поетики. В основі написаного — фрагменти з теоретичної праці німецького

письменника і літературознавця, свого часу найпопулярнішого теоретика драми Густава Фрайтаґа (1816–1895) „Technik des Dramas” („Техніка драми”) (1863), одного з найкращих на той час підручників із питань драматургії.

Подається за першодруком.

...его [Шекспіра] історичні драми з англійської історії. – Маються на увазі історичні хроніки В. Шекспіра з життя англійських королів – Генріхів IV, V, VI, VIII, Річарда II і Річарда III, короля Джона.

Hic Rhodus, hic salta! (лат.) – „Тут Родос, тут стрибай!” Вислів із байки Езопа „Хвалько”. Означає: „Менше хвалися, більше дій!”.

ЛИСТИ

1. До Антона Кобилянського. 6 квітня 1861 р., *Кезді-Ва-шаргели*. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, 1895, т. 3, кн. 1, с.13–15. Лист написано чесько-латинською транскрипцією. Такий же передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 9–11. Українською мовою текст подано у виданнях: Федькович Юрій. Твори: в 2 т. – Т. 2 / Упоряд. текстів та прим. М. Ф. Нечиталоюка. – К.: ДВХЛ, 1960. – С. 383–384 (Далі: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960); Федькович Юрій. Твори: в 2 т. – Т. 2 : Повісті, оповідання, казки, драматичні твори, листи / Підготовка текстів і прим. М. Ф. Нечиталоюка. – К.: Дніпро, 1984. – С. 343–344 (Далі: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984); Федькович Юрій. Поетичні твори. Прозові твори. Драматичні твори. Листи / Упоряд. і прим. М. Й. Шалати, вст. ст. Ф. П. Погребенника. – К.: Наук. думка, 1985. – С. 452–453 (Далі: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985). Це перший відомий нам лист авторства Ю. Федьковича.

Подається за „Писанями...”.

Кобилянський Антін (1837–1910) – публіцист, громадсько-культурний діяч, приятель Ю. Федьковича в ранній період творчості, вплинув на його становлення як українського письменника. Вірші Ю. Федьковича, вміщені в додатку до брошури А. Кобилянського „Slovo na slovo do Redactora „Slova” (Чернівці, 1861), фактично засвідчили початок українського національного відродження на Буковині.

Кезді-Вашаргели – місто в Трансильванії, тепер Тиргу-Секу-еск повіту Ковасна в Румунії. На території Трансильванії у 41-му

полку, сформованому переважно з українців, вихідців із Галичини та Буковини, Ю. Федькович проходив військову службу.

...в Цік-Середі... – Йдеться про населений пункт Трансильванії, тепер місто Меркюр-Чук повіту Ковасна в Румунії.

...прошу ті книжки п. Горбалеви <...> віддати. – Йдеться про Костя Горбала (1836–1909) – згодом галицького педагога і журналіста. Закінчив гімназію в Чернівцях (1861), перед тим познайомився з Ю. Федьковичем, разом з А. Кобилянським вплинув на його становлення як українського письменника. Пізніше прислав Ю. Федьковичеві книги, які істотно збагачували лектуру поета. Листувався з ним у 1861–1867 рр. Ю. Федькович присвятив К. Горбалеві поему „Новобранчик”.

...до п. Марошанки... – Тобто до Емілії Марошані (бл. 1842–1875) – коханої Ю. Федьковича. Поет познайомився з нею влітку 1859 р. на одному з літературних вечорів, що відбувалися в домі матері Е. Марошані – вдови, спілкувався під час проходження військової служби в Чернівцях (десь до лютого 1861 р.). Щире взаємне кохання закінчилося для обох нещасливо – роздукою. Почуттям до Е. Марошані та величезним смутком сповнена майже вся любовна лірика Ю. Федьковича, написана після розриву з цією дівчиною в 1861 р.

...і до Екгардта... – Йдеться про Рудольфа Екгардта (1824–1886) чи Йоганна Екгардта – братів, представників династії чернівецьких видавців. Петер Екгардт, примандрувавши на Буковину із Трансильванії, ще в 1799 р. відкрив у Чернівцях першу приватну друкарню та палітурну майстерню. Саме там побачила світ брошура А. Кобилянського „Slovo na slovo do Redactora „Slova” (1861) та окремою книжечкою поема Ю. Федьковича „Дві пісні рожеві” (1865).

...в Гоморі... – Тобто в м. Гура-Гумора (Гура-Гуморулуй), що в Південній Буковині, тепер у повіті Сучава.

Днем перед виходом з Чирновец... – У Трансильванію, в Кезді-Вашаргели Ю. Федькович разом із військовими частинами, що стояли в Чернівцях, повернувся на початку березня 1861 р.

...німці від чоловіка вимагають... – Маються на увазі місцеві чиновники австрійської національності.

...мама, хоть з простого стану, встидаєси ним... – Твердження суб’єктивне. Матір письменника, Анна Гординська (з дому Ганицька) (1800–1864), була донькою православного священника, жінкою роботящою і дбайливою.

...сербский край нидалеко, піду і пристану у вояки... — Сербія була уславлена героїчною боротьбою за незалежність, тож, очевидно, тому й фігурувала у твердженнях романтично налаштованого поета.

...з вашим „Slovom”... — Тобто з брошурою А. Кобилянського „Slovo na slovo do Redactora „Slova”, що вийшла в Чернівцях 1861 року вже після від'їзду звідси Ю. Федьковича на військову службу.

2. До Антона Кобилянського. *12 травня 1861 р., Кезді-Вашаргели.* Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 330–333 так, як написано лист, — чесько-латинською транскрипцією. Передрук українською мовою здійснено єдиний раз у виданні Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 385–387.

Подається за першодруком.

...прикрасні брошурки... — Йдеться про брошуру А. Кобилянського „Slovo na slovo do Redactora „Slova” й непагінований додаток до неї, складений із добірки віршів Ю. Федьковича і розрахований на передачу жовнірам, а можливо, й другу брошуру „Holos na holos dlja Halučunu”, спрямовану проти „язичія” та русифікації української мови Б. Дідицьким, за розвиток української літератури на народній основі.

...я просив о пенсію... — На пенсію у зв'язку з хворобою (великою короткозорістю) очей Ю. Федьковичеві вдалося вийти аж 1 серпня 1863 р.

...поїду з Фоляковским... — Йдеться про Юлія Фоляковського, офіцера, що теж служив у 41-му полку імені Архієпископа Євгенія, відомого в народі як Буковинський. У домі матері Ю. Фоляковського в Чернівцях вдова Марошані разом з донькою винаймали тоді помешкання, саме там збирався літературний салон з участю друзів Ю. Федьковича — А. Кобилянського, К. Горбала, а також німецького поета, літературознавця, фольклориста, педагога Ернста-Рудольфа Нойбауера (1828–1890).

...до Германстадту... — Тобто міста у Трансильванії, нині в центральній частині Румунії. Австрійська назва міста Сібіу. Це адміністративний центр повіту Сібіу.

Квіттирувати (у першодрукові й автографі *guittiruvaty*) — можливо, мається на увазі дезертирувати.

...міні си навіть уже самому видит, шо я ни маю усего розуму... — Зазнавши простуди й запалення ший, Ю. Федькович

звідував також стан нервового виснаження й душевну недугу — меланхолію. Звідси — подібні зізнання.

3. До Богдана Дідицького. 6 липня 1861 р., *Кезді-Вашаргели*. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, 1895, т. 3, кн. 1, с. 20–21 німецькою мовою, як і в автографі. І. Франко супроводив цю публікацію передмовою, в якій, зокрема, зазначив: „Д[обродій] Дідицький оповідав нам, що Федькович в ту пору [на початку 1860-х] писав до нього досить часто, величав його в своїх листах прозою і віршами, та всі ті листи пізніше попропадали, а декотрі сам д. Дідицький в часах процесу Ольги Грабар понищив” (Франко І. Додаткові томи до Зібр. творів у 50 т. — Т. 53. Літературознавчі, фольклористичні, етнографічні та публіцистичні праці. 1876–1895. — К.: Наук. думка, 2008. — С. 609).

Передрук українською мовою в перекладі Богдана Гавришківа здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 387–388; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 345–346; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 453–454.

Подається за виданням: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — К., 1984. — С. 345–346.

Дідицький Богдан (1827–1908) — український письменник і журналіст, у 1861–1871 рр. — редактор московфільської газети „Слово”, в якій у 1861–1862 рр. друкувалися твори Ю. Федьковича. У 1862 р. видав у Львові збірку „Поетичні Іосифа Федьковича”.

...*Ви зволили висловитися ласкаво про мій мізерний поетичний талант...* — У газ. „Слово” (1861, № 18, 24 берез.) Б. Дідицький писав: „П. Антонові Кобилянському. Ваші дописи охотно помістим в „Слові”, а тільки не ставіть нам умов, котрим ми ніяк удоволити не можемо. Тоє же саме обявляємо ч[есному] другови Вашому Федьковичу, которого істинно поетичний талант ми согласно с Вами цінімо високо, і для того раді би-сьмо, аби він кріпкіи сили свої сполучив с силами всіх інних подвижників нашої словесности”.

Я чув <...>, що у Львові редагується галицький альбом... — Важко однозначно ствердити, яке видання мав на увазі відірваний од рідної землі Ю. Федькович, чутки, що доходили до нього на чужину, могли бути запізнаними. М. Нечитайлюк припускає, що тут мався на увазі другий випуск альманаху „Зоря галицкая яко альбум” (він не вийшов) (Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К.,

1984. – С. 473), Ф. Погребенник вважає, що тут могло йтися про підготовлюваний у Львові літературний збірник Я. Головацького і Б. Дідицького „Галичанинъ” (1862), де було надруковано три вірші поета. У будь-якому разі два вірші, якими супроводився цей лист від 6 липня 1861 р. („Товариші” („Гей, брате милий, гей, ци чуєш...”) і „Співацька клятва” (З Л. Уланда), побачили світ у „Слові” вже незабаром – 27 липня ц. р. (ч. 48).

4. До Богдана Дідицького. [Без дати, до листопада 1861 р., *Кезді-Вашаргели*]. Фрагменти цього автобіографічного листа вперше були надруковані у передмові Б. Дідицького до видання „Поезії Іосифа Федьковича”, Часть первая, Львів, 1862, с. X–XVI, відтоді вони повністю не передруковувались. Частину їх (до слів „На очі я з малого хлопця не був дужий...”) подав М. Драгоманов у праці „Галицько-руське письменство (Передне слово до „Повістей” Осипа Федьковича)” (1876).

Подається за першодруком.

Моя мама були вперед за сторонєцким панотцем Д. вітдані, а, поодовівше, вітдалися за мого батька, зайшого з Галичини... – Анна Гординська (з дому Ганицька) (1800–1864) на п'ятнадцятім році життя вийшла заміж за о. Миколу Дашкевича, який помер 15 квітня 1830 р. від сухот. 23 листопада того ж року вона звінчалася з Адальбертом Гординським де Федьковичем, уродженцем с. Селиськи на Станіславівщині (тепер Перемишлянського району Львівської обл.).

...мого старшого брата Івана і мене шось трошки до шкіль дати. – Іван Дашкевич (1823–?), старший брат Ю. Федьковича по матері, у 1832–1835 рр. навчався в Чернівцях у т. зв. головній школі. Майбутній письменник здобув початкову освіту приватно в с. Киселиці (тепер Путильського району Чернівецької обл.), а в 1846–1848 рр. навчався у Чернівецькій німецькій нижчій реальній школі.

Нас тривало пятеро дітій... – Маються на увазі ті, котрі жили порівняно довше: Марія, Одокія, Павліна, Іван і сам Осип (Юрій). Інші діти Федьковичевої матері (п'ятеро від М. Дашкевича і син Панкратій Ізидор Любин від А. Гординського де Федьковича) померли малими.

Іван /.../ був /.../ депутатом на наш окіл враз с Кобилицев...
– І. Дашкевич міг бути писарем Лук'яна Кобилиці (бл. 1803– 1851),

ватажка селянського антифеодалного руху на буковинській Гуцульщині, депутата в 1848 р. до австрійського парламенту від Вижницького повіту.

Старша і молодша сестра були дома... – Йдеться про Марію (1817–1848) та Павліну (1841–1853).

...середуца була вітдана за панотцем Т. далеко віт дому, де скоро померла... – Одокія Дашкевич (1820–1836) була заміжня за священником М. Теодоровичем-Гаврилецьким із с. Усть-Путилів і померла при перших пологах.

...несчастний рік 184⁸ /, /.../ нашу фамилію унесчастливив... – Тоді померла улюблена сестра Ю. Федьковича Марія; брат Іван, одружившись, подався в Молдавію, господарство у вирі повстання під проводом Л. Кобилиці занепало. Очевидно, все це мав на увазі поет.

Мої обидві сестри померли з жалю та з туги за старшим братом... – Неточність: Марія та Одокія померли з інших причин, не пов'язаних із І. Дашкевичем.

...я [...] пішов був в наддунайські краї... – Мається на увазі перебування на заробітках у Молдавії в 1848–1852 рр.

...і не чув'єм більше о домі. – Повернувшись із Молдавії в Чернівці у серпні-вересні 1852 р., юний Гординський 1 листопада ц. р. іде на службу до австрійської армії. Але зв'язок із домом, Сторонцем-Путиловим у нього, безумовно, був.

...ся запізнав с одним славним німецьким маляром Р. – Улітку 1851 р. у м. Нямц в домі аптекаря Бредемеєра Ю. Федькович познайомився з німецьким художником і письменником Рудольфом Роткелем – високоінтелігентною й освіченою людиною, знайшов у його особі щирого приятеля і вчителя-порадника.

...в Семиградчині... – Те саме, що в Ю. Федьковича Семиград, Ардял, Ардал, Трансильванія – історичний край, до 1918 р. переважно у складі Угорщини, пізніше Румунії.

...в котрих домі приятно і щастливо жив я, посвятившиєся лиш поезії і науці. – Ю. Федькович скоріше за все витворив у власній уяві своє життя в родині Р. Роткеля.

...чортківські молодці... – Йдеться про жовнірів із східної Галичини – Чортківського повіту на Тернопіллі, які разом з буковинцями служили в австрійській армії.

...уповідаю їм [жовнірам] /.../ о вандрівці /.../ по Сербії і по Україні. – Федьковичеве фантазування про мандри цими краями не випадкове: Сербія була ушавлена героїчною боротьбою свого

народу за незалежність, про Україну поет пригадував не бачене вочевидь, а насправді читане у Т. Шевченка, П. Куліша, Марка Вовчка, О. Стороженка.

...мене дали поклали на фрайтера, ба і на капраля, ба потому і на фельдфебра, а нарешті 1859 року і на офіцера... – Як свідчать документи військового міністерства, 1853 р. Ю. Федькович став „полковим кадетом і пішов до полку”, 16 березня 1854 р. став капралом, 18 травня 1855 року – фельдфебелем, 11 квітня 1859 року – офіцером-підпоручиком (лейтенантом) другого класу, 25 травня того самого року – підпоручиком (лейтенантом) першого класу.

Вернувши /.../ в літі 1859 року з Італії до Черновець... – Йдеться про повернення наприкінці липня 1859 року з походу в Італію у зв'язку з австро-італо-французькою війною.

...професором Найбауером... – Йдеться про Ернста-Рудольфа Нойбауера (1828–1890), професора Чернівецької гімназії, німецького письменника, учасника революції 1848 року в Австрії. Він став щирим прихильником і шанувальником поетичного таланту Ю. Федьковича.

...так високо ціню, як самого півця Всеволода Тура... – Йдеться про видавця – Б. Дідицького, письменника, громадсько-культурного діяча, автора написаної на історичному матеріалі поеми „Буй-Тур Всеволод, курський князь” (1860).

...скоро німецька часопись на Буковині оже... – У 1862 р. в Чернівцях справді почала виходити редактована Е.-Р. Нойбауером урядова газета „Bukowina” (пізніша назва „Chernowitzer Zeitung”) („Чернівецька газета”).

Найбауер, читаючи деякі мої німецькі переклади з руских народних дум... – Перекладених Ю. Федьковичем руських (українських) народних дум не збереглося. Можливо, поет мав на увазі свою працю над піснями медитативно-елегійного змісту, оскільки справді перекладав, переспівував народні твори про кохання, козацькі, рекрутські, жовнірські пісні, народні балади тощо.

...вступ не в оден честний дім в Чернівцях. – Йдеться передовсім про перебування на літературно-мистецьких вечорах у „чесному домі” вдови-німкені Марошані, котра разом з донькою Емілією квартирувала в домі Фоляковських на вул. Sternstrasse.

...обознав я ся і с п. Кобилянським... – Йдеться про Антона Кобилянського.

...в таборі під Касано... – 31 травня 1859 р. саме в таборі біля італійського поселення Касано, що в Ломбардії, в долині

Маргорабія, приблизно за 20 км на північний захід від м. Варезе Ю. Федькович занотував латинськими літерами свою першу україномовну „думочку” „Нічліг” („Звізди по небеснім граді...”).

...перевів я і німецькій гимн народний на просторуске... – Йдеться про перекладений з німецької мови „Австрійський народний гімн” австрійського письменника Йоганна Габрієля Зайдля на музику Франца Йозефа Гайдна „Пісня за цісаря” („Сохрані нам, моцний Боже...”).

...казав-єм [А. Кобилянському] то усе друковати и межі мої рускі молодці-воєки роздати... – Йдеться про непагінований додаток до полемічної брошури А. Кобилянського „Slovo na slovo do redactora „Slova””, в якому були приміщені, крім „Пісні за цісаря”, три вірші циклу „Жовнярські думи” („Віправа в поле”, „У Вероні”, „Під Маджентов”) і вірш „Співацька доля”.

...марш сюда на Ардаль (Семиград), де-м занедужав... – Йдеться про запалення легень і плеврит.

...серце /.../ звичайне моє, сирітце... – Твердження хибне. Батьки Ю. Федьковича на 1861 р. були ще живими.

5. До Антона Кобилянського. 24 вересня 1861 р., Кезді-Вашарели. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, 1895, кн. I, с. 15–16, так, як написано лист, – чесько-латинською транскрипцією. Передрук нею здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 20–22, українською мовою у виданні: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 388–390.

Подається за „Писаннями...”.

...Одні люде писали мені з Черновець... – Із чернівецького кола своїх тодішніх знайомих Ю. Федькович письмово контактував, крім А. Кобилянського, з К. Горбалем, Е.-Р. Нойбауером. Зрештою, це міг бути і Ю. Фоляковський.

...знавши її [Марошані] за підлу особу. – Непорозуміння з Е. Марошані, загалом нещасливе кохання до цієї дівчини, розлука з друзями, туга за рідним краєм вивели Ю. Федьковича, від природи вразливого і нервового, з душевної рівноваги, зумовили настрій безвиході.

...мій лист до „Слова”... – У часописі „Слово”, 1861, ч. 6 за 7 вересня в рубриці „Переписка” зазначено: „ВБл. Г. Федьковичу. За присланні стихи сердечно дякуємъ; при добрій способности мы напечатаетъ ихъ въ „Словѣ”, будь в якомъ сборнику. О дальшую

присылку такъ поезій, якъ и приреченихъ повѣстокъ прозою умильно просимъ. Ваша мысль о издаваніи белеристичного письма „Вечерницѣ” — дасть Богъ — може осуществитися съ будущимъ рокомъ, тѣмъ ббльше, коли надѣмся, що въ дѣлахъ словесности нашої участвовати стане також Украина”.

...сватают за мене дівчину просту... — Факт нез’ясований.

Ти поїхав за границу... — Закінчивши 1861 р. теологію в Чернівцях і прийнявши православ’я, А. Кобилянський виїхав до Німеччини, де став на якийсь час проповідником „вільної релігійної громади”.

...Гердерового „Сіда”... — Тобто середньовічного іспанського епосу — збірки староіспанських романсів, перекладених німецьким письменником і мислителем Й. Г. Гердером (1744–1803).

6. До Антона Кобилянського. 10 грудня 1861 р., Кезді-Вашаргели. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, 1895, кн. 1, с. 16–19 так, як написано лист, — німецькою мовою. Передрук нею ж здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 28–31; в українському перекладі Т. Ю. Поппа (з одним пропущеним фрагментом) лист уперше побачив світ у виданні: Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 454–457.

Подається вперше українською мовою повний текст листа в перекладі Марії Никирси.

Чому [...] відрікся від своєї віри... — Переїхавши до Німеччини, відрікшись від православ’я, А. Кобилянський став проповідувати там т. зв. „вільну релігію”.

Верріна — персонаж драми Ф. Шіллера „Змова Фієско в Генуї” („Die Verschwörung des Fiesco zu Genua”, 1783), в якій ідеться про політичну боротьбу в Італії періоду пізнього Відродження. За твором, Верріна — противник властолюбного Фієско.

Кронштадт — місто у Трансильванії.

Зараз вони саме друкуються. — Йдеться про першу поетичну збірку автора „Поезії Юсіфа Федьковича” (Львів, 1862), видану Б. Дідицьким.

Із мого одруження нічого не вийшло... — Мається на увазі нещасливе кохання до Е. Марошані.

Mea culpa! (лат.) — Мій гріх!

7. До Костя Горбала. [19 січня 1862 р.], Кезді-Вашаргели. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 334–335 так, як

написано лист, — чесько-латинською транскрипцією. Передрук нею здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 37–38, українською мовою у виданнях: Федькович Ю. Твори: у 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 390–394; Федькович Ю. Твори: у 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 346–349.

Подається за „Писанями...”.

...пан Лавровский... — Йдеться про Юліяна Лавровського (1821–1873), суддю, культурного і політичного діяча-народовця, засновника і довголітнього голову товариства „Руська Бесіда” у Львові (1861), пізніше голову товариства „Просвіта” (1870–1873), посла до галицького сойму (з 1861 р.).

...від гемайного служити. — Тобто від рядового (жовніра).

Ставропигія — Ставропигійське братство, засноване у Львові у другій половині XV ст.; при ньому існували бурса і друкарня. У друкарні Ставропигійського інституту вийшли „Поезії Іосифа Федьковича” (1862).

Дідицький був перший, котрий си за мнов у Львові уступив... — Мається на увазі підтримка в публікації віршів у газеті „Слово” та схвальні оцінки їх, вміщені у тому ж виданні. Так, добірка Федьковичевих творів від 27 липня 1861 р. супроводжувалась таким коментарем: „Съ правдивою радостію помѣщаемъ ту поточныи утворы многонадѣйного, но мало еще извѣстного руского пѣвца І. Федьковича, желаючи звернути увагу на ихъ велику цѣнность такъ щодо содержания, якъ и щодо формы. Молодой пѣвецъ, возросшій mezi спѣвными гуцулами, одаренный глубокимъ для поэзіи чувствомъ, составляетъ изъ скромного матеріалу сельско-народной бесѣды пѣсенныи творенія, которы идутъ въ заводы съ утворами наилучшихъ нашихъ поетовъ”.

...він мене в его посліднім листі дуже уразив... — Цей лист Б. Дідицького не зберігся.

...наші панове молодці на „Вечерниці” гадають... — Йдеться про перший у Галичині літературно-громадський журнал народо-вського напрямку, що виходив 1862–1863 рр. у Львові під редакцією Ф. Заревича і В. Шашкевича. На його сторінках друкувались, зокрема, поезії та повістки Ю. Федьковича.

...екземпляри моїх поезій... — Йдеться про дебютну збірку „Поезії Іосифа Федьковича”, що вийшла на початку 1862 р. у Львові заходами Б. Дідицького.

8. До Костя Горбала. 16 березня 1862 р., Кезді-Вашиаргели. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, ч. 17, с. 335. Лист

написаний чесько-латинською транскрипцією. Передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 37–38; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 394–395; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 351–353; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 457–458.

Подається за „Писанями...”.

Писав ми раз п. Кобилянський з Вроцлава... – У цьому польському місті А. Кобилянський став проповідником старокатоликів, звідуючи симпатію і до протестантизму.

...найдуце Те прошу о Шевченкові письма... – Почувши твори Т. Шевченка з уст К. Горбала ще наприкінці 1860 року, Ю. Федькович, імовірно, на початку 1861 р. читав їх за виданням „Кобзаря” 1860 р. чи „Хатою” – українським літературним альманахом, виданим тоді ж П. Кулішем із великою добіркою Шевченкових творів.

...не знаю, котрої днини соловій наш, Шевченко, си упокоїв <...> Буду си старати, абих хоть якийс сонат на ухо відумав... – У 1860-х рр. Ю. Федькович щорічно на роковини смерті Т. Шевченка писав по одному, а то й по два поменники. Збереглися чотири такі твори (1861, 1866, два – 1869), решта загубилась.

...я тої днини наше войскове козацтво до себе спрощу та будемо память нашого Віщуна хоть співанков та думов [...] обходити... – Перечитуючи твори Т. Шевченка, переписуючи їх від руки, чимало запам’ятовуючи, Ю. Федькович – офіцер австрійської армії – заодно прилучав до їх осягнення товаришів по службі (див. нарис „Кобзар і жовняри”), а в березні 1862 р. влаштував для них Шевченкове свято.

9. До Костя Горбала. [*Весна 1862 р.*], *Кезді-Вашаргели*. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 335. Лист написаний чесько-латинською транскрипцією. Передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 39–41, українською мовою текст листа подано у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 396–398; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 351–353; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 458–460.

Подається за „Писанями...”.

...шо-м ся так опарив... – Очевидно, Ю. Федькович довідався про москвофільську позицію Б. Дідицького і тому пошкодував за свої зв’язки з ним.

...я ни ляватер. – Ідеться про Йоганна Каспара Лафатера (1741–1801), швейцарського письменника, автора філософського трактату „Фізіогномічні фрагменти для заохочення людських знань і людської любови”, де робилася спроба встановити зв'язок між внутрішнім світом людини та її зовнішністю.

...батька ріднесенького, що 'го вже ни маю... – Адальберт Гординський де Федькович помер у 1876 р. Тож твердження хибне, навіяне неприйняттям шляхетського походження батька, ускладненими стосунками з ним і бажанням демократизувати власну історію.

Sapienti sat! (лат.) – Для розумного досить!

„*Auch eine originelle Studie*” (нім.) – „Теж оригінальна студія”.

...присягаю Ти на гробі мої сестрички... – Усі три Федьковичеві сестри (Марія, Одокія і Павлина) на той час давно померли, тож твердження скоріше за все образне, узагальнене.

„Маруся”, „Марусенька”... – Ідеться про повість Г. Квітки-Основ'яненка, яку Ю. Федькович міг читати чи за львівським її виданням 1849 р. (із друкарні М. Поремби), чи за петербурзьким 1861 р. (із друкарні П. Куліша).

„Апокаліпса” („Апокаліпсис”) – новозавітний твір християнської літератури.

...Угорцинов. – Ідеться про Закарпаття, яке тоді називали Угорською Руссю.

Томачкевич. – Так помилково Ю. Федькович спочатку називав Данила Тянячкевича (1842–1906), галицького громадсько-політичного і культурного діяча, публіциста, священника, одного з найвидатніших діячів галицького народовського руху. До 1865 р. навчався у Львівській духовній семінарії. Тоді ж був організатором таємних товариств учнівської та студентської молоді „Громади”. Брав участь у поширенні в Галичині творів Т. Шевченка та взагалі українських видань. У 1863–1886 рр. (з перервами) листувався з Ю. Федьковичем, був пов'язаний із ним особливо теплими, дружніми стосунками.

...уламок з мого „Добушя”... – Тоді Ю. Федькович тільки збирав та опрацьовував матеріали до драми „Довбуш”, а писати її почав у 1866 р.

10. До Костя Горбала. 3 липня 1862 р., [Кезді-Вашаргелі]. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 336. Лист написаний

чесько-латинською транскрипцією. Передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 42; українською мовою у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 398; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 353–354; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 460–461.

Подається за „Писаннями...”.

За прислані книжки... – Лист супроводжувався рахунком книгопродавця М. Димета. У рахункові подавався перелік книжок („Кобзар” Т. Шевченка, 2 т., „Повісті” Г. Квітки-Основ’яненка, повісті Вовчка, Кулішеві „Чорна рада”, „Хмельниччина”, „Досвітки”, портрет Т. Шевченка) та їхня вартість.

...„*Чорну Раду*” з „*Хмельниччиною*” відселаю... – Цей факт зумовлений передовсім низькою фінансовою платоспроможністю покупця.

11. До Костя Горбалья. [*Жовтень 1862 р.*], *Кезді-Вашаргели*. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1889, с. 125. Це чи не перший лист авторства Ю. Федьковича, в якому він відмовляється од чесько-латинської транскрипції на користь кирилиці. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 42–44; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 399–400; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 354–355.

Подається за „Писаннями...”.

...*мій образ і мого „Новобранця”*... – Мається на увазі фотографія із Федьковичевим зображенням і рукопис призначеної для рецензування та друку поеми „Новобранчик”.

...*гадаю їхати в проци до одного великого намастиря в Мольдові...* – Йдеться про поїздку до Сучави – міста у південно-східній Буковині. Сучава відома з прощ до мощів св. Івана Сучавського.

Климкович Ксенофонт (1835–1881) – український поет, перекладач, журналіст і видавець. Був особисто знайомий з Ю. Федьковичем, у 1862–1863 рр. належав до кола письменників, котрі гуртувалися навколо журн. „Вечерниці”.

Заревич Федір (1835–1879) – український письменник і журналіст. У 1862–1863 рр. редагував журн. „Вечерниці”.

12. До Костя Горбалья. [*1862, Кезді-Вашаргели*]. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 336–337. Передрук здійснено у

виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 44–49; „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах” – К., 1958. – С. 226–229; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 400–404; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 355–359; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 461–464. Подається за „Писаннями...”.

Шашкевич Володимир (1839–1885) – український поет, громадсько-культурний діяч, редактор журн. „Вечерниці” (1862–1863), „Русалка” (1866) і двох читанок для дітей „Зоря” (1871–1872), де друкувалися твори Ю. Федьковича. Листувався з буковинським письменником у 1863 р.

...свою „Пугу”... – Йдеться про поему, надруковану у „Вечерницях”, 1862, ч. 37, 38. Твір присвячений Семенові Нарвнякові – селянинові з Новосілки-Костюкової, з яким служив у війську.

...на цвинтар до свого Урсуци... – Йдеться про Семена-Іллю Урсуцу – денщика Ю. Федьковича-офіцера. Він утопився 1 серпня 1861 р. під час купання. Ю. Федькович у день похорону написав на могилі свого товариша вірш „Неділя завтра”.

...Пан летман, батечку наш, ану прочитайте нам децю з „Кобзаря”... – Про подібні читання Ю. Федькович розповів у своєму творі „Кобзар і жовняри”.

...дес із Якубен... – село на півночі Румунії, тепер у повіті Сучава.

Хрестик Ілаш – товариш Ю. Федьковича по військовій службі. Родом із с. Великий Кучурів Чернівецького повіту.

...повідь за закоханого чорта... – Йдеться про оповідання Олекси Стороженка, опубліковане 1861 р. в петербурзькому журн. „Основа”.

Чув, що буде у Львові ще якас там „часопис” виходити. – Мабуть, ідеться про журнал „Мета”, який почав виходити з вересня 1863 р.

...тяжко сироті-одові... – Твердження хибне, позаяк чоловік Анни Гординської Адалберт Гординський де Федькович тоді жив і працював у Чернівцях.

13. До Данила Таячкевича. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели]. Фрагменти з листа спочатку друкувалися в журн. „Товариш”, 1888, с. 111–116 і „Зоря”, 1891, с. 66. Уперше повністю надрукований у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 55–60. Передрук здійснено у виданнях:

Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. С. 404–409; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 359–363; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 464–468.

Подається за „Писаннями...”

...з обох рук кров пустив... — Мається на увазі кровопускання з вен як один із способів надання термінової медичної допомоги.

..урадували мене ваші книжечки! А найдуще „Невільник” та й українські співанки. — Відомо, що у 1860-х рр. Д. Танячкевич завдяки книготорговцю М. Димету постачав Галичину багатьма українськими виданнями з Києва і Петербурга. Серед надісланого Ю. Федьковичу, вочевидь, був журнал „Основа” за 1861 р., № 4, позаяк тільки там на той час була надрукована поема Т. Шевченка „Невольник” („Сліпий”).

„Гий, гий! Та виріс у наймах в неволі, та ни знав я доли ніколи! Та гий же!” — Це фрагмент із чумацької пісні „Гей, гей, та хто лиха не знає...”. До речі, у зб. „Народні пісні Буковини в записах Юрія Федьковича” (Упоряд. і склали прим. О. І. Дей та О. С. Романець. — К., 1968) є, може, й підправлений Ю. Федьковичем буковинсько-гуцульський варіант цієї відомої народної пісні під назвою „Гий! Гий! А хто біди не знає...”

...eine moralische Grundidee... (нім.) — основна моральна ідея.

...In der moralischen (і далі) (нім.) — У виховному оповіданні чи оповіданні взагалі, якщо хочемо, щоб мало воно поетичну вартість, — каже один славний німець (забув уже котрий), — повинен відбиватися вічно моральний закон — що добро перемагає, а все погане і зло гине. Коли ж добро зазнає поразки, то принаймні мусить перемагати ідея вищого світового порядку, морального принципу.

...дві противні душі... — Тобто протилежні.

З повістей „Люба — згуба” робит так, як самі здоровеньки знаєте... — Цей твір Ю. Федькович подав у редакцію „Вечерниць” на початку грудня 1862 р. Уже 12 грудня в ч. 41-му редакція повідомила: „Тими днями надіслав нам п. Федькович хорошу повість прозою „Люба — згуба”, котру станем з новим роком в „Вечерницях” поміщати”.

...вірш до Куліша також-ем написав, коби лиш удатний. — Текст вірша не зберігся, жодних інших згадок про нього, крім цієї, нема.

За наших вельможних ни згадуйте... — Можливо, йдеться про Ю. Лаврівського та інших впливових діячів із львівського

середовища, які здатні були знайти в цьому місті службову посаду для Ю. Федьковича.

...у Чорний Потік <...>, у Довгеполе, у Ростоки, у Шиніт, у Сторонеці! – Йдеться про українськомовну Північну Буковину, населені пункти її північної частини та села Буковинської Гуцулаії.

...я ся з дому не називаю Осип Федькович, але Юрій Коссован... – Зanedужавши нервовою хворобою, Ю. Федькович вигидав своє походження від простого гуцула Івана Коссована, намагаючись ствердити власну кровну спорідненість із простим людом. Цю ідею згодом підхопив літературознавець Ол. Колесса („Юрій Коссован (Осип, Домінік, Ігор Гординський де Федькович”, Львів, 1893), частково І. Франко („Молодий вік Осипа Федьковича”), а спростували Р. Заклинський, О. Маковей, Д. Лукіянович та ін.

Федьковичем то мене лиш в рекрути вписали... – На військовій службі поет перебував під прізвищем Nordynsky von Fedkowicz.

Костеві – Тобто Костеві Горбалу.

...з роду простий мужик... – Твердження хибне: мати Ю. Федьковича походила зі священничого роду, батько – із дрібної шляхти.

Черногора (Чорногора) – найвищий гірський масив Українських Карпат.

Добушову кирницю... – Розташована в Чорногорі в урочищі Гаджина. Джерело смачної води, в якій, згідно з легендою, втамував спрагу відомий ватажок опришків.

14. До Данила Тянячкевича, Ксенофонта Климковича і Володимира Шашкевича. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели]. Фрагмент листа було вперше надруковано в журн. „Зоря”, 1891, с. 67, повністю – у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 63–64. Повний передрук здійснено у виданні: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 469–471; із пропусками – у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – К., 1960. – С. 409–412; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 363–365.

Подається за „Писанями...”.

...гроший ни шліт мені, братіки, біліше... – Як свідчить лист Д. Тянячкевича, К. Климковича і В. Шашкевича до Ю. Федьковича (див: Писаня..., т. 4, с. 60–62), йому відправили тоді на лікування 50 ринських.

...посилаю вам одну думку та й мого „Кобилицу”... – На початку 1863 р. у „Вечерницях” (ч. 9) була надрукована Федьковичева поезія „Нива”. Тож, можливо, це була якраз та одна із „думок”, надісланих поетом. Політична антицарська поема „Лук’ян Кобилиця” вперше побачила світ аж у журн. „Зоря”, 1891, ч. 1, с. 9–10.

...як вам ся буковинські співанки ладя?.. – Очевидно, йдеться про твори з рукописної збірки буковинських народних пісень, окремі з яких Ю. Федькович дав до друку.

15. До Костя Горбала. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели]. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 337–338. Передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 66–71.

Подається за „Писанями...”.

Моя неня потропои дехтенецького донька... – Анна Гординська (з дому Ганицька) була донькою протоєрея з с. Дихтинець Михайла Ганицького.

...віддали они ся дуже молоденькі за одного попа-сухотника. – Пятнадцятирічною Анна Гординська вийшла за о. Миколу Дашкевича, мала з ним восьмеро дітей. М. Дашкевич помер від сухот (туберкульозу) 1830 р.

Потропопа присилували неню піти за якогось окомана, що звався Федькович... – Твердження сумнівне; як зазначив О. Маковей у „Житєписі Осипа Юрія Гординського Федьковича” (Львів, 1911, с. 38), „се вже, мабуть, було ділом а тільки їх обоїх” – А. Дашкевич (з дому Ганицької) та управителя поміщицькими маєтками Адальберта Гординського де Федьковича.

Я єго [І. Коссована] син, <...> а брат старший, Иван, і сестри то само... – Твердження хибне, зумовлене нервовою хворобою поета. Що ж до брата по матері Івана Дашкевича (1823–?), то він у 1832–1835 рр. навчався в Чернівцях у т. зв. Головній школі, потім міг бути писарем Л. Кобилиці, згодом подався в Молдову.

...вбиває нас песій лях... – Твердження хибне, надумане. Жоден із мемуаристів Ю. Федьковича не згадує про таке. Загалом негативне ставлення Ю. Федьковича до батька мало складну природу і пояснюється передовсім шляхетським походженням Адальберта Гординського де Федьковича і надзвичайно вразливою психічною організацією його талановитого сина.

...повіввся на дідьчу маму... – Твердження упереджене, хибне. Виїхавши в 1848 р. із Путилова до Чернівців і влаштувавшись тут

на роботу в Чернівецькому магістраті і крайовій табулі, Ад. Гординський де Федькович не покинув родину, особливо піклуючись долею єдиного сина, Ю. Федьковича.

...*ненин рід, самі се попи були, нас зовсім був ся відцурав...*
– Твердження хибне.

...*Кобилиця <...> мав зраду з угри...* – О. Маковей, коментуючи цю фразу в „Житєписі Осипа Юрія Гординського Федьковича”, (с. 13) висловився так: „Як видко із сих слів, Федькович не знав, що Кобилиця не мав ніякої зради з мадярами...”

Неня утекли до зятя (а зять був уже удовець)... – Очевидно, йдеться про о. М. Теодоровича-Гаврилецького із с. Усть-Путилів Русько-Кимполунзького околу. Його дружина Одокія Дашкевич (1820–1836), Федьковичева сестра по матері, померла при перших пологах.

...*Ihre Mutter liegt sterbenkrank...*” і далі (нім.) – „Ваша мати лежить смертельно хвора; якщо Ви хочете її ще побачити, ідіть негайно на пошту”.

За твого Тараса красно дякую... – Тобто за надіслану в липні 1862 р. разом з іншими книжками збірку „Кобзар”.

Ни міг би ти міні Тарасову „Калину” відписати та прислати? Я їй читав раз у „Хаті”... – Йдеться про баладу Т. Шевченка „Чого ти ходиш на могилу?”, вперше надруковану П. Кулішем 1860 р. у петербурзькому літературно-художньому альманасі „Хата” в добірці „Кобзарський гостинець”, але не під своєю назвою, формально відсутньою, а під редакційною – „Калина”.

16. До Данила Тянячкєвича. 3 березня 1863 р., [Чернівці].
Окремі фрагменти листа спочатку друкувались у журн. „Зоря”, 1891, с. 114; зб. „Руська Школа”, 1891, вип. II, с. 71. Уперше повністю надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 71–72.

Подається за „Писанями...”.

...*Лавра і Петрарка...* – Йдеться про італійського поета Франческо Петрарку (1304–1374) і його кохану Лауру, нерозділене кохання до якої він оспівував упродовж сорока років у своїй „Книзі пісень”

...*пришлю и „Записки”.* – Можливо, йдеться про повернення Д. Тянячкєвичеві надісланих ним раніше „Записок о Южной Руси” – фольклорно-історичного збірника у 2 т., упорядкованого і виданого в 1856–1857 рр. у Петербурзі П. Кулішем.

О своєю відправу я вже ся подав... – Тобто про відправу (звільнення) з військової служби.

...німці мині великі перепони робя... – О. Маковей, коментуючи у Федьковичевій „Житєписі...” цей лист, зазначив, що поетові зусилля спрямовувались, щоб „змінити віру” (с. 227): „Діло не було таке просте, як здавалося. Федькович як офіцер австрійської армії, в котрій рим[о]-кат[олицька] віра уважалася першою поміж усіма, мусів після військових приписів три рази в різні часи приходити до військового капелана з двома свідками і з тою самою заявою, що хоче переступити на православ'є”. Але відверто сказати Д.Танячкевичеві про ці заходи Ю. Федькович у листі не наважився.

17. До Данила Танячкевича. [1863, *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 72–73. Передрук здійснено у виданні: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – К., 1960. – С. 413–414;

Подається за першодруком.

Сигит – місто в Румунії на українсько-румунському етнографічному прикордонні. Історичний центр Південної Мармарощини.

18. До Данила Танячкевича. 3 квітня 1863 р., *Чернівці*. Фрагменти листа спочатку друкувались у журн. „Зоря”, 1891, с. 67. Уперше повністю надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 73–76. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – К., 1960. – С. 414–416; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 365–367; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 471–473.

Подається за „Писаннями...”

Я відправу ще ни дістав... – Тобто звільнення з військової служби.

...лодеколи кличут мене сюда до Чернівців <...> Завтра іду знов до Сторонця... – Приїзди Ю. Федьковича до Чернівців були пов'язані з переходом на православ'я. Вочевидь, саме цього дня, 3 квітня, поет уже отримав свідоцтво від військового капелана, про що свідчить піднесений тон листа і повідомлення про повернення до Путилова. А вже 7 квітня через православного священника о. Олександра Поповича Ю. Федькович заявив про своє приступлення до православної церкви (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 361).

Цопаки – непохвальна назва німецьких урядовців (від *Zopf* – коса, зачіска, перука).

...висватав собі дівчину... – Йдеться про Юлію Дяконович, своячку, сироту по священникові із с. Сергії. Але, як з'ясувалося згодом, Ю. Дяконович кохала іншого – учителя І. Крилатого і наполягала на одруженні з ним.

...ніслав я до „Вечерниць” одну повісточку и пару поезій... – Йдеться про оповідання „Штефан Славич”, надруковане в газ. „Вечерниць”, 1863, ч. 13–16; із поезій у ту пору побачила світ тільки одна – „До мого брата Олексі Чернявського...” (ч. 14).

...нільські парубки. – Тобто парубки із с. Довгополе.

...до світлої середи... – Тобто до середи після Великодня.

19. До Данила Тянячкєвича. [17 травня 1863 р., *Сторонець-Путилів*]. Фрагменти листа спочатку друкувались у журн. „Зоря”, 1891, с. 112–113. Уперше повністю надруковано у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 76–82. Передрук (до слів: „Отчєнаш казатиму...”)
здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 416–419; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 368–370.

Подається за „Писанями...”.

3 мого сватання також ячмінь... – Йдеться про невадале сватання до Юлії Дяконович.

...моє господарствєчко <...> дуже маленьке... – Насправді це не так. На час повернення Ю. Федьковича з військової служби воно, за О. Маковєєм, складалося з великого дому, кількох моргів орного поля, з левади, пасовиська і лісу – разом займало „звиш 35 моргів землі” (Маковей О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича. – Львів, 1911. – С. 320).

...матимемо свого „Напередовця”... – Під такою назвою Д. Тянячкєвич та К. Климкович мали намір видавати журнал. Їхній намір був здійснений після припинення видання „Вечерниць”. Це був журнал „Мєта”.

...гадаю сєго літа або сєї осєни у Мольдову до роду... – Очевидно, йдеться про родину брата, Івана Дашкєвича.

...,„Основу” принуєрувати... – Тобто передплатити журнал „Основа” – літературно-науковий місячник. Виходив у Петербурзі від січня 1861 р. до жовтня 1862 р. Очевидно, Ю. Федькович не знав, що на час написання листа журнал припинив своє існування.

...що сталося з моїм „Кобилицєв”, з „Окрушками”, з „Im Wachtarrest?” – Поема „Лук'ян Кобилиця”, очевидно, з огляду на

свій антинімецький та антимилітарний зміст так і не була надрукована у „Вечерниціх”; вона вперше побачила світ у журналі „Зоря”, 1891, ч. 1, с. 9–10. Щодо „Окрушків”, то дванадцять творів під назвою „3 окрушків” були вперше опубліковані в журналі „Правда”, 1868, ч. 25, 36; ще три – у цьому ж виданні 1869, ч. 6. Додатково „Окрушків” Ю. Федькович готував до друку в коломийському виданні своїх поезій, але там вони не побачили світ. Про долю німецькомовної поезії „Im Wachtarrest?” відомостей не збереглося.

...ни міг би ти мені прислати зо 2 книжечці „Люба – згуба”... – Йдеться про окреме видання повісті, що вийшло в 1863 р. як передрук із „Вечерниць” „коштом руських семінаристів”. На ньому є присвята: „Пантелеймону А. Кулішеви”.

У нашій селі є и уніяцка парафійка н[а имя Во]євудка. – Йдеться про створену в 1833 р. греко-католицьку парафію. Від грудня 1859 року до квітня 1864 р. на цій парафії працював о. Андрій Воєвудка. Саме завдяки його старанням та згуртованості парафіян тут зведено нову дерев'яну церкву Св. Миколая, освячену в 1862 р.

Кутини – місто на лівому березі Черемошу, від 1944 р. – селище міського типу, нині в Косівському районі Івано-Франківської обл.

Тюдев (Тюдів) – село на Косівщині. Відоме хребтом Сокільський, Сокільською скелею, відображеною, зокрема, в поезії Ю. Федьковичем, а також найдавнішим (від 1862 р.) пам'ятником Т. Шевченкові.

...з Ростік (галицьких). – Тобто із с. Ростоків, що на березі р. Черемош, нині Косівського району на Івано-Франківщині. Відоме каменем Довбуша.

Бервінків (Барвінків) – село на березі Черемоша, тепер у Верховинському районі на Івано-Франківщині.

Гринева (Гринява) – село, тепер у Верховинському районі, розкинулося вздовж р. Білий Черемош.

Голови – село, нині у Верховинському районі.

Марморос – гірський масив у Східних Карпатах.

Яблониця, Плоска, Шипит – села Вишницького повіту.

Селятин – село Радівецького повіту, нині – Путильського району.

Путна – село в Румунії, відоме знаменитим чоловічим монастирем.

Радівці – місто на півдні Буковини в Сучавському повіті Румунії, повітовий центр дистрикту Буковина на території Південної Буковини.

Драгомірна – православний монастир на території с. Мітоку-Драгомірней повіту Сучава в Румунії.

Сочавиця (Сучевиця) – православний монастир, розташований у с. Сучевиця на півночі Румунії.

...оден тутейший урядник хоче конче бути поетов... – Про кого йде мова, з'ясувати не вдалося. Мешкаючи в Путилові, Ю. Федькович тісно контактував з родиною начальника повіту Губріха, начальника суду Августака як учитель їхніх дітей. Тож, можливо, йдеться про когось із них.

...потропопа на третім селі... – Про кого йде мова, невідомо.

Красноіль (Красноїлів) – село, тепер Верховинського району Івано-Франківської обл.

Писаний камінь – група мальовничих скель, розташованих нині у Верховинському районі Івано-Франківщини на північ від с. Верхній Ясенів.

20. До Данила Танячкевича. 12 червня 1863 р., [Сторонець-Путилів]. Окремі фрагменти вперше надруковано в журн. „Зоря”, 1891, с. 113; 1892, с. 258. Уперше повністю вміщено у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 82–86; передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 419–422; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 370–373; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 473–476.

Подається за „Писанями...”.

...ни тільки що мене німці домів пустили, але дали мені ще и пенсійку... – Офіційне звільнення від військової служби Ю. Федькович отримав 1 серпня 1863 р., тоді ж йому було призначено пенсію в розмірі 291 зр. на рік (див. „Писаня...”, т. 4, с. 354).

„Я ж бо тебе ни звержуся...” – У виданні „Писаня...”, т. 1, с. 154 вірш надрукований під назвою „Мій сардак”.

...хто мині казав: вуйко. – Йдеться про Олександра Поповича (1828–1867), буковинського громадського діяча, священника, співробітника німецьких часописів. Був близьким родичем Ю. Федьковича (по лінії дружини). Ю. Федькович підтримував стосунки з о. Поповичем у час його перебування (до 1866 р.) священником у с. Сергії.

...був я у редактора „Буковини”... – Йдеться про німецькомовний часопис „Вukowina” (1862–1869), редагований Е.-Р. Нойбауером.

...с Петрашів доходить... – Тобто села, що у Вижницькому повіті.

...Климкович дістав службу при Домі народнім... – Тобто у культурно-освітній організації, створеній у Львові в 1849 р.

Видів-єм сьогодні „Страхопуда” та й и его „Концерт руский”... – Йдеться про сатирично-політичний журнал москвофільського спрямування. Виходив у Відні в 1863–1867 рр., у 1872–1873 рр. – у Львові. Ю. Федькович мовить про „Страхопуд” від 3 травня 1863 р., в якому була вміщена гумористично-сатирична картинка під назвою „Концерт руский”. Музиканти з різними інструментами представляли кожен свій орган: „Слово”, „Вестникъ”, „Галичанинь” та ін., диригував цим незвичайним гуртом Народний дім. Ішлося, таким чином, про хаос у суспільному, громадсько-культурному житті Галичини. Ось чому далі Ю. Федькович сконстатував, що, з його погляду, „руска справа у Галичині ни здоймєся дґорі”.

..уже маю кінчати „Зрадзіл”, вітак „Циганку”... – Твору з назвою „Зрадзіл” у Ю. Федьковича нема. З погляду О. Маковєя, здається, що „Зрадзілля” – се „Мертвець”. Федькович покинув заголовок „Зрадзілля”, бо в поемі не зілля чинить зраду, тільки „інші чари” („Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича”, 1911, с. 433). Правда, є німецькомовна переробка „Trojsil”, вміщена в збірці поета „Am Tscherebusch”.

21. До Данила Тянячкєвича. 26 листопада 1863 р., [Сторонець-Путилів]. Окремі фрагменти друкувались у журн. „Зоря”, 1891, с. 114. Уперше повністю лист подано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 87–88. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 422-424; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 373–374.

Подається за „Писанями...”.

Рускі звичаї напишу... – Мається на увазі, очевидно, етнографічна праця про звичаї гуцулів. Але задум цей не було здійснено.

Писав п. Дідицький у „Слові”, що якись українчик да прислав ’му 2 ряди українских пісень в нутах. – Допис цей за підписом „Українець” та назвою „3 України” було вміщено у „Слові”, 1863, ч. 85.

...gegen Postnachnahme (нім.) – на адресу пошти.

...прислали <...> 4 „Ластівоци”... – Йдеться про якусь дитяче видання.

Яковові и Гнатові спасибі... – Йдеться про Якова Гудика (1839–1892) і Гната Гарасевича (?–?), з якими Д. Тяньчевич улітку 1863 р. гостював у Ю. Федьковича в Сторонці-Путилові. Зокрема, про Я. Гудика відомо як про галицького громадського діяча, священника, одного з організаторів шкільних „громад” 1860-х рр., автора статей, оповідань, проповідей.

...Отца нашого владуку приймали ми велично... – Йдеться про відвідання буковинським церковним і політичним діячем, православним єпископом і першим митрополитом Євгеном Гакманом (1793–1873) православних парафій у горах. Ю. Федькович брав участь у зустрічі владики з гуцулами в с. Киселиці, а згодом у Сторонці-Путилові. Згадки про це залишили Дмитро Гасюк із с. Киселиці (див.: АНВ, 1905, т. 32, с. 187), Петро Йозифович („Писання...”, т. 4, с. 81–82) та Ілько Клим („Радянська Буковина”, 1968, 12 січн.). До речі, згадки гуцула, названого останнім, записав улітку 1953 р., коли йому було 77 років, О. С. Романець. А передрукувала їх у книзі „Юрій Федькович у спогадах сучасників” (Чернівці, 2017) Лідія Ковалець, укладачка, авторка передмови та приміток до цього видання.

Кум ваш Дацкокалюк... – Особу встановити не вдалося.

22. До редакції журналу „Вечерниці”. [1862–1863 рр.?].

Уперше надруковано в журн. „Руслан”, 1911, ч. 105 К. Студинським із передмовою „Незвісні поезії Осипа Юрія Федьковича”. У передмові зазначено, що Федьковичів лист і чотири твори („Ruine Nyamz”, „Die Meinacht”, „Meine Stern”, „Die Birke”) публікатор знайшов «між паперами пок. Анатолія Вахнянина» і передає їх до Національного музею митрополита Андрея Шептицького. Однак нами вони там не виявлені. Кожен із уміщених у журн. „Руслан” віршів підписаний „Fedorssohn”. Відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

„Gartenlaub” – Ідеться про дуже популярний і багатотиражний німецький ілюстрований тижневик „Die Garterlaube”. Виходив у Лейпцигу в 1853–1945 рр. Публікував матеріали зі сфери культури, науки, мистецтва.

... міг би-м і перекладити декотрі з Тарасових творів. – Ідеться про переклади німецькою мовою творів Т. Шевченка. Очевидно, Ю. Федькович не здійснив свого наміру, жоден такий переклад

не відомий. Перші переклади Т. Шевченка німецькою мовою належать австрійському поетові Й. Г. Обрісту. Вони датовані 1870 р.

23. До Данила Тянячкевича. 22–24 січня 1864 р., [Сторонець-Путилів]. Фрагменти з листа друкувалися в журн. „Зоря”, 1891, с. 114. Їх передрук подано у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 89–91; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 374–376. Уперше повністю надруковано у виданні: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 476–479.

Подається за виданням: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 476–479.

...Братіки мої срібні та годні... – Так Ю. Федькович звертався до Д. Тянячкевича та його друзів, львівських народовців, які надсилали йому українські видання.

...ту мученицю-удову... – Анна Гординська була на той час вдовою хіба по першому чоловікові, її другий чоловік, Адальберт Гординський де Федькович, мешкав у Чернівцях і помер у 1876 р.

...тут ще вийшла „сервітут” комісія та накинута на мене якась депутацтво... – У листопаді 1863 р. десять громад Довгопільського околу вибрали Ю. Федьковича своїм заступником у сервітутному процесі за право користування лісами і пасовиськами, заступником іще п'яти громад іменувала його урядова комісія.

...приїхав прохвесор наш из Чирнівців. – Можливо, йдеться про Е.-Р. Нойбауера.

...наново до супровіту ставитьця... – Тобто знов постати перед військовою медичною комісією.

...буду просити Климковича, щоб мині у Києві [ліру] роздобув. – Вочевидь, через відсутність інструмента Ю. Федькович навчився грати на лірі аж у 1872 р. у Львові під час перебування там на посаді редактора „Просвіти”. Зберігся лист Т. Джулинського, написаний 24 вересня 1872 р. у Швейцарії, в Цюриху, як відповідь на пропозицію поета придбати йому там ліру. Адресант повідомив про два види лір, на що О. Маковей у примітці до листа зазначив: „Федькович спровадив собі обидві ліри” („Писаня...”, т. 4, с. 197).

24. До Данила Тянячкевича. [Квітень 1864 р., Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с.100–104. Передрук здійснено у виданнях: „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”, с. 237–240; Федькович Юрій. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К.,

1960. – С. 426–429; Юрій Федькович. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 377–379; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 479–482.

Подається за першодруком.

Мігай Дучак (Михайло Дутчак) – приятель Ю. Федьковича по військовій службі. Родом із Заставни, помер у 1865 р. Йому Ю. Федькович присвятив вірші „До Михайла Дучака у славній Заставні” та „На могилі званого мого брата Михайла Дучака у Заставні”.

Хрестик <...>, Наролський <...>, Квятковський <...>, Кушнірь, Павлінчук, Тевтул, Салагор... – приятелі Ю. Федьковича по військовій службі.

Спасибі... за „Записки” <...>, за Оссіяна... – Йдеться, очевидно, про фольклорно-історичний збірник „Записки о Южной Руси”, упорядкований і виданий П. Кулішем у Петербурзі в 1856–1857 рр., а також про видання творів Оссіяна, за легендою, барда кельтів, що жив нібито у III ст. Як згодом з’ясувалося, це були підробки шотландця Д. Макферсона (1736–1796).

Марко Кральєвіч (Марко Краль, Крали Марко) – герой епосу південнослов’янських народів. Історична особа (загинув 1395 р.). У піснях і переказах виступає як борець проти турецьких поневолювачів, захисник народних інтересів. Найдавніші записи пісень про Марка Кральєвіча – від XVI ст.

...перевід сербських пісень Тальві... – Мається на увазі якийсь із видань найкращих перекладів німецькою мовою сербохорватських пісень видатної німецької письменниці Терези Альбертіни Луїзи фон Якоб Тальві (1791–1870) „Volklieder der Serben”.

...написав отцю штучку „Так вам треба!” <...> Сли варта, дай їй до нашого тиятру... – Безпосереднім поштовхом до створення цієї фразки стало відкриття перед цим у Львові при товаристві „Руська Бесіда” першого українського професійного театру. До речі, у творі на родинно-побутові тематику діють персонажі на ім’я Ілля Хрестик та Мігай Дучак. Першопублікація твору відбулась у журн. „Нива” в 1865 р.

Сего літа зробю збірничок німецьких моїх поезій... – Праця над збірником увінчалась виходом у 1865 р. в Чернівцях збірки віршів „Gedichte von I. Fedkowicz”.

Тораки – село у Вижницькому повіті, нині Путильському районі Чернівецької обл.

Молодий Князницький... – Йдеться, можливо, про Олександра Книгиницького, згодом кореспондента часописів „Пролом”

(1882) і „Слово” (1883, 1885 рр.), або про Климентія Книгиницького, згодом автора статей у „Газетъ Школьной” (1877) і виданні „Временникъ на г. 1879”.

...Шевченкового „Гуса”... – Йдеться про поему „Єретик”, відому з першодруку в журналі „Основа” (1861) під назвою „Іван Гус”.

...мені треба <...> образаця Добушевого... – Перші портретні зображення ватажка опришківського руху почали з’являтися уже в 1745–1746 рр. Яке з них потрапило до Ю. Федьковича тоді, в 1864 р., і чи потрапило, – невідомо.

25. До Данила Тянячкєвича. 9 червня 1865 р., [Розтоки]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 107–109. Передрук здійснено у виданні: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 429–431.

Подається за першодруком.

Спасибі тобі <...> за Стороженка, за „Основу”... – Очевидно, Д. Тянячкєвич надіслав ч. 2 журналу „Основа” за 1861 р., де було вміщено оповідання О. Стороженка „Закоханий чорт”.

„Нива” гарна <...> от їй і гостинчик тим часом... – Йдеться про науково-літературну газету народовського напрямку, що виходила тричі на місяць у Львові 1865 р. (вийшло 20 чисел). Редактором цього видання був К. Горбаль. У „Ниві”, зокрема, побачили світ і вірші Ю. Федьковича „Буковина” („Буковино, Волощино...”), „Сам”, прозові твори „Сафат Зінич” і „Побратим”, публікація „Буковинські пісні з голосами”.

Москалям не попустить... – Це скоріше за все звернення до всіх народівців активніше протистояти москвофілам у літературному, громадсько-культурному житті.

...з побратимком Дмитром (Леликом)... – Йдеться про Федьковичевого приятеля часів військової служби. Йому поет присвятив вірш „До Дмитра Лелика (цугфіра)”.

26. До тернопільської громади. [Після 22 квітня 1867 р., Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 129–130. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 431; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 379–380. Це відповідь на привітальний (з іменинами) лист тернопільських гімназистів від 22 квітня 1867 р. Серед тих, хто підписав листа, – Осип Барвінський (1844–1889)

– згодом письменник, церковний і громадський діяч, Володимир Барвінський (1850–1883) – згодом теж письменник, публіцист, громадський діяч, видавець, історик, Микола Січинський (1850–1894) – пізніше громадський діяч, священник, посол до Галицького сейму, Євстахій Цурковський (1847–1925) – пізніше галицький політичний і освітній діяч, священник, почесний член товариства „Просвіта”, Касіян Куницький (1848–1918) – пізніше церковний і громадський діяч, священник та ін.

Подається за першодруком.

До весіля не маю коли братись... – Ще в 1861 р. Ю. Федькович обіцяв описати гуцульське весілля. У цьому листі представники тернопільської молоді громади нагадали поетові про ту обіцянку.

...мій свояк (Георг Ганіцукій, православний богослов у Чернівцях)... – Ідеться про Юрія Ганіцького (1843–?), близького родича Ю. Федьковича по лінії матері. Після закінчення духовної семінарії у Чернівцях був священником у с. Сергії Вижницького повіту.

...мої ще не печатані поезії „Дезертир”, „Мертвець”, „Циганка”, „Рожа”, „Кріль Ероль”, „Могила”, „Неприкаяний”, „Окрушки”... – Коментуючи цей фрагмент листа Ю. Федьковича, І. Франко зазначив: „Із ви́йменуваних тут поезій вийшли в коломийське видане [тобто видані двома випусками – в 1867 і 1868 рр.] чотири перші і, мабуть, шеста, коли вважати „Могилу” тотожною з „Тугою на могилі Михайла Дучака”, „Кріль Ероль” і „Окрушки” були друковані пізнійше в „Правді”. Що таке „Неприкаянний”, ми не знаємо; вірші під таким титулом Федькович не публікував. Чи не буде се поемка „Горденчук”, поміщена в другім випуску коломийського видання?” („Писаня...”, т. 1, с. 208).

„Старого жовніра” не маю, десь пропав, сердешний... – Поезія під такою назвою вперше побачила світ у журн. „Правда”, 1868, ч. 5.

27. До Остапа Терлецького. [*Літо 1866 р., Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, 1894, I, с. 116–117. Передрук здійснено у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 139.

Подається за „Писанями...”.

Терлецький Остап (1850–1902) – громадсько-політичний діяч, публіцист і літературознавець. Був одним із керівників нової радикальної течії народовців, прихильник М. Драгоманова. Сприяв

публікації в Коломії збірки „Поезії Юрія Городенчука-Федьковича” (1867–1868), з цього приводу відвідав автора у Сторонці-Путилові. Листувався з Ю. Федьковичем у 1866–1873 рр. (з перервами), був одним із посередників у його знайомстві з М. Драгомановим.

Я чув вашу пригоду <...>. Шкода вас, хлопці... – Це звертання до всієї станіславівської гімназійної громади, яку представляв О. Терлецький. Занепад народовецької періодики у Львові (вже 1865 р. перестали виходити „Вечерниці”, „Мета”, „Нива”) був сприйнятий деякими молодими гарячими головами як катастрофа народного діла. Тож Ю. Федькович висловлює співчуття молодим ентузіастам.

Ті львівські москалі! – Тобто москвофіли.

Лазарони – в Італії клас бідняків, зайнятих випадковою роботою.

28. До віденської студентської молоді. [*Середина 1866 р., Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано С. Щуратом у журн. „Радянське літературознавство”, 1959, № 4, с. 110–111. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: у 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 432–433; Федькович Ю. Твори: у 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 380–381; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С.482–483. Лист є звертанням до українського студентського товариства, що діяло у Відні в середині 1860-х рр. і було попередником офіційно створеного в січні 1868 р. студентського товариства „Січ”. Належали, зокрема, Н. Вахнянин, О. Калужняцький, І. Пулюй, Ю. Целевич та ін.

Подається за виданням: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 482–483.

Спасибі вам ... за ваш труд, що приймає для мене! – Поет дякує групі віденських студентів-українців на чолі з Н. Вахнянином за готовність надрукувати його вірші. „Пришліть нам лишень ласкаво Ваші пісні, а ми, не змінивши їх ні на крихточку, пустимо все в широкий світ”, – писали вони Ю. Федьковичеві 1 травня 1866 р. (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 131–132). Відтак з особним листом на Буковину, датованим 18 червня 1866 р., звертався сам Н. Вахнянин (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 137–138). Цей лист Ю. Федьковича є відповіддю на згадане звертання.

...про наших москаликів... – Тобто про галицьких москвофілів.

Є тих поезій усіх 18 і зуться: „Городенчук”, „Як в світі ведеться”, „Леля”, „А хто винен?”, „Співак”, „Старий жовняр”,

„Церков”, „Стрілець”, „Черемська княгиня”, „Прощі”, „Чия правда”, „Флояра”, „Лісова цариця”, „До Данила Млаки”, „Удובה”, „Сліпий”, „Свекруха”, „Волошин”. — Із зазначених творів не збереглися: „Леся”, „А хто винен?”, „Церков”, „Сліпий”. Назва вірша „Як в світі ведеться”, можливо, була змінена поетом на „Сей світ однакий був і буде”, а вірш „Кидра-княгиня” і згадана наразі „Лісова цариця” — один і той же твір, так само, як „Черемська княгиня” — „Сокільська княгиня”.

„Посланіє”, „Ісус”, „Гонта”, „Апокаліпса” — задумані епічні твори, скоріше за все не написані Ю. Федьковичем. „Посланіє”, як стверджував І. Франко в „Писанях...”, т. 1, с. X, „ще по смерті Вол[одимира] Навроцького знаходилося між його паперами, та тепер затратилося, мабуть, безповоротно”.

...*beginnende Luftröbrenschwindsucht* (нім.) — початкова стадія туберкульозу трахеї.

29. До редакції журналу „Правда”. 18 травня 1867 р., [Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано у виданні: „Писаня...”, т. 4, с. 149–150. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 433; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 381–382; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 483.

Подається за першодруком.

„Правда” — літературно-науковий і політичний часопис, виходив у 1867–1879 рр. До виходу „Діла” у 1880 р. був провідним органом народовців і одночасно загальноукраїнською трибуною літературного й наукового життя. Серед тих, хто співпрацював із „Правдою” (І. Франко, О. Барвінський, Із. Воробкевич, О. Терлецький, М. Драгоманов, О. Кониський, П. Куліш, Марко Вовчок), був і Ю. Федькович.

...*від Данила...* — Йдеться про Д. Тянечкевича.

...они [віденчуки] дуже нечесно зо мнов обійшли. — Йдеться про брак заходів для реалізації віденськими студентами-українцями своєї обіцянки щодо видання Федьковичевої збірки, їхня певна некоректність, нетактовність, виявлена у відсутності інформування автора упродовж року про долю його творів.

...*заслабі до того (мої повісти оце)*. — Ця думка навіяна побажанням Д. Тянечкевича, щоб Ю. Федькович не писав прозу. „Коли кажеш не писати прозою, то я вже тільки віршуватиму”, — відповів письменник цьому своєму приятелю у листі від 9 червня 1865 р. (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 107).

...наш театр ожив. – Йдеться про створений і утримуваний товариством „Руської Бесіди” у Львові перший український професійний театр. Частково був субвенціонований Галицьким сеймом. Він обслуговував Галичину й Буковину.

...з моїм „Поменником”. – Тобто поминальним твором на шевченківську тему.

30. До Костя Горбаль. [18 травня 1867 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у журн. „Зоря”, 1892, с. 338–339. Передрук здійснено у виданнях: „Писання...”, т. 4, с. 150–152; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 434–436; Федькович Ю. Твори: у 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 382–383 (із купюрами).

Подається за першодруком.

...рахманского великодня... – Це дохристиянське слов'янське свято, яке пізніше злилося з церковним, що відзначають на 26-й день після Великодня як середину між Пасхою та П'ятдесятницею (Трійцею).

„Русь” – газета народовського напрямку, створена з метою протистояння москвофільству і проведення народовцями польської проурядової політики. Однак замишилася на національних позиціях. Виходила в 1867 р. у Львові під редакцією Ф. Заревича. Видавцем був К. Горбаль.

– *Ergebenster Diener. Nichts aus Lemderg? (і далі...)* – Моє шанування. Нічого зі Львова? – Шкода. – Моє шанування, всього найкращого!

...висповідую, хоть і без патрапіля... – Ідеться про єпитрахіль – вузьку смужку тканини, яку священник одягає на ший, коли служить, а вже зверху вдягаються ризи. Без риз можна сповідати, а без єпитрахілі – ні.

Шушкевич... – Йдеться про Корнила Сушкевича (1840–1885), співробітника редакції „Правди”, одного із провідних діячів-народовців у 1860-х рр.

Голуховський – Ідеться про Агенора Голуховського (1812–1875), польського політичного діяча, намісника цісаря в Галичині, активного учасника підготовки закону про знесення панщини та прихильника введення польської і української мови в шкільну освіту. Спричинився до поборювання москвофільського руху.

Головацький Яків (1814–1888) – історик літератури, етнограф, поет, учений-славіст, педагог і громадський діяч, професор

української мови й літератури Львівського університету. Схвально відгукнувся про підготовлену Ю. Федьковичем публікацію в журналі „Нива” (1865, № 1, 8, 9) „Буковинських пісень з голосами”, прагнув залучити письменника до підготовки третьої частини видання „Народные песни Галицкой и Угорской Руси” (див. лист Я. Головацького до Ю. Федьковича від 25 січня 1866 р. („Писаня...”, т. 4, с. 121–122).

...коли Костомаров старався о катедру у Львові... – Факт нез’ясований.

Що сталося з моїм Букварем? – Йдеться про „Буквар для господарських діточок на Буковині” – першу в краї навчальну книжку, виклад у якій здійснювався живою народною мовою і фонетичним правописом. Перша частина праці призначалася для навчання дітей розрізненню голосних, приголосних звуків та читанню складів, друга складалася з народних прислів’їв та невеликих оповідань на морально-етичні теми. Відхилений православною консисторією через народну мову і фонетичний правопис „Буквар” Ю. Федькович передав К. Горбалеві, сподіваючись на прийняття книжки у Львові. Але й там вона тривалий час перебувала у шкільній комісії, що й викликало невдоволення автора листа.

31. До Костя Горбала. [*Середина 1867 р., Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Зоря”, 1892, с. 339. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 158–160; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 436–437; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 384–385 (з купюрами); Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 484–485.

Подається за „Писаннями...”.

Справі, о котрі я вам писав, ще нема кінця... – Йдеться про з’ясування з боку офіційної влади ставлення Ю. Федьковича до А. Голуховського, Я. Головацького, Є. Гакмана, а також діячів народовського напрямку. Про нього поет писав К. Горбалеві в листі від 18 травня 1867 р. (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 151).

Що я тому бродзкому добродієви такий великий у очех, що він мене у 17 числі „Руси” так гарно звеличав? – Газета „Русь” 26 травня 1867 р. надрукувала матеріал анонімного автора (за підписом „Від Бродів”) про Федьковичеву творчість. У ньому, зокрема, зазначалося: „Сам наш Федькович ... далеко лучше писав, доки ми не стали величати его в письмах наших; послідні ж

утвори його — як „Рожеві квіти” і інші дрібні поезії — суть тільки забавкою без цінности. А предці при його знанні руської народної мови, при його поетичнім таланті він в силі був би утворити що путнього, розчитавшись в нашій исторії й покинувши споминки військові, которі, наколи повтаряються зачасто, як його поезія про загибаючого улана, вміщена в „Слові”, його „Шельвах” і інші початкові його поезії. Навіть його комедія „Так вам треба!” не зробила б на сцені жадного іншого ефекту, окрім того, котрий его ім’я, яко ім’я народного писателя, викликує”. Різка, багато в чому несправедлива критика закономірно спричинила складний емоційний стан поета.

Авербах (Ауербак) Бертольд (1812–1887) — німецький письменник, автор, зокрема, „Шварцвальдських сільських оповідань”.

Вахнянин (Наталь) Анатоль (1841–1908) — громадський діяч, педагог, журналіст, композитор, один із лідерів партії народовців у Галичині. У 1869 р. як редактор народовської газети „Правда” залучив Ю. Федьковича до співробітництва у виданні, підтримував добрі стосунки з письменником у час його перебування у Львові в 1872–1873 рр. Автор хорів і пісень на слова Ю. Федьковича. На травень 1867 р. продовжував навчання на філософському факультеті Віденського університету (до 1868 р.), відтак повернувся до Львова.

32. До Омеляна Партицького. 4 липня 1867 р., [*Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 166–167. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 438–439; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 385; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 485–486.

Подається за першодруком.

Партицький Омелян (1840–1895) — український мовознавець, етнограф, історик та педагог, один з ідеологів народовського руху. Вчителював у Тернополі та Львові. Листувався з Ю. Федьковичем у 1867–1875 рр. (з перервами), як член Виділу товариства „Просвіта” особисто контактував із поетом під час його праці на посаді редактора популярних видань для народу. Допомігав у виданні в Коломиї збірки „Поезії Юрія Городенчука-Федьковича” (1867–1868). Як редактор уміщував твори поета в „Газеті школьній” (1875–1879) і журналі „Зоря” (1880–1885). Ю. Федькович

присвятив Ом. Партицькому поезію „Отут я, брате мій, родився...”. На 1867 р. Ом. Партицький працював учителем української та класичних мов Тернопільської державної гімназії (до 1868 р.).

За дар... – Що надіслав Ом. Партицький Ю. Федьковичу, невідомо.

...стария Русь... – Йдеться про представників старшого покоління народовців.

Нема грошей! – Про брак коштів на публікацію поменників повідомив авторів К. Горбаль у листі від 26 травня 1867 р. (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 158).

33. До львівських народовців. [*Осінь 1867 р., Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 171–172. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 439; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 385–386; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 486. Лист є відповіддю на запрошення до співробітництва в журналі „Правда”. Ю. Федькович відправив його назад зі своєю допискою.

Подається за першодруком.

Gleich und gleich gesellt sich gerne (нім.) – До свого тягне.

34. До Остапа Терлецького. [*Після 3 жовтня 1867 р., Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Жите і Слово”, 1894, I, с. 117–118. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 174; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 440; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 386; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 486.

Лист є відповіддю на прохання О. Терлецького, який тоді вчився у Станіславівській гімназії, не поривати зв'язків із „Правдою”, вислати „станіславівцям” свої вірші для друку їх у Коломиї, а також вислати свою фотографію. Цей лист дописаний на датованому 3 жовтня 1867 р. листі О. Терлецького і так відправлений йому назад.

Подається за „Писаннями...”.

...вас щире люблю, але ваші тіради не конче. – І. Франко у праці „Др. Остап Терлецький. Спомини і матеріали” відзначив „сентиментальність та плаксиву фразеологію” раннього О. Терлецького. Це ж закинув своєму адресатові і Ю. Федькович.

„Майор” – повість П. Куліша. У ній ідеалізуються старі національні традиції і простий народ, засуджуються дворянство та інтелігенція, висувається ідеал хуторянства. У перекладі Лонгіна Лукашевича з російської твір публікувався в журн. „Правда”, 1867, Ч. 3–20.

Бучинський Мелітон (1847–1903) – адвокат, громадський діяч, фольклорист і етнограф. У Львові під час навчання в університеті (1866–1867) належав до українсько-руської громади і до редколегії журналу „Правда”. Під час навчання у Віденському університеті (1867–1873) належав до студентського товариства „Січ”, 1870 р. з членів товариства організував окремих гурток „Товаришів просвіти”, який мав видавати популярну літературу для народу. Першою публікацією на виконання цього задуму став „Співанник для господарских діточок” Ю. Федьковича (Відень, 1869). Листувався з Ю. Федьковичем у 1869–1887 рр., зустрічався з ним у 1867, 1872, 1873 рр.

35. До Остапа Терлецького. [Початок 1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, ч. 1, 1894, с. 118–119. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 175–176; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 386–387; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 487.

Подається за першодруком.

Перевід пісні Ігоревої уже давно готовий... – Йдеться про виконану в 1866 р. першу редакцію перекладу (переспіву) пам’ятки давньоруської літератури. Його назва „Пісня о поході Ігоря на половців”.

Перебендя – один із псевдонімів О. Кониського (1836–1900) – українського письменника, критика і публіциста, професійного адвоката. У 60-х рр. часто приїжджав до Галичини і тут друкувався. Разом з П. Кулішем фінансово підтримував видання журналу „Правда”.

...epes dus, epes jenes, epes gur nicht (євр.) – Трохи цього, трохи цього, а взагалі нічого. Журнал „Правда” був заснований як літературно-наукове видання. Друкувалась також широка хроніка, політичні матеріали, відбувались дискусії з питань тогочасного суспільного життя.

...„Кармелюка” так писав Марко Вовчок, як я ось! – Очевидно, Ю. Федькович не повірив, що авторка „Народних оповідань” написала

повість „Кармелюк”, якщо сприйняв цей факт з іронією. Повість була вперше опублікована у львівському журналі „Правда” в 1867 р.

Що діє п. Слюсарчук? – Йдеться про Антона Слюсарчука, члена станіславівської народовської громади. Влітку 1867 р. разом із М. Бучинським відвідав Ю. Федьковича у Сторонці-Путилові.

36. До О. Терлецького. [Після 18 березня 1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Житє і Слово”, ч. 1, 1894, с. 119. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 176–177; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 441–442; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 387–388. Лист є відповіддю на звернення О. Терлецького від 18 березня 1868 р. Ю. Федькович написав цю відповідь на одному з чистих аркушів листа цього свого адресата.

Подається за першодруком.

За післане спасибі! – Ю. Федьковичеві було надіслано 20 екземплярів III-го випуску його поезій, здійсненого в Коломиї у 1867–1868 рр. Гроші на це пожертвували студенти-народовці Станіславіва, Тернополя та Львова.

Пулюй Іван (1845–1918) – український та австро-угорський фізик й електротехнік, винахідник, організатор науки, публіцист, перекладач, громадський діяч. Від 1865 р. навчався спочатку в Греко-католицькій духовній семінарії Відня, у 1869–1872 рр. ще й на філософському факультеті Віденського університету. Член українського студентського товариства, що діяло у Відні в середині 1860-х рр., від 1868 р. – товариства „Січ”.

37. До Омеляна Партицького. 29 квітня 1868 р., [*Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 177, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Спасибі за дари! – Про які подарунки йдеться, невідомо.

Від п. Ільницького... – Йдеться про Василя Ільницького (1823–1895) – греко-католицького священника, педагога і письменника, директора гімназії в Тернополі, 1868–1892 рр. у Львові. Очевидно, В. Ільницький був рецензентом рукопису Федьковичевого Букваря.

...вас прошу раду школьну на мою руч нагинати... – Тобто налаштувати прихильно комісію для уложення руських книжок.

38. До Омеляна Партицького. 6 травня 1868 р., *Сторонець-Путилів*. Уперше надруковано у виданні „Писаня...”, т. 4, с. 177–179. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 442–443; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 388–389; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 487–489.

Подається за першодруком.

...мене ... обібрало наше село за війта... – Війтом (двірником) Сторонця-Путилова Ю. Федькович став у 1866 р. і був ним незмінно п'ять років – до від'їзду у Львів 1871 р.

До вашого задуманого діла... – Ом. Партицький мав намір видавати місячник „Основа” на зразок видання, що виходило в Петербурзі в 1861–1862 рр. Але намір цей залишився нереалізованим. Водночас у 1870–1872 рр. у Львові виходила народовецька газета „Основа”, заснована Ю. Лаврівським, речником українсько-польської угодової політики.

„Добушя” я зачав... – Ідеться про драму „Довбуш”, робота над якою була завершена на початку 1869 р.

Моя фразка переведена... – Йдеться про переробку написаної раніше і видрукованої в журналі „Нива” в 1865 р. фразки „Так вам треба!”.

Сего літа був у мене у гостині оден станіславський латинчик, Слюсарчук звався. – Антін Слюсарчук разом із М. Бучинським гостювали у Ю. Федьковича в Сторонці-Путилові влітку 1867 р.

Сему я дав мій руський букварь... – Ідеться про М. Бучинського, тоді студента-правника.

Пану Кулішеві подякуйте від мене за єго добре слово... – У листі від 18 вересня 1867 р. Ом. Партицький повідомив поета: „Писав до мене наш славний Куліш: „Не навтішаємось ми тут речами вашого Федьковича! „Пливе Дністер – тихий, як той руський народ, широкий, як його думка, глибокий, як його рани” і т. д. На палітрі сього маляра свої – не позичені фарби. Буде у вас, буде красна література!”... От так, бачите, судять Ваші твори люди учені і тямущі” („Писаня...”, т. 4, с. 268). До речі, фрагмент, який привернув особливу увагу П. Куліша, і він його процитував, – із повістки Ю. Федьковича „Безталанне закоханє”.

...другий том вашого славного словаря... – Йдеться про двотомний „Німецько-руський словник”, виданий Ом. Партицьким у 1867 р.

39. До Остапа Терлецького. 24 травня [1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано (разом із листом О. Терлецького, на якому й відповідь Ю. Федьковича) в журн. „Житє і Слово”, 1894, I, с. 120. Передрук здійснено у „Писанях...”, т. 4, с. 180–181. Лист О. Терлецького стосувався німецькомовних віршів Ю. Федьковича, які той запропонував для друку і якими мав заопікуватись адресант. Однак, як з’ясувалося, видавництва Німеччини зголошувались друкувати твори невідомого їм автора тільки після надання їм відповідних авторитетних оцінок. Відсутність останніх і спричинила різкий тон Федьковичевого листа.

Подається за „Писаннями...”.

40. До Гната Рожанського. [25 червня 1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в журн. „Правда”, 1889, т. 2, с. 293. Передрук здійснено у виданнях: „Писання...”, т. 4, с. 181–182; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 443–444; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 389; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 489.

Подається за „Писаннями...”.

Рожанський Гнат (1844–1883) – галицький культурний діяч, народовець. У середині 1860-х рр., навчаючись у Львівській семінарії, готував до друку в Галичині твори Т. Шевченка. Листувався з Ю. Федьковичем у 1866–1868 рр., надсилав йому цінні видання.

... *прошу редактора „Правди” попросити...* – На той час редактором журналу „Правда” був І. Микита.

41. До Омеляна Партицького. 1 липня 1868 р., [*Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 182–183. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 444–445; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 390; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 489–490.

Подається за першодруком.

...*пришліт мені мій Букварь назад...* – Чернівецька православна консисторія, яка опікувалась народними школами на Буковині і яка всередині 1867 р. відкинула Федьковичів Буквар, через рік повернулася до цього питання і запропонувала письменникові підготовку шкільних книжок. Ось чому адресат так наполягав на поверненні йому рукопису Букваря.

...станіславці зо мнов обійшлись... – Федьковичева розчарованість у можливості О. Терлецького організувати видання німецькомовних віршів перейшла в образу на всю станіславівську молоду громаду.

...свого „Керманича”. – Йдеться про повість під такою назвою, але цей рукопис не зберігся. Очевидно, мотив твору ліг в основу обох редакцій мелодрами „Керманич” (1876-го і 1882 рр.).

42. До Омеляна Партицького. 5 серпня [1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 183, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Діставше нині від черновецької консисторії офіційальну зазву... – Йдеться про офіційне запрошення готувати підручники для народних шкіл на Буковині.

43. До редакції журналу „Правда”. 14 серпня 1868 р., *Сторонець-Путилів*. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 183–185. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 445–446; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 390–392; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 490–491.

Подається за першодруком.

...може, заведеться у Чернівцех товариство „Покрова” на опікунство руцини буковинської... – Замість неї на початку 1869 р. постало товариство „Руська Бесіда”.

...ждемо лиш владики з Відня. – Йдеться про чернівецького митрополита Є. Гакмана.

44. До Омеляна Партицького. 30 серпня [1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 185–186. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 446–447; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 392–393.

Подається за першодруком.

45. До Омеляна Партицького. [Листопад 1868 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 186–187. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 447–448; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 393; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 491–492.

Подається за „Писаннями...”.

...с[ього] м[ісяця]. – У Ю. Федьковича помилка. Треба: р[оку].

...не знав, що и сироти та перебенді ще є на світі. – Можливо, це ревнивий натяк на приязні стосунки галичан з О. Кониським, який виступав у літературі, зокрема, під псевдонімами Сирота і Перебендя.

46. До повітового цісарсько-королівського староства у Вижниці. [Після 13 травня 1869 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у львівському часописі „Руслан”, 1897, ч. 172 в контексті допису Наталя Вахнянина „Федькович jako політик і педагог”. Від того часу лист не передруковувався.

Текст звернення Ю. Федькович підготував німецькою мовою у відповідь на адресований йому лист цісарсько-королівського старости повітового у Вижниці Губріха від 13 травня 1869 р. Ю. Федьковичеві у листі, зокрема, пропонувалось „на основі розпорядження в. ц. к. міністерства віросповідань і просвіти і повеління в. ц. к. краювої управи з 8 мая с. р.” переробити підготовлену ним „першу читанку (для шкіл народних) з узглядненем буковинського руского діалекту і обставин життя тутешних руских жителів”. Очевидно, такою була реакція влади на „Доповідну записку...”. Отож, чи то копію своєї відповіді староству Ю. Федькович надіслав до Львова в редакцію часопису „Правда”, яким у 1869–1871 рр. керував Н. Вахнянин, чи то в такий „прямий” спосіб письменник вирішив використати трибуну „Правди” для висловлення своїх поглядів на шкільну справу і підготовку підручників для народних шкіл, звільнення їх при цьому від залежності москвофілів. „Правда” не надрукувала тоді Федьковичеве звернення, дарма що автор додав таку дописку вже українською мовою: „Так я утяв нашим німчикам, а честну редакцію („Правди”) прошу за ужиткованєм сего мого письма хосенну прессию учинити, аби наші москалики уже раз з коня впали, а ми у стримінь собі сіли. А! ще одно: Я буквар свій зі Львова дістав, але п. П[артицький] важився чималі поправки в

нему поробити. Як він се сьміє? Коли п. П[артицький] хоче мене ко-регувати, то нехай уперед ліпше учиться по-руски, да не з книжок, а з народу. То біда, що кождий хоче нашого великого Куліша учити!

Федькович.

Postscriptum: Поневаж часу стало, посылаю Вам і сему справу „Довбуша”, а Вас прошу: напишіть мені про мою німеччину, чи добре я так зробив? Прошу Вас! Федькович’.

Подається за першодруком.

47. До Мелітона Бучинського. [До 9 червня 1869 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні „Спомини про Федьковича” (зібрав Р. Заклинський). Львів, 1910, с. 16. Передрук було здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 188–189; „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”, с. 244–245; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 448–449; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 393–394; „Юрій Федькович у спогадах сучасників”, – Чернівці, 2017. – С. 101.

Подається за „Писаннями...”.

...*моя служба*... – Мається на увазі виконання обов’язків війта й учасника сервітутових процесів.

Шуселька (Шузелька) Франц (1811–1886) – австрійський письменник, політик та історик, журналіст.

„*Die Reform*” – політичний тижневик. Виходив у Відні (1862–1879 рр.) під редакцією Ф. Шусельки.

48. До Мелітона Бучинського. 28 червня 1869 р., [*Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у виданні „Спомини про Федьковича”, с. 17. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 189; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 449; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 394; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 492–493; Юрій Федькович у спогадах сучасників. – С. 102.

Подається за першодруком.

49. До Мелітона Бучинського. [До 12 липня 1869 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у „Споминах про Федьковича”, с. 17–18. Передрук здійснено у виданнях: „Писаня...”, т. 4, с. 190; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 450;

Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 395; Юрій Федькович у спогадах сучасників. – С. 102–103.

Подається за першодруком.

...*посилаю вам і співанник...* – Йдеться про „Співанник для господарских діточок”.

50. До Мелітона Бучинського. [Після 9 липня 1869 р., *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано у „Споминах про Федьковича”, с. 18–19. Передрук здійснено у виданнях: „Писання...”, т. 4, с. 190–191; Юрій Федькович у спогадах сучасників, с. 103–104 .

Подається за першодруком.

Пруби друку... – Тобто: верстка.

...*у Відни у мехітаристів...* – Тобто: у вірменському католицькому чернечому ордені мехітаристів.

Осадца Михайло (1836–1865) – український мовознавець і педагог. Автор першого підручника української мови для шкіл „Грамматика руського языка” (1860), написаного згідно з ученням Ф. Міклошича із послідовним збереженням етимологічних основ. Підручник тричі перевидавався.

Ви не читали, як українці тепер пишуть? „Єсти” пишуть „йїсти”. – Йдеться про „драгоманівку” – правопис, поширений в Україні від кінця 1870-х рр. Одним із його головних авторів був М. Драгоманов.

51. До Високої крайової шкільної ради герцогства Буковини в Чернівцях. 22 листопада 1869 р., *Сторонець-Путилів*. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 507–508. Лист написано німецькою мовою. Відтоді не передруковувався.

Подається вперше в перекладі українською мовою Марії Никирси.

Крайова шкільна рада Буковини (K.k. Landeschurath in Czernowitz) – вища інстанція у справах нагляду та керівництва школами Буковини. Створена 1869 р. У компетенцію Крайової шкільної ради входило, зокрема, затвердження навчальних планів і посібників, підручників для середніх, ремісничих та початкових шкіл. Вона підпорядковувалась безпосередньо міністерству віросповідань та освіти.

52. До редакції газети „Czernowitzer Zeitung”. 11 листопада 1869 р., Сторонець-Путилів. Цей лист, написаний німецькою мовою, уперше надруковано в українському перекладі у львівському журн. „Руслан”, 1897, ч. 171-173 Н. Вахнянином. Публікацію супроводило пояснення Н. Вахнянина, редактора часопису „Правда” у 1869–1871 рр., згідно з яким лист затримався в редакції серед кількох інших німецькомовних рукописів Ю. Федьковича: „Федькович хотів его умістити в якій-то німецькій газеті, імовірно буковинській. З сего, що оригінальна допись дісталась в кінци мені, заключаю, що редакция незвісної мені газети (може, „Czernowitzer Zeitung”) дописи Федьковича не приняла, а Федькович переслав єї мені на те, щоби галичани знали, як він задивлявся на руску справу”. Фактично ж уміщені в листі відомості проливають світло на історію підготовки Ю. Федьковичем публіцистичної статті „Щоб не було запізно!”. Мовою оригіналу лист досі не друкувався.

Подається за першодруком.

...на брошюру „Пятьнадцятьмільоновою історією забутий народ” — петиція до французького сенату Казимира Делямара-рого”... — Йдеться про виступ Казимира Делямара (1797–1870), французького політика, сенатора, редактора однієї з урядових газет, секретаря Паризького географічного товариства. На початку 1869 р. він вніс до французького сенату петицію в українській справі. Того ж року ця петиція була надрукована двома брошурами — французькою та німецькою мовами. Одна з таких брошурок, вочевидь, і потрапила до Ю. Федьковича. У петиції К. Делямар першим із діячів Заходу підняв на державному рівні питання про захист українського народу, який з останньої чверті XVII ст. перебував у затінку в Московській державі і в XIX ст. був уже забутий країнами Європи. Петиція К. Делямара дала зрозуміти, що Російська імперія — це „тюрма народів”; що русини і московити — два різні народи; теза про слов'янське походження московитів украй сумнівна і потребує доведення чи спростування науковцями; московити свого часу підкорили русинів і привласнили їхню назву тощо. Мета ж пропозиції була, попри все, скромною — внести зміни до французької шкільної програми, щоб історію русинів, поляків, московитів викладали як історію окремих народів. Примітно, що вже на початку березня 1870 р. відповідні зміни до французької шкільної програми було внесено.

...для моєї розвідки... – Йдеться про рукопис долученої до листа німецькомовної статті „Віс es noch nicht zu spät wird” („Щоб не було запізно!”).

...прошу [...]о зворот рукописи... – Редакція „Правди”, як бачиться, не виконала цього прохання свого автора.

53. До Крайової цісарсько-королівської шкільної ради в Чернівцях. 18 листопада 1869 р., [Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 505–506. Лист написано німецькою мовою.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

...віденське товариство руської народної просвіти. – Йдеться про керований М. Бучинським гурток „Товаришів просвіти”, що належав до „Січі” – віденської української студентської громади, яка підтримувала зв’язки із Ю. Федьковичем. Гурток у співпраці з орденом мехітаристів видав єдину з підготовлених шкільну книгу Ю. Федьковича – „Співанник для господарских діточок” (1869, на титулі зазначено: 1870).

54. До Мелітона Бучинського. 18 листопада 1869 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано у „Споминах про Федьковича”, с. 19–20. Передрук здійснено у виданнях: „Писання...”, т. 4, с. 191–192; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 395–396; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 450–451; Юрій Федькович у спогадах сучасників, с. 104–105.

Подається за першодруком.

Дякую <...> за ласкаве повинчованє до нового мого чину. – Міністерство просвіти 31 серпня 1869 р. іменувало Ю. Федьковича інспектором народних шкіл Вижницького повіту.

...у такім снаряді... – Тобто спорядженні.

...роковини смерти нашего бадечка... – Йдеться про Т. Шевченка, пам’ять якого Ю. Федькович у 1860-х рр. щорічно відзначав написанням спеціальних поменників.

55. До Наталя Вахнянина. 30 грудня 1870 р., [Сторонець-Путилів ?]. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 193–194 з позначенням „мб. До редактора „Правди”. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: у 2 т. – Т. 2. – К., 1960. –

С. 451–452; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 396–397; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 494–495.

Подається за першодруком з уточненням особи адресата.

„Основа” – газета народовців, виходила у Львові в 1870–1872 рр.

„Книжечки „Зоря” прикрасні... – Очевидно, мова йде про „Читаночку для сельских людей” (у 2-х частинах), видану 1869 р. Ставропігійським товариством коштом і заходом товариства „Просвіта”. Це перше видання товариства „Просвіта”. У „Читаночці” вперше побачили світ байки Ю. Федьковича „Коник каже” і „Волик каже”.

„Довбуша” *переробляю тепер на німецьке...* – Нотатки, зроблені Ю. Федьковичем у цій справі, див.: „Писаня...”, т. 3, ч. 1 „Б”, с. 612–613.

Коляди свої вам не поселяю... – Йдеться, очевидно, про колядник, що вийшов у 1873 р. у Львові під назвою „Руські церковні і народні коляди і щедрівки”. Увійшли до „Писань...”, т. 1, С. 604–700.

Кулішівка – фонетичний правопис, запропонований П. Кулішем. У Галичині вперше прийнятий журналом „Мета” (1863), відтак іншими народовськими виданнями.

...мій співанник для дітий міністерія за добрий узнала. – Звістку про те, що „Співанник...” прийнято до народних шкіл, Ю. Федькович отримав у липні 1870 р.

...чи про другий [співанник] не постаратись. – У 1870 р. Ю. Федькович мав цілу добірку віршків для дітей, але не надрукував їх, оскільки І. Воробкевич видав „Сборникъ пѣсней” для дітей, тоді ж запроваджений у школах.

56. До Наталя Вахнянина. 1 січня 1871 р., [Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 195, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Читаю нині в „Основі”, що товариство просвіти хоче мати географію дія народних шкіл... – Така думка була висловлена у статті „Будучність шкіл народныхъ” (1870, ч. 18).

57. До Омеляна Партицького. 12 березня 1872 р., [Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 195, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Смію запитати про долю колядника. – Тобто збірку церковних і народних коляд, підготовлену Ю. Федьковичем.

Бельовський Август (1806–1876) – польський історик, письменник, директор Народної бібліотеки імені Оссолінських у Львові, головний її редактор.

58. До Остапа Терлецького. 31 грудня 1872 р., Львів. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 203–204, відтоді лист не передруковувався. Вміщуючи його в „Писанях...”, т. 4, О. Маковей зазначив у примітці: „Сего листу Ф[едьков]ич, мабуть, не вислав Терлецькому, бо найшовся між Федьковичевими паперами”. Це відповідь на лист О. Терлецького від 26 грудня 1872 р.

Подається за першодруком.

...*Ви про якусь „зраду народньої справи” говорите...* – О. Терлецький у своєму листі зазначив: „Хто громадські обов’язки покидає, той сам себе покидає” („Писаня...”, т. 4, с. 202). Очевидно, Ю. Федькович зголошувався до служби в московській амбасаді, якщо О. Терлецький, апелюючи у своєму листі до вірша Т. Шевченка „Розрита могила”, зазначив: „Пригадайте собі, що співав Шевченко про Богдана Хмельницького та й подумайте собі, чи Вам би легко було спочити у домовині, якби який будучий Шевченко так заспівав про Вас?” („Писаня...”, т. 4, с. 201).

„*А щоб я гадав „вам там, у Відні”, і то „вам самим” на плечи сісти...* – Це різке відкидання тези О. Терлецького „Як би-м що мав, то би-м ся, певно, із Вами поділив” („Писаня...”, т. 4, с. 202).

„*ein rechtes Wort zur rechten Zeit...*” (нім.) – правдиве слово до правдивого часу...

59. До Омеляна Партицького. 28 червня 1873 р., [Львів]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 208. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 452–453; Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 397–398; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 495.

Подається за першодруком.

Поселаю Вам матеріял, приспособлений до II читанки. – У 1873 р. у Львові на кошти „Просвіти” вийшла книжка „Вечерниці. Читанка для сельских людей. Написав Ю. Федькович”. Очевидно, поет підготував другу таку читанку.

...кілька повістей з мого Букваря... — Тобто невеликих оповідань на морально-етичні теми, вміщених у другій частині недрукованого букваря Ю. Федьковича.

Байки не віршую... — Не зовсім так. Дві Федьковичеві віршовані байки побачили світ у „Зорі”, „Читаночці для сільських людей” (кн. 1, 2), Львів, 1869, с. 27–28, чимало інших у 1886–1887 рр. друкувалися в чернівецькому виданні „Бібліотека для молодіжи”.

...віршована байка є абсурдум, як уже Лессінг довів. — У праці „Abhandlungen über die Fabel” („Роздуми про байку”) Лессінг розглядав байку віршовану, поетичну як суто розважальний жанр і прозову форму байки вважав серйозною, повчальною, тож єдино правильною.

60. До Юрія Ганіцького. 11 серпня 1873 р., Львів. Уперше надруковано у брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine beiträge zur Kunde der Bukovina. Erste Folge” („Малий причинок до буковинознавства. Перший доробок др. Р. Ф. Кайндля”) (Czernowitz, 1891). Передрук так само німецькою мовою здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 213.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

Ганіцький Юрій (1843—?) — священник у с. Сергії Вижницького повіту, від 1899 р. — консисторський радник. Допомогав своїми записами про гуцулів німецькому історикові, етнографу Р. Ф. Кайндлю при підготовці його етнографічної праці „Гуцули” (Відень, 1894). Близький родич Ю. Федьковича по лінії матері. У 1866 р. збирав (але без великого успіху) гроші на друк творів Ю. Федьковича, маючи намір видати їх у Чернівцях.

...повідом Юзькові... — Йдеться про Юзефа (Юзька) Огоновського, наймита Ю. Федьковича від весни 1863 р. Після переїзду письменника до Чернівців Ю. Огоновський був його економом у Сторонці-Путилові. 6 лютого 1878 р. Ю. Федькович подарував Ю. Огоновському свою хату і понад 10 моргів поля.

...щоби він не брав у семаківського селянина гроші. — Йдеться про селянина на прізвище Шинкарюк, який нібито хотів придбати землю, що належала Ю. Федьковичеві. Ю. Федькович, вочевидь, застерігав від цього продажу.

...холера прогресує. — Відомо, що в першій половині серпня 1873 року епідемію холери зафіксовано в 441 місцевості Галичини й, зокрема, у Львові. Кількість смертних випадків у самому Львові сягнула тоді понад 400.

61. До Юрія Ганіцького. 18 серпня 1873 р., Львів. Уперше надруковано у брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine...”. Передрук (так само німецькою мовою) здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 215.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

...отримав з Відня конституційні катехізми. — Про які документи йдеться, невідомо.

...щоби остаточно переробити „Довбуша”. — Перша редакція трагедії („дивоглядії”) друкувалась 1869 р. у львівському часописі „Правда”. Але „Довбуш” вийшов фантастичним твором, а не історичною трагедією, дарма що автор обдумуванню його присвятив багато років. Саме тому Ю. Федькович готувався до написання другої редакції твору.

...Тобі не щастить у моїх проєктах. — Про що йдеться, невідомо.

Чи не прислала солоденька тетечка грошей? — Про яку із родичок йдеться, невідомо.

62. До Мелітона Бучинського. 7 грудня 1874 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 236–237, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Пише мені п. Драгоманов с Києва, що вже давно післав через ваші руки важні и дорогі книжки для мене... — Йдеться про лист М. Драгоманова (1841–1895), громадсько-політичного діяча, ученого і публіциста. Зустрічався з Ю. Федьковичем у Львові 1873 р., пробував залучити його до роботи над етнографічним нарисом про Гуцульщину. У 1873 р. сприяв обранню Ю. Федьковича членом Південно-Західного відділення Російського географічного товариства, яке діяло в Києві. М. Драгоманов у листі до Ю. Федьковича від листопада (до 30 листопада) 1874 р., зокрема, зазначив, що „послав „Историч[еские] Пѣсни Малор[усского] народа” на имя Мелитона Бучинского у Станіславів” [„Писаня...”, т. 4, с. 236].

63. До Омеляна Партицького. 18 червня 1875 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 245–246. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 453–454; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 398–399; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 496.

Подається за першодруком.

„Довбуш”, *котрого-м по-німецьки написав...* — Йдеться про першу (із двох) німецьких редакцій драми, з якої збереглась тільки одна (перша) дія.

...*хочу ... до Відня до друкарні відослати, де кінець августу готовий буде.* — Відомо, що у справі друку німецького тексту „Довбуша” Ю. Федькович звертався до М. Амстера у Відні, Р. Готшаля, видавництва Гальбергера у Штутгарті й інші місця, але безрезультатно. Німецький варіант „Довбуша” було вперше опубліковано аж у 1938 р. в „Писаннях...”, т. 3, ч. 2 „Б”.

...*берусь его [„Довбуша”] на руске переводити...* — Йдеться про другу українську редакцію драми, вперше опубліковану в альманасі „Руська хата” (1877).

...*щоб у Ваші газети у фелетоні ... друковавсь.* — У листі до Ю. Федьковича від 24 березня 1875 р. Ом. Партицький писав: „Я з другим півроком видавати буду газету для учителів сільських. Попри школьних річах, хотів би я утворити й фейлетон белетристичний. Отож, велику честь зділали б ви мені, наколи б я в первих зараз числах міг помістити Вашу яку повісточку, — та єще, если можна, з учительського життя („Писання...”, т. 4, с. 241). Ю. Федькович у виданні „Газета школьна” участі не брав.

...*над Шіллерового „Wilhelm Tell”...* — „Довбуш” зіставляється з народною драмою німецького поета, драматурга, філософа „Вільгельм Телль”.

...*берусь для „Просвіти” писати.* — У Львові в „Просвіті” Ю. Федькович працював від липня 1872 р. до серпня 1873 р. на посаді редактора популярних книжок для народу. Однак і в 1875 р. Ом. Партицький як заступник голови „Просвіти” намагався дістати від поета нові художні твори (див.: „Писання...”, т. 4, с. 241–242).

Уперед *ту казку, що ви мені про ню писали...* — Ом. Партицький замовив Ю. Федьковичеві „Казку про білого коня-віщуна золотогривого, або Як то царівна Єлена за старшого чорта віддалась і що вона у пеклі виділа”.

...*берусь до трагедії „Гонта”.* — Драматичного твору про одного з ватажків Коліївщини Івана Гонту Ю. Федькович так і не написав.

...*трагедію „Кара Дьорді”.* — Драматичного твору про діяча сербського національно-визвольного руху Кара Дьордія (чи Карагеоргія) Ю. Федькович не написав.

64. До Михайла Драгоманова. 25 серпня [1875, *Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 247, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Драгоманов Михайло (1841–1895) – гром.-політ. діяч, учений і публіцист. Мав особливий вплив на народовський рух у Галичині, написав „Австро-руські спомини (1867–1877)” про початки своїх стосунків із Галичиною, де згадує, зокрема, про зустріч із Ю. Федьковичем у Львові в 1873 р. Пробивав залучити письменника до роботи над етнографічним нарисом про Гуцульщину. В 1873 р. сприяв обранню Ю. Федьковича членом Південно-Західного відділення Російського імператорського географічного товариства, яке діяло в Києві. Гостював у поета 31 серпня – 2 вересня 1857 р. в Сторонці-Путилові. Видав у Києві „Повісті Осипа Федьковича” (1876) з передмовою „Галицько-руське письменство”.

З несповитою радістю Вас дожидаю! – Йдеться про очікування зустрічі з М. Драгомановим.

65. До Михайла Драгоманова. 2 вересня 1875 р., [*Сторонець-Путилів*]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 248. У примітці І. Франко як упорядник тому зазначив, що на зворотній стороні картки написана поезія „Трембітар”. Можливо, це вірш „На рокиті трембітар”, що є вільною переробкою Федьковичевого ж вірша „Гуцул-Невір”.

Подається за першодруком.

66. До Михайла Драгоманова. [*Жовтень-листопад 1875 р., Сторонець-Путилів.*] Фрагменти цього автобіографічного листа вперше надруковані 1876 р. у статті М. Драгоманова „Галицько-руське письменство” (Переднє слово до „Повістей” Осипа Федьковича). Стаття була передмовою до книжки „Повісті Осипа Федьковича” (К., 1876, с. I–LVI). Того ж року її перевидали у Львові окремою брошурою.

Подається за виданням: Драгоманов М. П. Літературно-публіцистичні праці: У 2 т. – Т. 1. – К.: Наук., думка, 1970. – С. 312–313.

...прийшов ще і похід... – Йдеться про похід у 1859 р. разом із 41-м полком в Італію у зв'язку з австро-італо-французькою війною.

...я так на очі занепав... — Одним із діагнозів, поставлених Ю. Федьковичу під час військової служби, була короткозорість і обмежена акомодаційна здатність, яка стала приводом до його комісування.

...маленьку пенсійку... — Тобто 291 золотий ринський щорічно.

З війська додому вийшов я 1863 року у великий піст... — У Сторонець-Путилів Ю. Федькович повернувся в другій половині березня 1863 р.

...застав /.../ свою неньку /.../ в великій нужді та бідності. — Твердження хибне. Насправді ж господарство Гординських на той час „складалося з великого дому, кількох моргів орного поля, пасовиська і лісу — разом займало звиш 35 моргів землі” (Маковей О. Житєпись Осипа Юрія Гординського-Федьковича. — Львів, 1911. — С. 320).

...в январі 1864 поховав. — Федьковичева матір померла 14 січня 1864 р. від тифу.

...вибрали мене всі гуцульські громади нашого околу за свого заступника в сервітутові комісії... — У сервітутовому процесі, спрямованому на захист селянських інтересів, Ю. Федькович упродовж 1863–1867 рр. представляв інтереси 16-ти громад Довгопільського околу.

...в році 1867 іменовано мене окружним шкільним інспектором. — Неточність. Інспектором шкіл Вижницького повіту Ю. Федькович був призначений 31 серпня 1869 р.

...запросився у львівських русинів о яку-небудь службу, котру, спасибіг їм, я й дістав... — При товаристві „Просвіта”, коло видавання книг для народу. Книжок таких Федьковичем видано більше п'яти. — Прим. М. Драгоманова.

67. До Михайла Драгоманова. 27 лютого 1876 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 254. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 454–455; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 399; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 496–497.

Подається за першодруком.

...посилку дістав... — 21 лютого 1876 р. М. Драгоманов вислав Ю. Федьковичеві зі Львова у Сторонець-Путилів, як він зазначив у листі до письменника, „1 екз[емпляр] „Повістей” [ідеться про „Повісті Осипа Федьковича”, видані М. Драгомановим у Києві на

початку 1876 р.], кілька брошюрок нових київського видання и чай...” („Писаня...”, т. 4, с. 253).

На мене ... дуже велика біда склалась... — Ю. Федькович був наляканий наклепницьким доносом, за що йому загрожував судовий процес.

...напишіть якнайскорше до Вашого друга у Одесу... — У листі до Ю. Федьковича від 6 жовтня 1875 р. М. Драгоманов зазначив, що в Одесі йому пообіцяли для Ю. Федьковича місце в прогімназії: „Напишіть лист до інспектора Одеської прогімназії на Дворянскої улиці Константина Андреевича Пятницького і приложіть, якщо маєте, німецькі печатні Ваші писання і документи о личности <...>. Разом з тим напишіть неофіційно до Алексея Александровича Андрієвського (Одеса, на Ямскої ул., д. Ставрова)” („Писаня...”, т. 4, с. 250).

Як писатимете до Львова, то напишіть, що з моєми повістями нехай роблять, що їм воля! — М. Драгоманов у листі від 21.II.1876 р. повідомив Ю. Федьковича, що 150 екз. його „Повістей” залишає у Львові в редакції „Правди” у Лонгіна Лукашевича (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 253).

68. До редакції журналу „Правда”. 19 квітня 1876 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано в „Писаннях...”, т. 4, с. 256. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 455; Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1984. — С. 400; Федькович Ю. Поетичні твори... — К., 1985. — С. 496–497.

Подається за першодруком.

...вештавсь по усіляких книгах над гісторієв гуцулів... — Що опрацьовував Ю. Федькович, достеменно невідомо, разом із тим це, вочевидь, неодмінно були книги Е.-Р. Нойбауера „Lieder aus Bukowina” (1855), „Erzählungen aus der Bukowina” (1868) та ін. про життя буковинців, статті з історії й культури українського народу, зокрема в газеті „Bukowina”, яку видавав у 1862–1867 рр.

...с присьбою у переднім слові до „Довбуша” цілий початок <...> перемазати і сей новий початок помістити. — У журналі „Правда” 1869 р. друкувалася перша редакція драми „Довбуш”. Автограф, який відправив у Львів Ю. Федькович, стосується другої редакції твору. Ця редакція разом із передмовою була вперше надрукована в альманасі „Руська хата” (1877).

69. До редакції журналу „Правда”. 23 квітня 1876 р., [Сторонець-Путилів]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 256–257, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

70. До Юрія Ганіцького. 5 травня 1876 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine...”. Передрук здійснено в „Писанях...”, т. 4, с. 257. Лист написаний німецькою мовою.

Подається за „Писаннями...” вперше в українському перекладі Марії Никирси.

71. До Ернста-Рудольфа Нойбауера. 17 травня 1876 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано Ельпідефором Панчуком в альм. „Вільна Буковина”, 1940, с. 67 як додаток до його статті „Нове про Буковинського Соловія” (там само, с. 63–66). Переклад листа з німецької здійснив Е. Панчук. Відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

...вашого „Нога”... — Йдеться про поему Е.-Р. Нойбауера „Нога” („Ногай”), де, зокрема, викладено авторську теорію про походження гуцулів, їхніх обрядів, звичаїв тощо.

...радо б випустив їх у світ... — Йдеться про збірку „Am Tscheregutsch” („Над Черемошем”), яка побачила світ у 1882 р. в Чернівцях і присвячувалась Е.-Р. Нойбауерові.

...долю „Довбуша”. — Йдеться про драму „Довбуш” у німецькому варіанті, яку Е.-Р. Нойбауер оцінив високо, порівнявши із Шіллеровою драмою „Вільгельм Телль”.

...вернув минулого року з Радовець... — Від 1872 р. й аж до смерті (1890) Е.-Р. Нойбауер мешкав у Радівцях (Редяуцях) (Південна Буковина), де його кілька разів відвідав Ю. Федькович.

...дістаю від Амстера... — Лист від М. Амстера, датований 13 вересня 1875 р., Ю. Федькович справді отримав і зберігав у своїй колекції до кінця життя.

72. До Ізидора Воробкевича. 15 червня 1876 р., Сторонець-Путилів. Уперше надруковано у зб. „Юрій Федькович в розвідках і матеріалах”, с. 248. Передрук здійснено у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. — Т. 2. — К., 1960. — С. 456; Федькович Ю. Твори:

в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 400; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 497.

Подається за першодруком.

Воробкевич Ізидор (1836–1903) – український письменник, композитор, педагог, громадсько-культурний діяч, священник. Починаючи від 1876 р., підтримував творчі зв'язки з Ю. Федьковичем. Листувався з ним, надрукував його вірші і драму „Довбуш” в альманасі „Руська хата” (1877), взяв участь у відзначенні 25-річчя літературної діяльності Ю. Федьковича, виступив на святковому вечорі з промовою. Виголосив слово на поминальній панахиді в день прощання з Ю. Федьковичем, який належав до очолюваного Із. Воробкевичем „Руського літературно-драматичного товариства”.

Лукашевич Лонгин (1839–1882) – видавець і перший редактор журналу „Правда”.

...щоб він [„Довбуш”] у Вашім альманасі печатавсь. – Із. Воробкевич готував до друку альманах „Руська хата”, що вийшов „коштом громадським” 1877 р. у Львові. Крім драми „Довбуш”, там були вміщені й поетичні твори Ю. Федьковича „Явір”, „Де доля?”, „О, чом, Дунай?” та „Волошин”.

73. До Юрія Ганіцького. 21 жовтня 1876 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine...”, с. 8–9. Лист написаний німецькою мовою. Передрук здійснено в „Писаннях...”, т. 4, с. 273–274.

Подається за „Писаннями...” вперше в перекладі українською мовою Марії Никирси.

...вдалося мені отримати відомий рукопис від Нойбауера...
– Йдеться про німецьку редакцію драми „Довбуш”.

...надаю в твоє прихильне розпорядження. – Вочевидь, Ю. Федькович дозволяв опікуватись публікацією драми „Довбуш”.

Твоя церковна громада... – Тобто громада с. Сергії Вижницького повіту.

74. До Ізидора Воробкевича. 13 листопада 1876 р., Чернівці. Уперше надруковано у львівській газ. „Руслан” 1906 р., ч. 1. Передрук здійснено у виданнях: „Писання...”, т. 4, с. 275; Федькович Ю. Поетичні твори..., 1985, с. 498.

Подається за „Писаннями...”.

Тії ж вірші зібрав я и списав у отсю книжечку, котру Вам отсе поселаю... – Йдеться про поетичну збірку „Дикі думи. Думав Гуцул-Невір”. Из. Воробкевич переслав їх Ос. Барвінському.

...нашій „Руській бесіді”... – Йдеться про українську громадсько-культурну й освітню організацію на Буковині, засновану в 1869 р. Перші 15 років перевагу у ній мали москвофіли.

75. До Володимира Барвінського. 22 грудня 1876 р., Чернівці. Вперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 277-278. Це відповідь В. Барвінському на його дві телеграми від 21 грудня з проханням дозволити львівському народному театрові повторно зіграти „Довбуша” (див.: „Писаня...”, т. 4, с. 277). До листа додана „Skizze zum Sonnentopfer des Dowbusch” (витяг з грубого паперу у природній величині топір) – і „Bühnenweisungen”, як виставляти „Довбуша”. Дописка Федьковича до рисунку топора: „Metall: polirter Stahl. Auf den beiden Flächen der Axt goldene Sonnen in Strahlen aus Brillanten. – Runenzeichen. Spitze und Schneide scharf.

Подається за першодруком.

Барвінський Володимир (1850–1883) – публіцист і літератор, громадський діяч. Один із засновників товариства „Просвіта” у Львові, редактор часопису „Правда”, засновник і перший редактор політичного часопису „Діло”. Прибічник народовства. Брат Олександра Барвінського.

...з німецького переписані. – Тобто з німецькомовної редакції Федьковичевої драми.

76. До Ернста-Рудольфа Нойбауера. 7 вересня 1877 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 284–285. Лист написаний німецькою мовою. Передрук українською (в перекладі Богдана Гавришківа) вперше здійснено у виданні: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1960. – С. 458–459, відтак лист опубліковано у виданнях: Федькович Ю. Твори: в 2 т. – Т. 2. – К., 1984. – С. 402–403; Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 498–499.

Подається за україномовним першодруком.

...„Довбуш” українською мовою ще зимою ставився з добрим успіхом у Львові, Перемишлі і ще де-не-де в Галичині... – Протягом 1877 р. труппа Т. Романович (театр товариства „Руська Бесіда” у Львові) ставила п’єсу Ю. Федьковича в різних містах

Галичини (Перемишль, Станіслав, Коломия). З липня постановкою цього твору займалася і приватна трупа О. Бачинського, що гастролювала на Покутті й Буковині (Снятин, Кіцмань, Кути, Вижниця).

...замінити єзуїта секретарем... – Тобто зробити тенденційну зміну.

У Відні я шукав видавця для моєї збірки віршів „Am Cheretusch”... – До збірки були включені, крім написаних раніше творів, переробки окремих віршів зі збірки „Дикі думи”. Спроби видати книжку у Відні не були успішними, вона вийшла 1882 р. в Чернівцях.

Цього року я закінчив трагедію „Мазепа”... – Рукопис твору Ю. Федьковича про гетьмана України, великого діяча української державності Івана Мазепу (1639–1709) не зберігся.

77. До Юрія Ганіцького. 18 жовтня 1877 р., Чернівці. Уперше надруковано в брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine...”, с. 9–10. Лист написаний німецькою мовою. Передрук його здійснено в „Писаннях...”, т. 4, с. 287–288.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

...від Юзька... – Йдеться про Юзефа (Юзька) Огоновського, наймита Ю. Федьковича.

...запитати Кейвана... – О. Маковей у „Писаннях...”, т. 4, с. 287 подав таку примітку до цього фрагмента листа: „Йдеться про учителя Кейвана, який вчителював спочатку у Сторонці, потім у Сторожинці. Позичив у сторожинецькій церковній касі за допомогою Федьковича гроші”.

78. До Юрія Ганіцького. 31 грудня 1877 р., Чернівці. Уперше надруковано в брошурі Р. Ф. Кайндля „Kleine...”, с. 9–10. Лист написаний німецькою мовою. Передрук його здійснено в „Писаннях...”, т. 4, с. 287–288.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

...про цю справу... – Про що йдеться, достеменно невідомо, але, схоже, справа стосувалася ошукування Ю. Федьковича з боку Ю. Огоновського. Ю. Федькович був незадоволений, як той веде себе на його господарстві в Путилові. Як стверджує О. Маковей

у „Житєписі...”, „через його [Юзька] недбалство [Федькович] мав платити якусь велику стемплеву кару; крім того, за продані ґрунти завинив переносну таксу, а податок за те, що мав у Путилові, дуже йому прибільшено — і він сердився то на Огоновського <...>, то на путилівські громадські власти і на всіх „мамелюків” <...>. Але тоді всім збільшено податки, отже, й Федькович мусів платити...” (с. 523).

Вовк — Чоловік під таким прізвищем на той час був начальником громади у Сторонці-Путилові.

79. До [Лонгина Лукашевича]. 20 вересня 1878 р., Чернівці. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 305, відтоді не передруковувався. Є примітка О. Маковея: „Лист був між паперами Федьковича, отже, може, і не висланий”. Імовірно, це лист до Л. Лукашевича, саме йому М. Драгоманов залишив 149 екземплярів Федьковичевої зб. „Повісті...” (див.: „Писаня...” т. 4, с. 253, 255).

Подається за першодруком.

80. До Миколи Огоновського. 9 грудня 1878 р., Чернівці. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 306–307, більше не передруковувався. Лист адресатові не висланий.

Подається за першодруком.

Огоновський Микола (1850–1907) — священник, громадський діяч і письменник. Був редактором-видавцем літературно-наукового журналу „Родимый листок” (1872–1882) у Чернівцях, де друкувались окремі вірші Ю. Федьковича зі збірки „Дикі думи”.

...*поселаю Вам тут одну повісточку...* — Йдеться про повістку „Три дурні” за підписом „Марко Нестерюк”. Твір не було надруковано.

Що я перебрав псевдонім „Марко Нестерюк” — се вже так мусить бути — хоть Вам і причину сказати не можу. — О. Маковей у „Житєписі...” так пояснив цей факт: „Причина, чому Федькович загадував ховати себе за псевдонім, була, мабуть, така, що Н. Огоновський не був певним націоналом і не давав поруки, що свій „Родимый листок” буде видавати народною мовою” (с. 518).

81. До Осипа Огоновського. [Вересень] 1884 р., Чернівці. Лист німецькомовний, підписаний унізу: Josef Rit. v. Fedkowicz. Уперше надруковано в перекладі О. Маковея українською в

„Житєписі Осипа Юрія Гординського-Федьковича” (1911). При цьому зазначено, що „се, очевидно, лише бруліон [тобто чернетка] з вересня 1884, а оригінал дістав Огоновський, мабуть, у падолисті того року...” (с. 525). Передрук здійснено у виданні: Маковей О. Житєпис Осипа Юрія Гординського-Федьковича / За ред. Б. І. Мельничука, Л. М. Ковалець, О. В. Добржанського, К. М. Лук'янюка. — Чернівці, 2005. — С. 350.

Подаємо за першодруком, звіривши й уточнивши за автографом, що зберігається у відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 58, од. зб. 93).

...різні парцелі дарованої реальності продали без мого дозволу... — Відомо, що О. Огоновський у 1883 р. справді почав продавати частинами даровану йому Ю. Федьковичем землю, не запитуючи про дозвіл.

...Ви завжди були до мене прихильні... — Ю. Федькович перебільшує: О. Огоновський постійно ошукував його.

82. До Віктора Матюка. 19 березня 1885 р., Чернівці. Уперше надруковано в газ. „Радянська Буковина”, 1941, 20 черв. в статті „Неопублікований лист Федьковича” за підписом „В. Бажан, Ів. Остапенко”. При цьому зазначалося про приписку на листі, зроблену чужою рукою: „До всесесного отця Віктора Матюка, пароха в Коропі”. Лист зберігся не повністю, відтоді не передруковувався.

Подається за першодруком.

Матюк Віктор (1852–1912) — український композитор, священник у селах Львівщини, теоретик музики. Ю. Федькович міг знати про композиторську діяльність свого адресата за його хоровою збіркою „Боян” (1884) або ж такою поширеною й на Буковині піснею „Крилець”. Вочевидь, В. Матюк працював над музикою до Федьковичевої мелодрами „Керманич”, якщо в листі предметно обговорюється ця тема. Чи завершив він роботу, невідомо.

83. До цісаря / п. Савіцького, секретаря в цісарській канцелярії [До 15 травня 1885 р., Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 315. Лист написаний німецькою мовою. О. Маковей у примітці зазначив, що чернетка листа засвідчила: лист адресовано секретареві в цісарській канцелярії п. Савіцькому.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

84. До цісаря / п. Савіцького, секретаря в цісарській канцелярії. 4 серпня 1885 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 316–317. Лист написаний німецькою мовою.

Подається вперше українською мовою в перекладі Марії Никирси.

85. До Мелітона Бучинського. 22 серпня 1886 р., Чернівці. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 326. Передрук листа здійснено у виданні: Федькович Ю. Поетичні твори... – К., 1985. – С. 499–500. Як стверджує О. Маковей, писав цей лист „очевидно, під диктат хворого Федьковича пок[ійний] Іван Тимінський, але підпис на листі автентичний, Федьковичів; у тім підписі поміщені букви латинські, готицькі і наші, що вказувало би на те, що Ф[едьков]ич був справді хорий...”.

Подається за першодруком.

Ваше честне письмо... я получил... – М. Бучинський, який тоді працював адвокатом у Станіславові, звернув увагу Ю. Федьковича на те, що „Gazeta Lwowska” 13 серпня 1886 р. вмістила оголошення про розшук якогось Андрія Гординського-Федьковича, на маєток котрого в с. Гординя на Самбірщині претендують якісь родичі. М. Бучинський повідомляв, що Ю. Федькович теж має право на частку, якщо перебуває з А. Гординським-Федьковичем у родинних зв'язках. „Коли се, – писав, – чоловік Вам чужий, то лишіть лист сей без одвіта, коли ні – то буду готовий з правничою радою” („Писаня...”, т. 4, с. 325). Ю. Федькович справді доводився родичем А. Гординському-Федьковичу, а яким саме – докладно в листі не міг пояснити, бо, перебуваючи в досить складних стосунках із батьком, майже не цікавився його шляхетською родиною.

Мій тато Адальберт мав брата Іосифа, котрий еще тепер ц[ісарсько]-к[оролівським] старостою в Самборі є. – Самбірський староста і радник намісництва у Львові Осип Гординський-Федькович помер у 1884 р. Батько Ю. Федьковича Адальберт Гординський де Федькович (1809–1876) мав рідного брата Андрія (1834–1906), який працював лікарем, але то була інша особа.

Ritter von Fedkowicz – Очевидно, для більшої переконливості, що він має зв'язки з родом Гординських, поет підписався повним

батьковим прізвищем. М. Бучинський, однак, для відстоювання справи Ю. Федьковича на суді мав мало аргументів. Тому він відписав поетові: „3 тої причини, що дати листа Вашого з 22/8 не суть настільки докладні, щоби можна було виступати іменем пана Андрія Гординського, для того нема можності в справі... які-небудь починати кроки правні” („Писаня...”, т. 4, с. 327). Хворий поет цього питання більше не порушував.

86. До невстановленої особи. [Без дати, приблизно 1885–1886 рр., Чернівці]. Лист написано німецькою мовою, він досі не друкувався. Автограф зберігається у відділі рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України (ф. 58, од. зб. 124).

Подається за автографом.

...над мою бідюю... – Стурбованість Ю. Федьковича, вочевидь, стосується його тодішнього наймита Михайла (Михася) Мельника, посягань на нього з боку колишнього наймита, пізніше поліція Матвія Плетні та його дружини. М. Плетня служив у Ю. Федьковича 6 років, був його боржником (ще в 1878 р. позичив 400 з. р. із грошей, отриманих Ю. Федьковичем від продажу батькового будинку на вул. Цвітній, і хтозна чи повернув). Як зазначив О. Маковей у «Житєписі Осипа Юрія Гординського-Федьковича», «жінка Плетні 1886 [року] злаяла Михася «вагабундою, злодієм, рабівником, костогризом, повішельником» і тим подібними епітетами і за се мусила покутувати три дні в арешті та заплатити 5 з. р. коштів» (с. 528). Справа, вочевидь, дійшла до суду: збереглася сторінка з протоколу засідання повітового суду в Чернівцях від 25. IV. 1888 р., на якому Ю. Федькович відгукнувся про М. Мельника як свою «цілу фімілію» (Відділ рукописів та текстології Інституту літератури імені Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 58, од. зб. 2725), і три свідки (Карл Шавда, Сіміон Андронік та Іфтимій Жемпа) підтвердили це.

87. До Степана Смаль-Стоцького. 2 листопада 1887 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 329, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

Смаль-Стоцький Степан (1859–1938) – український мовознавець і літературознавець, педагог, громадсько-політичний та культурний діяч. Будучи від 1885 р. професором Чернівецького

університету, спілкувався з Ю. Федьковичем, консультував його при написанні драматичних творів „Мазепа” і „Хмельницький”. Імовірно, після смерті письменника частина його архіву потрапила до С. Смаль-Стоцького або ж учений ретельно збирав матеріали, пов’язані з життям і творчістю Ю. Федьковича (див.: лист І. Франка до О. Маковоя від 29. X. 1901 р. // Франко І. Збір. тв.: у 50 т. – Т. 50. – К., 1986. – С. 171).

Моя фантазія, що тичить „Мазепи”... – Йдеться про написання трагедії „Мазепа”, очевидно, її другої редакції.

...на бланк-вірши перепису... – Тобто ямбічним віршем.

88. До Степана Смаль-Стоцького. 11 грудня 1887 р., [Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 329, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

89. До Степана Смаль-Стоцького. [Грудень 1887 р., Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 330, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

...если би Гриневецкий прочитав драму... – Йдеться про Івана Гриневецького (1850–1889), актора і режисера в Галичині. У 1882–1889 рр. разом із І. Біберовичем провадив дирекцію театру товариства „Руська Бесіда”.

...доки ще буде читана проба... – Очевидно, чернетка твору.

90. До Степана Смаль-Стоцького. [Грудень 1887 р., Чернівці]. Уперше надруковано в „Писанях...”, т. 4, с. 330, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

91. До Степана Смаль-Стоцького. 31 грудня 1887 р., Чернівці. Уперше надруковано у „Писанях...”, т. 3, ч. 1 „Б”, с. 614–615 у розділі „Додаткові матеріали”, відтоді лист не передруковувався.

Подається за першодруком.

...„Хмельницкого”... – Йдеться про трагедію „Хмельницький”, очевидно, її третю, останню редакцію. Ю. Федькович інтенсивно працював над твором у 1887 р., консультуючись при цьому з професором С. Смаль-Стоцьким.

...потребував 570 віршів... – Тут слово „вірш” ужито в значенні „верс”, або „віршовий рядок”.

...перейшов з Александра Македонського на... – У III отворі (акті) Федьковичевого твору Митрополіт, благословляючи Хмельницького, згадує біблійного царя Давида: саме він привів народ Ізраїлю до багатьох перемог у війнах за незалежність і з чийого роду, згідно з пророцтвом, мав прийти Мессія. Очевидно, на користь такого варіанту автор замінив свою попередню думку про паралель між Хмельницьким та уславленим полководцем Александром Македонським.

„Schlusseffekt” – „заключний ефект”.

Епізод турецької депутації у V акті... – Це епізод із III отвору (акту). „Dramatische Gerechtigkeit” – „Драматичне правосуддя” („Драматичне правило”).

Не знаю, чи у III акті відповідь Х[мельницького] на карт Митрополіта не разит его послідний монолог у тім же акті... – Спровокований Московією конфлікт Хмельницького та Молдавії, поданий наприкінці III акту твору, справді призводить до різкості в поведінці гетьмана, тоді як у зверненні до Митрополіта на початку трагедії герой щиро визнавав, що його „побіди” „здобуті кров'ю братії”, тож „поправов заслужить на милость Божу”. Наприкінці ж гетьман, збагнувши підступність московитів, заявляє: для нього головне тепер – „Україна вольна, самостійна / На фундаменті прежних законів / І чоловіцтва божественних прав: / Се моя мета ест і мій завіт: / І я до сеї мети думаю / Добитися усев возможнов силов, / Але і честнов силов...”.

„Einen Heuchler” – лицемір.

„Мазена”? – Йдеться, певно, про рукопис нової редакції оригінального драматичного твору, над яким Ю. Федькович працював наприкінці життя і стосовно якого так само консультувався зі С. Смаць-Стоцьким. Очевидно, професор, перебуваючи наприкінці 1887 р. в с. Рожнів на Косівщині, мав із собою цю п'єсу Ю. Федьковича, якщо у листі-відповіді зазначив: „Мазепу” привезу з собою” („Писаня...”, т. 3, ч. 1 „Б”, с. 617). Доля цього рукопису дотепер невідома.

ПОЯСНЕННЯ СЛІВ

- Абуз — зловживання.
Анти — слов'янське міжплеменне об'єднання.
Арак — ароматизований анісом міцний алкогольний напій, розповсюджений у країнах Близького Сходу.
Ароганція — зухвалість, нікчемність.
Асент-пляц — місце для марширування рекрутів.
Атрамент — чорнило.
- Байбарак — верхнє давнє чоловіче і жіноче осінньо-зимове вбрання, подібне до сардака.
Банітувати — ляяти, забороняти.
Барда — сокира.
Бецирк — повіт, район.
Бисаги (бесаги) — торба, сакви.
Бинда — стрічка.
Бланений — обшитий хутром, смушками.
Брацар — обшлаг рукава сорочки.
Брич — дуже гострий ніж.
Булатний — від булат (вид сталі).
Бухня — стара напіврозвалена хата.
- Вакації — канікули.
Варуватися — остерігатися.
Варунок — умова.
Ватрак — вогнище.
Вербицирка — австрійський військовий пункт, де солдатів упродовж кількох місяців навчали розуміти і виконувати команди.
- Вергати — кидати.
Відзімісе (від пол. *widzimi się*) — погляд, який не зважає на інші, примха.
Вітекати (виталяти) — вистачати.
Вірли — орли.
Водно (уодно) — весь час.
Вомпити — сумніватися, вагатися.
В стичність — у зв'язок.
Встріть — назустріч, задом наперед.
- Гайташ — безупинно, без перерви.
Гачі — верхні чоловічі штани з матеріалу домашнього виготовлення.
Гелебардір — озброєний особливим видом сокири (галябардою, алебардою).
Гиндювати — вести комерцію, спекулювати.
Гирішний — останній.
Гія — метушня.
Гліг — терен.
Глоговий — терновий.
Гляба — неможливо, годі, важко.
Годи — весілля, свято Коляди перед Щедрим вечором.
Гожма — постійно, раз у раз.
Гойний — буйний, розкішний.
Головиця — *тут*: джерело
Головництво — убивство, кримінальна справа.
Голомшивий — непоказний, миршавий.
Горсть — тобто горстка.
Готентоти і кафри — первісні африканські племена.

Грань — *тут*: жар.
Гроденапель (гроденапль) —
цупка гладкофарбована
шовкова тканина.
Громовий — той, що пов'язаний
з громом.
Грузь — болото.
Гуга — стіс (паперу, тютюнового
листу).
Гулавий — божевільний,
дурнуватий.
Гулити — манити.
Гунцвот — бешкетник, шибеник.

Двигнений — піднесений.
Двірник — війт, начальник
громади.
Дебя, дебле — ледве.
Дедикувати — присвячувати.
Декембрій (декембр, декембер)
— грудень.
Дідизний — старий.
Діло — *тут*: дія.
Діля — праця.
Діськи — справді.
Домаха — *тут*: господиня.
Драб — босяк, обідранець.
Драгуни — воїни піхотних
підрозділів армії Речі
Посполитої, що пересувалися
на конях.
Драпіж — здирник, здирство.
Дубелтівка — рушниця.
Дука — багач.
Дукат — срібна або золота
монета, жіноча прикраса у
вигляді монети.
Думний (*застар.*) — гордий.
Дуфати — бути зарозумілим,
занадто самовпевненим;
вірити, сподіватися.

Душман — гнобитель.
Дєдик — батько.
Еляборат — продукт розумової
праці.
Жавра — безпородна паршива
собака.
Жасний — страшний, жахливий.
Жинтица — сироватка з овечого
молока.
Завідця — завідувач.
Завітритися — заїхати, забратися.
Завтякати — замовляти.
Зазив — запрошення.
Зажда — жадоба.
Затиле — *тут*: задній план.
Зільник — квітник.
Зіпати — ганити, ляяти, кричати.
Змінник — *тут*: зрадник.
Знемідіти — пропасти, зникнути,
чезнути.
Имити — ловити, спіймати.
Инцінатий — злий.
Ізорці — взірці.
Інсігнії — знаки влади
(гетьманські: короґва, бунчук
та булава).
Кабалик — клопіт, неприємність.
Кавка — галка, ворона, цвіркун.
Кавалок — шматок.
Калило — бруд.
Калфа — ватажок.
Каманак — шапка.
Канона — *тут*: гармата.
Канонер — рядовий солдат
артилерії.

Кардинал — найвища посадова особа католицької церкви після папи Римського, єпископ із правом голосу за нового папу.

Катуш, катуша — катування, катівня.

Кафльовий — кахельний.

Кельтувати — тратити, витрачатись.

Кеп — дурень, йолоп.

Керманіч — плотогон.

Кирма, керма — пристосування для керування плотом.

Клеврет — помічник, пособник.

Клейнод (клеинот) — річ, що має високу вартість.

Клячити — випрошувати.

Ковбок — колода.

Ковнір — комір.

Когутки — серезжки.

Колеф (келеф) — старовинна зброя у формі молота, насадженого на держак.

Консистерія - у православній церкві установа з церковно-адміністративними й судовими функціями при архієреї з управління епархією.

Контентний — задоволений.

Концесія — *тут*: поступка.

Креатура — ставленик когонебудь і той, хто висунувся завдяки чийсь протекції.

Кріс — рушниця.

Кресак, кременівка — рушниця, в якій набій запалюється від удару об кремін.

Курмей — короткий мотузок, налигач.

Куртузія — ввічливість, чемність.

Кутане — робота, клопіт.

Лаба — нога.

Ланц — ланцюг.

Ледінь — легінь.

Лікоть — *тут*: міра довжини, приблизно в пів метра.

Ліцитувати — продавати з аукціону.

Лучатися — траплятися.

Лушниця — смолоскип.

Люба — любов, кохання.

Маршалок — дворецький.

Мирничка — церковний посуд, у якому тримають запашне, призначене для релігійних обрядів масло (миро).

Монество — нашійна жіноча прикраса з монет.

Мурга — настирлива, вперта, невдячна людина, нечепура.

Набіл — продукти, що виробляються з молока.

Навкірки — наперекір, навмисне.

Навтямитися — набридати.

Наличман — маска.

Намастир — монастир.

Намліюка — миттю, вмить.

Нафора (анафора) — у православ'ї освячений хліб, який приймається як причастя.

Непота — небога, племінниця.

Нетрудний — чорт.

Неретенно — неретельно.

Нехарь — бруд, безлад.

Нешта — повія.

Ногавиці — штани.

Обіздритися – озирнутися.
Облігатний – обов'язковий.
Обоятно – байдуже.
Овшем – так, звичайно.
Оґальони – галуни (для прикраси).
Олово (*застар.*) – свинець.
Омаста – жирна приправа до страви.
Оноґди – ялось, недавно.
Опятий – миролюбний.
Органтин – бавовняна, дуже накрохмалена тканина, виготовлена із тонких ниток.
Осад – садиба, поселення.
Осіцувати – оцінити.
Охаба – потвора.
Охаблений – дряхлий, такий, що розвалюється, потворний, негарний.
Пазити – стерегти, дбати.
Палаш – холодна зброя з прямим, широким та двогострим вістрям.
Панити – сприяти, добре позначатися на здоров'ї.
Парцель – *тут*: ділянка землі.
Пас – паспорт.
Патинки – туфлі.
Патрапіль, патрахіль, є пітрахиль – частина культового одягу священника у вигляді довгої смуги, що надыгається на шию.
Пацити – мати неприємність, зазнати прикрощів, пережити, перетерпіти щось.
Первовіцький – первісний.
Переветити – перевершити, перемогти.
Передовець – провідник.

Планоглобус – глобус, на якому відображено лише градусну сітку (паралелі та меридіани), їхні кількісні показники.
Пленіпотент – довірена особа, уповноважений, повірений.
Плясати – танцювати.
Поведія – звичай, манера, мода.
Погиблиця – погибель.
Подря – сцена.
Подуфалість – зарозумілість, самовпевненість.
Погої – великі хвилі, ручаї.
Покліч – слава, переказ.
Половінь – полум'я.
Порошниці – порохівниці.
Посполиті – сукупна назва міщан та селян, людей поза „рицарським станом” і духовенством.
Порталь – вхід.
Потектися – податися.
Потрафити – спромогтися.
Почуріти – потекти.
Праґма – доконана дія, факт.
Пранник – дерев'яний виріб для вибивання білизни під час прання.
Предсе (предці) – а все-таки, адже.
Прелімінарії – тимчасові постанови.
Преспод – пекло.
Приповістися – признатися.
Прируб – прибудова.
Притомний – який не втратив свідомості, має здоровий глузд.
Пренумерувати – передплачувати.
Пріч – геть.
Притомний – свідомий.

Причком – випадково.
Пукати – стукати, тріснути,
розірватися.
Путерувати – бути спроможним,
мати силу (мати путерю).
Пущення – те саме, що
Масниця, Масляна та ін. –
традиційне східнослов'янське,
зокрема й українське, свято,
що відзначається впродовж
тижня перед Великим постом.
Рата – термін сплати боргу, а
також частина боргу, сплачена
за відрізок певного часу.
Ратище – спис.
Рахуба – рахунок; арифметика.
Ретенний – ретельний.
Рецепіс – рекомендаційний лист.
Речинец – термін, строк.
Решетоватий – просіяний через
решето.
Риганці – те саме, що блювотина.
Ринський – українська назва
австрійської валюти –
гульдена.
Робити годи – тобто бенкет.
Розвід – лад.
Розривка – забава, розвага.
Росказ (*застар.*) – наказ.
Саган – котел, великий горщик,
дерев'яний посуд.
Сак – риболовна сітка. Дурні, як
саки – дуже дурні.
Саламаха – козацька
кашоподібна страва із
житнього, ячмінного чи
пшеничного борошна, з якого
розбовтувалось рідке тісто та
варилося в підсоленій воді.

Саллет – сардак.
Сардак – верхній одяг гуцулів.
Сарган – вид риб родини
сарганових.
Сволок – балка, яка підтримує
стелю в будівлях. *Тут:* така
балка як місце схову різних
предметів.
Себний – відважний, сильний.
Сегельба – викорчований і
випалений ліс.
Сембрія (сембриля) – плата,
заробіток.
Сідувати – оцінювати.
Склезь – скрізь, крізь.
Склеп – *тут:* крамниця.
Сколотини – *тут:* чвари.
Скраня – чоло.
Скруха – журба, жаль.
Скуток – наслідок.
Слобонити – визволяти,
звільняти.
Слузкий – такий, що служить.
Старовіцький – старосвітський.
Стинатися – *тут:* застоюватися.
Стокмитися – домовитися.
Стрий – дядько.
Стричок – петля.
Тайстра – велика торба, пошита
зі спеціально витканої пілки
або полотна.
Таяр – старовинна срібна
монета.
Тетечка – тітка.
Тирба – кров.
Тичитися – стосуватися.
Тобівка – торбинка.
Тогід – торік.
Токма – безперечно.
Трабанти – гвардійці, охорона.

Трафити — потрапити.
Трафунок — випадок, пригода.
Троюдити — намовляти.
Тузин — дванадцять штук,
дюжина.
Тяр — дійсно, справді, особливо,
навіть.

Уберія — вбрання.
Узріти — побачити.
Уритний — тяжкий.
Урльо́п — відпустка.
Урльо́пник — той, що перебуває
у відпустці.
Устеклий — навіжений.

Фалити — хвалити.
Фалон — риза.
Фаля — хвиля.
Фана — прапор.
Фара — дім священника.
Фелетон (фейлетон) — *тут*:
спеціальне місце, рубрика
(сучасний підвал) у газетах
Галичини й Буковини
другої половини ХІХ ст., де
друкувалися оригінальна
белетристика, переклади,
суспільно-політичні огляди,
науково-популярні статті.
Ця рубрика мала широку
популярність у читачів.
Фі́глі — жарти.
Фі́на — похресниця.
Фі́рер — десятник.
Фленькати — рюмсати.
Фляворити — белькотіти, верзти.
Фрашка — жарт, фарс, дрібниця.
Фу́дулія — гордість, пиха,
заснайство.
Фу́кати — виявляти

незадоволення різними
способами.
Фу́лес — лайдак, пройдисвіт.

Халамаркати (харамаркати) —
бурмотіти собі під ніс.
Халаш — хата, дім.

Церез — через.
Цимбрувати — викладати
цямринами, тобто деревинами
колодязного зрубу.
Цугсфі́рер — командир взводу.
Цундравий — обірваний, у
лахмітті.

Чвалий — незграбний.
Челядь — прислуга; члени сім'ї,
жіноцтво.
Черес — широкий чоловічий
шкіряний пояс.
Чий — чей.
Чирчиковий — червоний.
Чолові́цтво — добрість.
Чмут — майстер на вигадки.
Чура — слуга.

Ші́дувати — поратися,
інтенсивно працювати.
Шкробатися — чухатися.
Шницар — різець.
Шпу́рити — кинути.
Штепний — чепурний, охайний.
Штокгавз — приміщення для
заарештованих військових.
Штрикнути — стрибнути.
Шту́ц — обріз.

ЗМІСТ

БАГАТОГРАННІСТЬ І НЕПРОМИНАЛЬНІСТЬ СЛОВА. Богдан МЕЛЬНИЧУК.....	3
--	---

ПУБЛІЦИСТИКА. НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ПРАЦІ

Народна поезія русинів	26
Буковинські пісні з голосами	26
Наука о самоголосних (<i>Фрагмент</i>)	27
Нариси з гуцульського життя	27
Щоб не було запізно! (<i>Голос з-посеред руського народу</i>).....	28
Доповідна записка Виконавчому комітету Буковинського сейму про реформу початкової школи на Буковині	30
Що то є ландштурм, або Загална оборона (<i>Споминка</i>).....	35
Лише правду!.....	35
Перший звіт з інспекції шкіл від 30 липня 1870 р.	36
Другий звіт з інспекції шкіл від 20 лютого 1871 р.	41
Промова на повітовій учительській конференції 30 березня 1871 р.	49
Третій звіт з інспекції шкіл від 18 липня 1871 р.	52
Четвертий звіт з інспекції шкіл від 10 травня 1872 р.	56
Наша Маланка Дністровая (<i>Передне слово</i>)	72
Дванацять пісень про святого Николая [<i>Післямова</i>]	74
Колядник (<i>Слово до колядників</i>). А. Коляди старовіцікі (<i>Передне слово</i>) Наука для Пережи	75
Дівочко-ворожечко!. <i>Штука, як кукурудзами, фасолями або бобом ворожити (Наука)</i>	78
Моя воля стосовно мого похорону і що слід далі чинити	79
Людська кров	84
Довбуш, або Громовий топір і знахарський хрест (<i>Передне слово</i>)	85
Довбуш (<i>Трагедія в п'ять ділах</i>) (<i>Передне слово</i>).....	86
Гороскопія, або Єгипетська астрологія Й. Федьковича [<i>Вступне слово</i>]	88
Вельми честні земляки! [<i>Звернення з нагоди річниці двадцятьп'ятилітньої</i>	

літературної діяльності, празнованої літературним товариством „Руська Бесіда“ в Чернівцях дня 24 червня (6 липня) 1886].....	93
Хмельницький (Трагедія в п'ять отворах) (Передне слово)	94

ЛИСТИ

1. До Антона Кобилянського. 6 квітня 1861 р., Кезді-Вашаргели	98
2. До Антона Кобилянського. 12 травня 1861 р., Кезді-Вашаргели	99
3. До Богдана Дідицького. 6 липня 1861 р., Кезді-Вашаргели	102
4. До Богдана Дідицького. [Без дати, до листопада 1861 р., Кезді-Вашаргели]	103
5. До Антона Кобилянського. 24 вересня 1861 р., Кезді-Вашаргели	107
6. До Антона Кобилянського. 10 грудня 1861 р., Кезді-Вашаргели.....	109
7. До Костя Горбала. [19 січня 1862 р.], Кезді-Вашаргели	113
8. До Костя Горбала. 16 березня 1862 р., Кезді-Вашаргели.....	117
9. До Костя Горбала. [Весна 1862 р.], Кезді-Вашаргели	119
10. До Костя Горбала. 3 липня 1862 р., [Кезді-Вашаргели]	121
11. До Костя Горбала. [жовтень 1862 р.], Кезді-Вашаргели.....	122
12. До Костя Горбала. [1862 р., Кезді-Вашаргели]	123
13. До Данила Танячкевича. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели].....	127
14. До Данила Танячкевича, Ксенофонта Климковича і Володимира Шашкевича. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели].....	132
15. До Костя Горбала. [Січень 1863 р., Кезді-Вашаргели].....	135
16. До Данила Танячкевича. 3 березня 1863 р., [Чернівці]	139
17. До Данила Танячкевича. [1863 р., Сторонець-Путилів].....	141
18. До Данила Танячкевича. 3 квітня 1863 р., Чернівці	141
19. До Данила Танячкевича. [17 травня 1863 р., Сторонець-Путилів].....	144
20. До Данила Танячкевича. 12 червня 1863 р., [Сторонець- Путилів].....	148

21. До Данила Танячкевича. 26 листопада 1863 р., [Сторонець-Путилів].....	152
22. До редакції журналу „Вечерниці”. [1862– 1863 рр. ?].....	154
23. До Данила Танячкевича. 22– 24 січня 1864 р., [Сторонець-Путилів].....	154
24. До Данила Танячкевича. [Квітень 1864 р., Сторонець- Путилів]	156
25. До Данила Танячкевича. 9 червня 1865 р., [Ростоки].....	160
26. До тернопільської громади. [Після 22 квітня 1867 р., Сторонець-Путилів].....	161
27. До Остапа Терлецького. [Літо 1866 р., Сторонець- Путилів].....	162
28. До віденської студентської молоді. [Середина 1866 р., Сторонець-Путилів]	163
29. До редакції журналу „Правда”. 18 травня 1867 р., [Сторонець-Путилів].....	164
30. До Костя Горбала. [18 травня 1867 р., Сторонець- Путилів].....	165
31. До Костя Горбала. [Середина 1867 р., Сторонець- Путилів].....	167
32. До Омеляна Партицького. 4 липня 1867 р., [Сторонець- Путилів].....	169
33. До львівських народовців. [Осінь 1867 р., Сторонець- Путилів]	169
34. До Остапа Терлецького. [Після 3 жовтня 1867 р., Сторонець-Путилів].....	170
35. До Остапа Терлецького. [Початок 1868 р., Сторонець- Путилів].....	170
36. До Остапа Терлецького. [Після 18 березня 1868 р., Сторонець-Путилів].....	171
37. До Омеляна Партицького. 29 квітня 1868 р., [Сторонець-Путилів].....	172
38. До Омеляна Партицького. 6 травня 1868 р., [Сторонець-Путилів].....	173
39. До Остапа Терлецького. 24 травня [1868 р., Сторонець- Путилів].....	174
40. До Гната Рожанського. [25 червня 1868 р., Сторонець- Путилів].....	175

41. До Омеляна Партицького. 1 липня 1868 р., [Сторонець-Путилів].....	175
42. До Омеляна Партицького. 5 серпня [1868 р., Сторонець-Путилів].....	176
43. До редакції журналу „Правда“. 14 серпня 1868 р., Сторонець-Путилів	177
44. До Омеляна Партицького. 30 серпня [1868 р., Сторонець-Путилів].....	178
45. До Омеляна Партицького. [Листопад 1868 р., Сторонець-Путилів].....	179
46. До повітового цісарсько-королівського староства у Вижниці. [Після 13 травня 1869 р., Сторонець-Путилів].....	180
47. До Мелітона Бучинського. [До 9 червня 1869 р., Сторонець-Путилів].....	181
48. До Мелітона Бучинського. 28 червня 1869 р., [Сторонець-Путилів].....	182
49. До Мелітона Бучинського. [До 12 липня 1869 р., Сторонець-Путилів].....	183
50. До Мелітона Бучинського. [Після 9 липня 1869 р., Сторонець-Путилів].....	183
51. До Високої крайової шкільної ради герцогства Буковини в Чернівцях. 22 листопада 1869 р., Сторонець-Путилів	184
52. До редакції газети „Czernowitzer Zeitung“. 11 листопада 1869 р., Сторонець-Путилів	185
53. До Крайової цісарсько-королівської шкільної ради в Чернівцях. 18 листопада 1869 р., [Сторонець-Путилів]	186
54. До Мелітона Бучинського. 18 листопада 1869 р., Сторонець-Путилів	186
55. До Наталя Вахнянина. 30 грудня 1870 р., [Сторонець-Путилів].....	188
56. До Наталя Вахнянина. 1 січня 1871 р., [Сторонець-Путилів].....	189
57. До Омеляна Партицького. 12 березня 1872 р., [Сторонець-Путилів].....	189
58. До Остапа Терлецького. 31 грудня 1872 р., Львів	189
59. До Омеляна Партицького. 28 червня 1873 р., [Львів].....	191

60. До Юрія Ганіцького. 11 серпня 1873 р., Львів	191
61. До Юрія Ганіцького. 18 серпня 1873 р., Львів	192
62. До Мелітона Бучинського. 7 грудня 1874 р., Сторонець- Путилів	192
63. До Омеляна Партицького. 18 червня 1875 р., Сторонець- Путилів	193
64. До Михайла Драгоманова. 25 серпня [1875 р., Сторонець- Путилів]	194
65. До Михайла Драгоманова. 2 вересня 1875 р., [Сторонець- Путилів]	194
66. До Михайла Драгоманова. [Жовтень-листопад 1875 р., Сторонець-Путилів]	194
67. До Михайла Драгоманова. 27 лютого 1876 р., Сторонець- Путилів	195
68. До редакції журналу „Правда“. 19 квітня 1876 р., Сторонець-Путилів	196
69. До редакції журналу „Правда“. 23 квітня 1876 р., [Сторонець-Путилів]	196
70. До Юрія Ганіцького. 5 травня 1876 р., [Чернівці]	197
71. До Ернста-Рудольфа Нойбауера. 17 травня 1876 р., Сторонець-Путилів	197
72. До Ізидора Воробкевича. 15 червня 1876 р., Сторонець- Путилів	199
73. До Юрія Ганіцького. 21 жовтня 1876 р., [Чернівці]	199
74. До Ізидора Воробкевича. 13 листопада 1876 р., Чернівці	200
75. До Володимира Барвінського. 22 грудня 1876 р., Чернівці	200
76. До Ернста-Рудольфа Нойбауера. 7 вересня 1877 р., [Чернівці]	201
77. До Юрія Ганіцького. 18 жовтня 1877 р., Чернівці	202
78. До Юрія Ганіцького. 31 грудня 1877 р., Чернівці	203
79. До [Лонгина Лукашевича]. 20 вересня 1878 р., Чернівці	204
80. До Миколи Огоновського. 9 грудня 1878 р., Чернівці	204
81. До Осипа Огоновського. [Вересень] 1884 р., Чернівці	205
82. До Віктора Матюка. 19 березня 1885 р., Чернівці	206
83. До цісаря/п. Савіцького, секретаря в цісарській канцелярії. [До 15 травня 1885 р., Чернівці]	207

84. До цісаря/п. Савіцького, секретаря в цісарській канцелярії. 4 серпня 1885 р., [Чернівці].....	207
85. До Мелітона Бучинського. 22 серпня 1886 р., Чернівці	208
86. До невстановленої особи. [Без дати, приблизно 1885– 1886 рр., Чернівці]	209
87. До Степана Смаль-Стоцького. 2 листопада 1887 р., [Чернівці]	210
88. До Степана Смаль-Стоцького. 11 грудня 1887 р., [Чернівці]	210
89. До Степана Смаль-Стоцького. [Грудень 1887 р., Чернівці]	210
90. До Степана Смаль-Стоцького. [Грудень 1887 р., Чернівці]	211
91. До Степана Смаль-Стоцького. 31 грудня 1887 р., Чернівці.....	211
ПРИМІТКИ	213
ПОЯСНЕННЯ СЛІВ	300
ДОВГА ДОРОГА ДО ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА. Людмила ЧЕРНЯК	306

Літературно-художнє видання

Юрій ФЕДЬКОВИЧ

ТВОРИ

Том п'ятий

**ПУБЛІЦИСТИКА
НАУКОВО-ПОПУЛЯРНІ ПРАЦІ
ЛИСТИ**

Редакторка Л. М. Черняк
Художник І. Д. Балан
Художній редактор С. В. Мельничук

КП „Видавництво „БУКОВИНА”
58002, вул. Українська, 22
м. Чернівці, УКРАЇНА

Здано до складання 15.12.2021. Формат 84х108/32.
Папір офсетний. Друк офсетний. Тираж
Друк із готового оригінал-макету,
виговленого Видавництвом „Буковина” – ПП О. О. Глібка